

הלכה כסדרה

חגי תשרי

הרבנות הצבאית הראשית
ענף הלכה

**מוקד הקו הפתוח
עומד לרשותך בכל עת
057-8175767**

**מהדורה חמישית
אלול תשע"ב**

עורך ראשי: רס"ן הרב עזריאל לויטן – רמ"ד מדיניות הלכתית

לבירורים, הארות והערות:

hagay47@idf.gov.il

ראש השנה נקבע כיום, שבו נסקרים מעשי בני האדם לפני בורא עולם. במרוצת הדורות מאורעות רבים אירעו ביום זה - בראש השנה נפקדו האמהות לאחר שנות עקרות רבות, עקידת יצחק, התקיימה בו, בראש השנה יצא יוסף מבור הכלא המצרי לאחר מאסר ממושך של שנים רבות ועלה לכס המלכות.

אירועים אלו מטילים את חותמם על כלל עם ישראל, בזכות מעשים מיוחדים שנעשו לאורך הדורות ומעשים שתרמו רבות לאהבת הזולת, ולאחדות עמנו.

מסופר על יהודי שישב אצל רבו לפני ראש השנה, וכשביקש רשות להיפרד ממנו. שאל לו הצדיק - מה אתה ממהר? ענה לו: שליח ציבור אני, ועלי לעיין במחזור ולהסדיר תפילתי. אמר לו הרב: המחזור בעיני עומד כאשתקד, מוטב שתעיין במעשיך ותסדר את עצמך".

בימים אלו של התבוננות וחשבון נפש, חובה עלינו לבדוק היכן ניתן לשפר את מעשינו, בינינו לבורא עולם וכן ביחס לזולת איש לרעהו. מפקדי וחיילי צה"ל, מוגשת לפניכם חוברת הלכה כסדרה, שנערכה ע"י רבני בית המדרש להלכות צבא, המכילה את עיקרי ההלכות עימן נפגשים חיילי צה"ל במהלך חגי תשרי.

**בפרוס השנה החדשה שלוחה לכם ולבני משפחותיכם ברכת שנה טובה,
כתיבה וחתימה טובה**

הרב חגי ולוסקי, סא"ל

ראש ענין הלכה

תוכן העניינים

הלכות ראש השנה

14	אופן התקיעה	9	הסליחות
16	תקלות בתקיעות	10	ערב ראש השנה
17	'תשליך'	10	עשרת ימי תשובה
18	הכנות מהיום הראשון ליום השני	12	ליל ראש השנה
		12	דיני תקיעת שופר

שאלות ותשובות בהלכות ראש השנה

30	נסיעה עם גוי לשמיעת תקיעות	22	אמירת סליחות ביחידות
30	שמיעת תקיעת שופר מעמדת שמירה	22	זמן אמירת סליחות
31	שמיעת תקיעת שופר מהבונקר	23	חייל המתקשה לומר סליחות
31	אכילה קודם תקיעת השופר	23	נחסר המניין באמצע הסליחות
32	תקיעת שופר למתפלל ביחידות	24	השלמת מניין בראש השנה
32	הצטרפות למניין אחרי הברכות	24	זמן תפילה בראש השנה
33	יציאה ידי חובה בתקיעות שבמוסף	25	זמן תקיעת שופר
33	המסופק אם יצא חובת מצות שופר	25	קיצור תפילת ראש השנה
33	הפסק בדיבור באמצע מצות שופר	26	מספר התקיעות
34	העדפת 'תקיעות דמעומד'	27	תפילה בציבור או תקיעת שופר
34	בעל תוקע שהוקפץ	27	לימוד תקיעה בשופר בראש השנה
34	תקיעה לאחר השקיעה	28	יציאה מחוץ לתחום לשמיעת שופר
35	מנהגים שונים בציבור בתקיעת שופר	28	ניוד שופר ברכב שנוסע בהיתר
35	יציאה לאמירת תשליך		הצטרפות לנסיעת היתר לשמיעת
		29	תקיעות

הלכות יום כפור

41	תפילת נעילה	37	ערב יום כיפור
41	הבדלה	39	איסורי יום הכיפורים
		40	תפילת מוסף

שאלות ותשובות בהלכות יום כיפור

45	המשך הצום לאחר הפסקתו		מצות אכילה בערב יוה"כ לחייל שאוכל
46	קידוש, ברהמ"ז ולחם משנה ביו"כ	43	בצום
47	נעילת נעלי עור לחייל בפעילות	43	אכילה מוקדמת לשיעורין
	נעילת נעליים צבאיות ב'נוהל קרב'	43	מידות האכילה והשתייה לשיעורים
 שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.	44	שתיית מיץ למניעת התייבשות
47	רחיצה לחייל שמזיע	44	שליח ציבור ששתה ביום כיפור
48	תשלומין לתפילת הנעילה	45	איסור אכילה לחייל שהותר בשתייה

הלכות סוכה

52	'מעמיד'	49	בניית הסוכה
54	מצות הישיבה בסוכה	49	דפנות הסוכה
56	ליל החג	50	סכך הסוכה

הלכות ארבעת המינים

61	הלולב	58	מצות נטילת ארבעת המינים
62	האתרוג	59	אגידת הלולב
64	הערבה	60	נטילת ארבעת המינים
		61	ברכות המצוה

שאלות ותשובות בהלכות סוכה

65	דפנות מבד	65	סכך שקדם לדפנות
----------	-----------	----------	-----------------

73	שינה תחת שולחן	67	'דופן שלישית טפח'
73	סוכה בפעילות מבצעית	67	תעלות קשר
74	טרחה בהליכה לסוכה	68	פרגולה
74	חובת אכילה בסוכה	68	סיכוך על גבי פרגולה
74	אכילה בדרכים	69	סוכה תחת רשת
75	טיול בחול המועד	69	סוכה תחת רשת הסוואה
75	נסיעה ביום טוב לסוכה	70	דפנות מרק"מ
76	הרצאות בסוכה	70	סכך מדולדל
76	קידוש מחוץ לסוכה	71	סוכה על גבי רכב
75	נסיעה לקיום ישיבה בסוכה	71	סכך שעף ביום טוב
77 ...	ברכת שהחיינו על הסוכה ביום השני	72	בניית סוכה בחול המועד
77	קידוש מחוץ לסוכה	72	פירוק סוכה בחול המועד
		73	שינה בסוכה בשעת הדחק

שאלות ותשובות בהלכות ארבעת המינים

81	הושענות בערבה אחת	78	אכילה קודם נטילת לולב
81	הושענות מערבות הלולב	78	לולב שאול
81	ארבעת המינים יבשים	79	לולב ציבורי
	קניית ארבעת המינים . שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.	79	קניית ארבעת המינים
		80	נטילת לולב בשעה מאוחרת
		80	יד חבושה

הלכות חול המועד

86	איסורי מלאכה	85	מצוות חול המועד
----------	--------------	----------	-----------------

שאלות ותשובות בהלכות חול המועד

97	תיקון רכב יחידה.....	90	תספורת וגילוח.....
98	שילוט טקטי.....	90	גילוח לצורך טקס.....
98	שטיפת רכב.....	91	תור לרופא.....
98	תיקון ספר תורה.....	91	כיבוס בחול המועד.....
99	מכירה בשק"ל.....	92	תיקונים קלים במדים.....
99	קניית מצרכים שישמשו לאחר החג.....	92	גיהוץ.....
100	מילוי טפסים רפואיים.....	92	צחצוח נעליים.....
100	ברירת אורז לצורך אחר החג.....	93	סיכום הרצאה.....
101	שטיפת סירים וטיפול שבועי.....	93	כתיבה.....
101	צילום במועד.....	94	שימוש במחשב.....
101	אימונים.....	94	העמסת ציוד.....
102	חיוב יציאה לחופשה.....	95	החלפת ציוד בלאי באפסנאות.....
102	טיפול בכלבים.....	95	קציצת ציפורניים.....
103	מלאכה על ידי נכרי.....	95	עבודות רס"ר בחול המועד.....
103	הלויה.....	96	גינון בחול המועד.....
104	אזכרה.....	96	עבודות תחזוקה וטיפול שוטף.....
		97	ניצול ימי החג לטיפול שוטף.....

לוחות זמנים

סוכות תשע"ב ... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.	105	ראש השנה תשע"ב
שמחת תורה תשע"ב	106	יום כפור תשע"ב
	105	צום גדליה (דחוי) תשע"ב

הלכות ראש השנה

הסליחות

- א. נהגו האשכנזים לתקוע בשופר מא' באלול ועד כ"ח אלול¹. אך בערב ראש השנה אין תוקעים בשופר². יש מהספרדים שנוהגים לתקוע בשופר בעת אמירת י"ג מידות בסליחות³.
- ב. נוהגים לומר סליחות בימי חודש אלול. הספרדים מתחילים לומר סליחות מ-ב' באלול, והאשכנזים - החל ממוצאי השבת לפני ראש השנה (וכשחל ראש השנה בימים שני או שלישי - החל ממוצאי השבת הקודמת)⁴.
- ג. נוהגים לומר סליחות לפני תפילת שחרית. כמו כן, ניתן לומר את הסליחות גם בלילה, אחרי חצות, או במשך היום, עד הלילה⁵.
- ד. אשכנזים נוהגים ששליח הציבור מתעטף בטלית בזמן אמירת סליחות. אם אומרים סליחות בלילה, יש להקפיד שלא לברך אז על הטלית (ולכן עדיף ששליח הציבור ישאל טלית מחבירו)⁶.

1. רמ"א תקפא, א. עיין אג"מ (ח"ד, כא) שאם לא תקעו בשחרית יתקעו אחרי מנחה. 2. רמ"א תקפא, ג. 3. ילקו"י מועדים, עמ' טז.
4. שו"ע ורמ"א תקפא, א. 5. עיין בשו"ת בשאלה 2. 6. משנ"ב תקפא, סק"ו.

ערב ראש השנה

- ה. נוהגים לעשות התרת נדרים בערב ראש השנה⁷. עיקר התרת נדרים היא בפני שלושה⁸, אך הספרדים נהגו להקפיד לעשות את התרת הנדרים בפני עשרה⁹.
- ו. אומרים תחנון בסליחות של ערב ראש השנה, אך אין אומרים תחנון בתפילת שחרית ומנחה של ערב ראש השנה¹⁰.
-

עשרת ימי תשובה

- ז. בעשרת ימי תשובה מוסיפים בתפילה: 'זכרנו לחיים', 'מי כמוך', 'וכתובי ו'בספר חיים'. מי ששכח ולא אמר הזכרות אלו, וכבר הזכיר את שם ה' בסיום הברכה - אינו חוזר¹¹. כך הדין גם במי שלא אמר 'ובכן תן פחדך...' בתפילת הימים הנוראים¹².

7. קשו"ע קכ, טז; ילקו"י מועדים, עמ' כב. 8. שו"ע יורה דעה רכ"ח, א. 9. ילקו"י מועדים, עמ' כב. 10. שו"ע תקפא, ג. 11. שו"ע תקפב, ד. 12. משנ"ב תקפב, ס"ק יז; ילקו"י מועדים, עמ' כה.

ח. בעשרת ימי תשובה אומרים 'המלך הקדוש' ו'המלך המשפט'. אם שכח ולא אמר כן, ינהג כדלהלן:

'המלך המשפט'	'המלך הקדוש'	
אומר מיד: 'המלך המשפט' ¹⁴ .	אומר מיד: 'המלך הקדוש' ¹³ .	נזכר 'תוך כדי דיבור', ולא התחיל את הברכה הבאה
לאשכנזים - אינו חוזר. לספרדים - חוזר לתחילת הברכה ¹⁶ .	חוזר לראש התפילה ¹⁵ .	נזכר לאחר 'כדי דיבור', או שהתחיל את הברכה הבאה
לספרדים - חוזר לראש התפילה ¹⁸ . אשכנזים - אין צריך לחזור ¹⁹ .	חוזר לראש התפילה ¹⁷ .	סיים את תפילתו

ט. מי שמסופק אם אמר "המלך הקדוש" או "המלך המשפט", דינו כמי שבודאי לא אמר, שמן הסתם אמר כפי הרגל לשונו²⁰. אך בימים נוראים, אם יודע שאמר "ובכן..." ומסופק רק אם אמר "המלך הקדוש" - אינו חוזר, שמן הסתם אמר כראוי²¹.

י. בעשרת ימי תשובה, האשכנזים כופלים בכל הקדישים "לעילא ולעילא"²² ו"עושה השלום"²³. הספרדים אין אומרים "לעילא ולעילא", אלא אומרים "עושה השלום" רק בקדיש 'תתקבלי'.

13. שו"ע תקפב, ב. 14. שו"ע תקפב, ב. 15. שו"ע תקפב, א. 16. ילקו"י מועדים, עמ' סד. 17. שו"ע תקפב, א. 18. ילקו"י מועדים, עמ' סד.
19. שו"ע קיח, א. 20. שו"ע תקפב, א. 21. משנ"ב תקפב, סק"ד; ילקו"י מועדים, עמ' כד. 22. משנ"ב תקפב, ס"ק טז. 23. ערוה"ש תקפב, ד.

ליל ראש השנה

יא. ראוי לעיין במחזור קודם החג, כדי שיכיר את הפיוטים ויבין את פירושי המילים²⁴.

יב. נהגו ישראל לאכול בסעודות לילה ראשון של ראש השנה, (ויש נוהגים בשני הלילות) מיני מאכלים לסימן טוב: תמר, רימון, גזר, דלעת, תפוח בדבש, ראש²⁵ (של כבש או דג) ועוד, ולומר 'יהי רצון' כמופיע במחזורים²⁶.

יג. אם באחד מה'סימנים' יש חשש לחרקים, אין לאוכלו.

דיני תקיעת שופר

יד. יש למנות לפני ראש השנה חייל שיהיה 'בעל תוקע'. על התוקע ללמוד היטב את ההלכות, כדי שיתקע כראוי ויוציא ידי חובה את החיילים. אין מניעה שהתוקע יהיה גם חזן במוסף, אם הוא מסוגל לבצע את שני התפקידים כאחד²⁷. אם קשה לאחד לתקוע את כל התקיעות, אין מניעה להחליפו בתוקע אחר תוך כדי התקיעות²⁸.

24. משני"ב ק, ס"ק ג; כה"ח סק"ד. 25. כה"ח תקפג סק"ט. אולם יש נוהגים להמנע מאכילת דגים, ע"ש בכה"ח. 26. שו"ע תקפג, א-ב.
27. שו"ע תקפה, ד. 28. רמ"א תקפה, ד; שו"ע תקפה, ב.

טו. ככלל, אין לאכול לפני תקיעת שופר, אולם אם החייל מרגיש חולשה, או שהדבר יקשה עליו להתפלל מוסף בכוונה, מותר לו לאכול מעט לפני התקיעות, ויקפיד שלא לאכול 'מזונות' יותר מ'כביצה' (כשתי פרוסות), ועיין בהרחבה בשו"ת בשאלה 20.

טז. כשהיום הראשון של ראש השנה חל להיות בשבת אין תוקעים בו בשופר, ואסור לטלטל השופר אלא לצורך גופו או מקומו²⁹.

יז. בעל תוקע ספרדי לא יברך 'שהחיינו' ביום השני, אלא אם כן היה היום הראשון בשבת, אף אם תוקע לאשכנזים, אלא אחד מן החיילים האשכנזים יברך 'שהחיינו', והתוקע יתקע³⁰.

יח. בשעת הברכות נהוג לכסות את השופר, והמברך אוחז את השופר ביד ימינו מתחת לכיסוי³¹. כמו כן מכסים את השופר בכל הזמן שאין תוקעים בו³².

יט. אין לדבר מתחילת הברכות עד סוף התקיעות שבתפילת מוסף³³ (ועיין שאלה 25).

כ. נוהגים בבית הכנסת לתקוע סך הכל מאה קולות³⁴. כל חייל חייב להקפיד לשמוע לא פחות משלושים קולות³⁵: שלוש פעמים 'תשר"ת', שלוש פעמים 'תש"ת', ושלוש פעמים 'תרי"ת'.

29. שו"ע סימן תקפח סעיף ה, ורמ"א שם. 30. ילקו"י מועדים, עמ' לו. 31. בה"ט תקצג, סק"ג; כה"ח תקפה, יד. 32. כה"ח תקפה, יד. 33. שו"ע תקצב, ג. 34. משני"ב תקצה, סק"ב; ילקו"י עמ' נג. 35. שו"ע תקצ, א-ב.

- כא. השומע תקיעת שופר שלא כמסורת אבותיו, כגון תימני השומע מאשכנזי, יצא³⁶.
- כב. חייל היודע לתקוע בשופר, מצוה עליו ללכת ולתקוע עבור חיילים אחרים, אף אם יפסיד משום כך תפילה בציבור³⁷.
- כג. חייל התוקע להוציא אחרים יברך עבורם והם יענו אמן. אמנם אם התוקע כבר יצא ידי חובתו בתקיעת שופר, ויש חייל הבקיא בברכות מבין החיילים שעדיין לא יצאו ידי חובה, עדיף שהוא יברך ולא התוקע³⁸.
- כד. נשים פטורות מעיקר הדין מתקיעת שופר ככל מצוות עשה שהזמן גרמן³⁹, אך נשים רבות נוהגות להקפיד לשמוע תקיעת שופר. כאשר תוקע לחיילות בלבד, לא יברך התוקע; אם יש שם חיילת אשכנזית היא תברך, ואם כל החיילות ספרדיות - יתקע בלי ברכה⁴⁰.

אופן התקיעה

כה. סוגי התקיעות הם:

- 'תקיעה' - קול פשוט וישר (להלן: ת').

36. הליכות שלמה מועדים פ"ב, יג. 37. הליכות שלמה מועדים פ"ב, יא. 38. משנ"ב תקפה, סק"ה; ילקו"י מועדים, עמ' לו. 39. שו"ע תקפט, ג. 40. שו"ע ורמ"א תקפט, ו.

- 'שברים' - לפחות שלושה קולות, בנשימה אחת (להלן: ש').
 - 'תרועה' - תשעה קולות כל שהם ('טרומיטין') רצופים בנשימה אחת (להלן: ר').
- כו. אורך כל קול מקולות השברים צריך להיות כאורך שלושה 'טרומיטין'⁴¹.
- בדיעבד יצא ידי חובה גם אם עשה קול של שברים באורך של כשני 'טרומיטין', וכן אם עשה קול ארוך מעט יותר של שברים, או שעשה יותר משלוש שברים⁴².
- כז. בתרועה צריך לתקוע לפחות תשעה קולות. אם תקע פחות מכן - יצא בדיעבד, כל עוד תקע לפחות שלושה קולות⁴³.
- כח. אורך התקיעה צריך להיות כשיעור הקול האמצעי שבאותו הסדר, לכן אורך התקיעה ב'תש"ת' וב'תר"ת' צריך להיות כ-9 'טרומיטין', ובתשר"ת - כאורך 18 'טרומיטין'⁴⁴.
- אורך 'תקיעה' הכשרה בדיעבד: בתש"ת ובתשר"ת: כ-9 'טרומיטין'⁴⁵; בתר"ת: כ-3 'טרומיטין'⁴⁶.

41. משני"ב תקצ ס"ק יג; שעה"צ ס"ק יב; ילקו"י מועדים, עמ' נה. 42. שו"ע תקצ, ג; משני"ב ס"ק יג. 43. משני"ב תקצ, ס"ק יב; כה"ח ס"ק יט.
44. משני"ב תקצ ס"ק יד; ילקו"י מועדים, עמ' נה. 45. שעה"צ תקצ, סק"ד; כה"ח ס"ק כד. 46. משני"ב תקצ ס"ק יג; כה"ח ס"ק כד. אך לדעת הגר"מ אליהו (הלכות חגים פל"ט, מה) לא יצא בפחות משיעור 9 טרומיטין.

כט. כשתוקעים 'שברים תרועה' בתקיעות שלפני מוסף, נוהגים לתקוע אותם **בנשימה אחת**, עם הפסקה קצרה בין השברים לתרועה. בתקיעות שבמוסף, תוקעים את השברים תרועה' **בשתי נשימות**. בדיעבד, יצא ידי חובה בכל אופן⁴⁷.

ל. במקום הנהוג להקריא, בתקיעה שבתחילת הסדר יקריא בניגון הניכר כהתחלת סדר, ובתקיעה שבסוף הסדר, יקריא בניגון המורה על סיום. ב'תשרי' דמיושב יקריא בבת אחת 'שברים-תרועה' (ועל כל פנים יהיה הפסק קצר ביניהם). אולם בתקיעות דמעומד, יש להפריד ביניהם לגמרי, אך לא יותר מהפסק נשימה אחת⁴⁸. התוקע צריך לעמוד על רגליו ולא להישען על הבימה⁴⁹. טוב לתקוע בצד הימני של הפה, וכן מקפידים שהשופר יהיה מכוון כלפי מעלה⁵⁰.

תקלות בתקיעות

לא. אם תקע את אחד מהקולות (תקיעה, שברים או תרועה) שלא כדיון, כגון שתקע רק שני שברים, או שתקע בתרועה פחות משלוש קולות - יש לתקוע שוב את אותו הקול⁵¹.

47. שו"ע ורמ"א תקצ, ד; משנ"ב סק"כ; כה"ח ס"ק לח; ילקו"י מועדים, עמ' נה. 48. לוח אי"י. 49. משנ"ב תקפה, סק"א; כה"ח סק"ד. 50. רמ"א תקפה, ב; ילקו"י מועדים, עמ' מא. 51. שו"ע תקצ, ז; לוח אי"י.

לב. אם הוא מסופק אם תקע אחד מהקולות כדין, לא יחזור שנית על אותו הקול, אלא יחזור לתחילת היסדר,⁵².

לג. אם הוסיף קול שלא במקומו (כגון שבר באמצע תר"ית) - חוזר לתחילת היסדר,⁵³.

לד. אם בשברים או בתרועה לא תקע את כל הקולות בנשימה אחת, לא יצא ידי חובה, ויחזור לתקיעה הראשונה של אותו היסדר,⁵⁴.

לה. תקיעה שהיה בה שינוי קול מנמוך לגבוה או צרוד - כשרה⁵⁵.

י' תשליך'

לו. נוהגים ביום הראשון של ראש השנה ללכת לומר 'תשליך', והמנהג לכתחילה הוא לאומרו אחרי תפילת מנחה קודם שקיעת החמה⁵⁶.

לז. את סדר ה'תשליך' נוהגים לומר בסמוך למקור מים⁵⁷. במקום שאין מקור מים טבעי ניתן לומר את התשליך ליד הכיור או ליד גיגית מים⁵⁸. אסור לצאת מחוץ לתחום כדי לומר 'תשליך',⁵⁹.

52. לוח אי"י. 'יסדר', פירושו תרועה או שברים או שברים תרועה, שיש לפניהם ולאחריהם תקיעה. דהיינו, אם תקע תקיעה ראשונה לסדר, ומסתפק אם היתה טובה, יחזור עליה. אם מסתפק בשברים, יחזור לתקיעה שלפניהם, וכן הלאה. 53. שו"ע תקצ, ח. 54. שו"ע תקצ, ד; משני"ב ס"ק טז; ילקו"י מועדים, עמ' נה. 55. לוח אי"י. 56. רמ"א תקפג, ב; משני"ב שם, סק"ח; כה"ח סק"ל. ניתן גם להקדים או לאחר - כה"ח תקפג, ס"ק לד. 57. רמ"א תקפג, ב; משני"ב סק"ח; ילקו"י מועדים, עמ' לד. 58. מקראי קודש פי"ד, ח בשם הגר"מ אליהו. 59. סידור צה"ל נוסח אחיד עמ' 758. נראה שאף שלדעת הגר"ש גורן לא חל איסור תחומין על עשרה לוחמים ומעלה, בכל זאת מכיון שיתשליך' הוא מנהג ולא מצוה גמורה, הוא לא היקל לצאת מחוץ לתחום לשם כך.

לח. כאשר חל היום הראשון של ראש השנה בשבת - האשכנזים אומרים 'תשליך' ביום השני של ראש השנה⁶⁰. לספרדים: אם אמירת ה'תשליך' נאמרת במקום שיש עירוב, יאמרו 'תשליך' בשבת. אך אם אמירת 'תשליך' תהיה במקום שאין בו עירוב, יאמרוהו ביום השני של ראש השנה⁶¹.

לט. מי שלא אמר 'תשליך' ביום הראשון של ראש השנה, יאמר ביום השני של ראש השנה⁶². בדיעבד, ניתן לומר 'תשליך' בכל עשרת ימי תשובה⁶³.

הכנות מהיום הראשון ליום השני

מ. אסור לשטוף כלים, לפנות או לערוך את השולחנות, לחמם, לבשל או להפשיר אוכל, ולסדר את חדר האוכל ביום הראשון של ראש השנה עבור היום השני של ראש השנה⁶⁴, אלא יעשו זאת לאחר צאת הכוכבים⁶⁵. לכן יש לקבוע את סעודת הערב השני בשעה מאוחרת

60. משנייב תקפג, סק"ח. 61. יחוי"ד ח"א נו. 62. כה"ח תקפג, ס"ק לג; ילקוויי מועדים, עמ' לה. 63. אשי ישראל פמ"ה, הע' רכד.
64. משנייב תקג, סק"א; ילקוויי מועדים, עמ' תע. 65. ביה"ל תקג, ד"ה 'ביום טובי'; כה"ח סק"ד.

יותר (כשעתיים לאחר זמן הדלקת נרות), כדי שיהיה מספיק זמן להיערך אליה בערב.

מא. ביום הראשון של ראש השנה, אסור לגלול את ספר התורה כדי להכין את מקום הקריאה ליום השני⁶⁶.

מב. הדלקת הנרות ליום השני של ראש השנה תיעשה רק אחרי צאת הכוכבים⁶⁷. כמו כן, אין להכין את הנרות להדלקה עד אחרי צאת הכוכבים⁶⁸.

מג. הרוצה ללבוש בגדים חדשים עבור היום השני של ראש השנה, מותר ללבושם כבר בסוף היום הראשון, אף שנראה כמכין מיום טוב ראשון לשני, מפני שמכבד בכך גם את היום הראשון⁶⁹.

עירוב תבשילין

א. כשחל ראש השנה ביום חמישי ושישי, אסור לבשל ביום שישי עבור השבת. אך אם עושה 'עירוב תבשילין', מותר לבשל ביום שישי לצורך שבת⁷⁰.

ב. עירוב תבשילין נעשה על ידי לחם ותבשיל (כמו: ביצה קשה, מנת בשר וכדומה)⁷¹.

66. משנייב תרסז, סק"ה. 67. עיין שו"ע תקיד, ה; משנייב ס"ק לג. 68. שו"ע תקיד, ה; משנייב ס"ק לה. 69. כך הורה הגר"א נבנצל. 70. שו"ע תקג, ותקכו סעיף א. 71. שו"ע תקכו סעיף ב. בדיעבד די בתבשיל בלא לחם, אך בלחם בלא תבשיל בוודאי אין לבשל, ויש אומרים שאילו לאפות אסור (משנייב תקכו סק"ז, ילקו"י מועדים עמוד 495 הלכה א).

- ג. שיעור התבשיל שיש להניח עבור 'עירוב תבשילין' הוא 'כזית' (כ-30 סמ"ק - נפח קופסת גפרורים). שיעור הלחם הוא 'כביצה' (כ-60 סמ"ק)⁷².
- ד. בשעה שמניח את העירוב בערב יום טוב, מברך: "פְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶד הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִידָשְׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצָנְנוּ עַל מִצְוֹת עִירֹוב", ואומר: "בְּדִין יְהִי שָׂרָא לָן לְאַפּוּיֵי וּלְבִשּׁוּלֵי וּלְאַטְמוּנֵי וּלְאַדְלוּקֵי שְׂרָגָא וּלְמַעַבְד כֹּל צְרָכְנָא מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבַּת". ואם אינו מבין את הנוסח בארמית, יאמרו בעברית: "בעירוב זה יהא מותר לנו לאפות ולבשל ולהטמין ולהדליק הנר ולעשות כל צרכנו מיום טוב לשבת"⁷³.
- ה. צריך לעשות העירוב ביום רביעי קודם כניסת החג. ואם שכח, יכול להניח העירוב בבין השמשות עד צאת הכוכבים⁷⁴.
- ו. אם התבשיל שעירב בו נאכל או אבד לפני שהספיק לגמור לבשל ולאפות לצורך השבת, ולא נשאר ממנו בשיעור 'כזית', אין להמשיך ולבשל לצורך השבת. אמנם, אם רק הלחם נאכל או אבד, אפשר להמשיך ולבשל⁷⁵.
- ז. נוהגים להשתמש בעירוב תבשילין לסעודה שלישית בשבת, כדי לקיים בזה מצווה נוספת של אכילת סעודה שלישית⁷⁶.

72. שו"ע ורמ"א תקכו סעיף ג. 73. שו"ע תקכו סעיף יב, ילקו"י מועדים עמוד 498 סעיף ז. 74. רמ"א תקכו סעיף א, משנ"ב סק"ד, ילקו"י מועדים עמוד 498 סעיף ח. 75. שו"ע תקכו סעיף טו, משנ"ב ס"ק מו. 76. משנ"ב תקכו ס"ק יא כתב שהמהרי"ל נהג כן, וכן בסקמ"ח.

ח. חייל המסופק אם הניחו עירוב תבשילין, יכול לסמוך על כך שהרב הצבאי הניח עירוב תבשילין בשביל כולם⁷⁷.

ט. על רב היחידה לדאוג לעירוב תבשילין ביחידה, או למנות נאמן כשרות שיניח עירוב תבשילין על פי ההלכה⁷⁸. במידה והרב לא יהיה בערב יום טוב ביחידה, וחושש שאותו נאמן כשרות ישכח להניח את העירוב, יכול להניח עירוב **בלי ברכה** לפני שיעזוב את היחידה אף כמה ימים לפני החג, ויתנה שאם נאמן הכשרות יזכור עירובו של הרב הוא כלום, ואם ישכח עירובו של הרב הוא העירוב⁷⁹.

77. שו"ע תקכו סעיף ז. 78. שו"ע תקכו סעיף ז. 79. לגבי עשיית מצות ע"י תנאי עיין משנה ברורה וערוך השלחן סביב דברי השו"ע באו"ח סימן תפט סעיף ח.

שאלות ותשובות

ראש השנה

שאלה 1. אמירת סליחות ביחידות

האם וכיצד ניתן לומר 'סליחות' ללא מניין?

תשובה:

ככלל, ניתן לומר את הסליחות ביחידות, אך יש חלקים שלא ניתן לאומרם אלא במנין:

- א. אין אומרים י"ג מידות ביחידות, כיון שזה נחשב כדבר שבקדושה¹.
- ב. בקשות הכתובות בשפה הארמית, כגון 'רחמנא דעני', אין אומרים אותם אלא בציבור².

שאלה 2. זמן אמירת סליחות

האם ניתן לומר סליחות לפני חצות הלילה? האם ניתן לומר סליחות במשך היום?

תשובה:

המנהג המקורי של אמירת סליחות, היה לקום לומר תחנונים בסוף הלילה, שאז הוא עת רצון³. למעשה, נוהגים רוב הציבור לומר סליחות בבוקר לפני שחרית⁴. כמו כן ניתן לומר סליחות במשך כל היום, וגם לפני תפילת מנחה, וכן בלילה אחרי חצות⁵.

1. שו"ע תקסה, א. אך רשאי לומר בדרך קריאה בניגון של טעמי המקרא.
2. שבת יב, ב; משנייב תקפא ס"ק ד; יבי"א ח"א, או"ח לה.
3. משנייב בראש סימן תקפא; אג"מ או"ח ח"ב, קה; יחו"ד ח"א, מו.
4. ערוה"ש תקפא, ד.
5. יחו"ד ח"א, מו.

הלכות ראש השנה

כשאומרים סליחות בתחילת הלילה או במהלך היום לפני מנחה, יש לדלג על הביטויים המציינים שמתפללים באשמורת הבקר, כדי שלא להיות דובר שקר. לדוגמא: "באשמורת הבקר קראתיך מהולל" – ידלג על המילים באשמורת הבקר.⁶ חייל רשאי לשבת בשעת אמירת הסליחות, למעט כשאומר 'א-ל מלך' וי"ג מידות.⁷ מי שאין לו יכולת לומר סליחות אלא בלילה לפני חצות, יש מתירים את הדבר⁸ (אך מכל מקום אין ליפול אפים בזמן זה⁹), אך רבים אסרו זאת, כיון שמצינו שזהו זמן של התגברות מידת הדין¹⁰.

שאלה 3. חייל המתקשה לומר סליחות

האם חיילים שקשה להם מאוד למצוא פנאי לומר סליחות בכל יום יכולים לוותר על חלק מהסליחות?

תשובה:

חיילים שאמירת הסליחות במלואם מכבידה עליהם ביותר, ישתדלו על כל פנים לאומרם בימי שני וחמישי שהם ימי רצון, וכן בכל עשרת ימי תשובה¹¹. בשאר הימים ראוי שיאמרו י"ג מידות פעם אחת לפני תפילת שחרית, ואם ניתן יוסיפו סליחה אחת, שאין חובה הלכתית לומר את כל הסליחות¹².

שאלה 4. נחסר המניין באמצע הסליחות

מניין חיילים שהתחילו לומר סליחות, אך מקצתם יצאו באמצע, האם יכולים להמשיך בסליחות כרגיל? האם יאמרו 'קדיש' בסוף הסליחות?

תשובה:

עשרה חיילים שהתחילו לומר סליחות ביחד, ומקצתם יצאו באמצע אמירת הסליחות, אם נשארו ששה חיילים לפחות, למנהג האשכנזים רשאים לומר את

6. עם כלביא קפג, ה.

7. עם כלביא קפב.

8. אג"מ או"ח ח"ב, קה; משיב מלחמה ח"ב, קלו; ועיין הליכות שלמה מועדים פ"א, הע" 9.

9. שו"ע קלא, ג.

10. משני"ב תקסה, ס"ק יב; יחו"ד ח"א, מא; מלומדי מלחמה צ.

11. ראה ילקו"י מועדים, עמ"י י.

12. מלומדי מלחמה צ.

הקדיש שבסוף הסליחות¹³. אולם בני עדות המזרח ימשיכו באמירת סליחות אך לא יאמרו קדיש שאחרי¹⁴. ובמקרה זה, אין לומר עוד י"ג מידות¹⁵.

שאלה 5. השלמת מניין בראש השנה

במקרה שצפויים קשיים בקיום המניין לתפילות ראש השנה, האם חייל ששוחרר לחופשה צריך להישאר בפלוגה כדי לסייע בהשלמת המניין?

תשובה:

אף שנפסק כי לצורך מניין בימים הנוראים מחייבים את בני המקום להשתתף במניין¹⁶, אין הכוונה בדבר אלא שיכולים לכפות זה את זה לבוא לבית הכנסת ולא להישאר בבית ולהתפלל ביחידות, אך מי שרוצה ללכת ולהתפלל במקום אחר שיש בו מניין - רשאי¹⁷.

לאור זאת, אין חובה הלכתית להישאר בראש השנה כדי להשלים מניין, מאחר והחייל יתפלל במניין אחר. אך פשוט כי מי שנוהג לפנים משורת הדין ונשאר להשלים מניין, הרי הוא ממוזכי הרבים, ושכרו גדול, ובפרט בימים נוראים.

שאלה 6. החיוב לתקוע

עד כמה ישנה חובה על חייל היודע לתקוע בשופר להתאמץ לזכות את כלל החיילים במצווה זו?

תשובה:

היות ושמיעת תקיעת שופר חשובה מתפילה במניין, על כל חייל היודע לתקוע להתאמץ ולתקוע לכמה שיותר חיילים, אפילו אם יפסיד משום כך תפילה בציבור¹⁸.

שאלה 7. זמן תפילה בראש השנה

מאיזו שעה ניתן להתפלל בראש השנה?

13. משנייב תקפא, ס"ק ד.

14. שרייע ארייח נ"ה; כף החיים שם ס"ק לה.

15. משנייב תקפא, ס"ק ד; הגר"ח קנייבסקי באשי ישראל פרק מה, הע"נ.

16. שרייע ארייח נה, כב.

17. משנייב נה, ס"ק ע.

18. הליכות שלמה מועדים פ"ב, יא.

תשובה:

המתפלל ביחידות בראש השנה - יתפלל מוסף לאחר שלוש שעות ביום (בסביבות 8:30). הטעם הוא מכיון שבשלוש השעות הראשונות הקב"ה דן את עולמו, וכשהוא מתפלל אז ביחידות, שמא יעינו בדינו בייחוד, ומי יצדק?! אך כאשר האדם מתפלל יחד עם הציבור אין לחשוש שהרי "הן א-ל-ל כביר ולא ימאס"¹⁹.
עם זאת, אם יודע שלא יוכל בהמשך היום להתפלל, עדיף שיתפלל מוסף גם קודם שלוש שעות²⁰.

בנוגע לתפילת שחרית, אין חשש להתפלל אותה לפני שלוש שעות, מכיון שזהו הזמן שהציבור מתפללים תפילת שחרית, וכאשר מתפלל בזמן שהציבור מתפללים מתקבלת תפילתו בתוך תפילת הציבור.

שאלה 8. זמן תקיעת שופר

מאיזו שעה ניתן לתקוע בשופר בראש השנה?

תשובה:

מהטעם המבואר בשאלה הקודמת, אין לתקוע מיד בתחילת הבוקר, אלא יש להשתדל לתקוע לאחר שלוש שעות²¹. אך מעיקר הדין ניתן כבר לתקוע מהנץ החמה. אם תקע משעלה עמוד השחר יצא, ולכן אם הוא לא בטוח שיוכל לתקוע לאחר הנץ החמה, יתקע מעמוד השחר²².

שאלה 9. קיצור תפילת ראש השנה

האם ישנם חלקים מתפילת ראש השנה שניתן לדלג עליהם במצב של עומס בפעילות המבצעית?

תשובה:

בפסוקי דזמרא ניתן לדלג ולהסתפק באמירת 'ברוך שאמר', 'אשרי', 'נשמת כל חי' ו'ישתבח'²³.

19. שו"ע תקצא, ח; משני"ב ס"ק יד.

20. כך הורה הרב נבנצל.

21. משני"ב תקפח, ס"ק ב.

22. שו"ע תקפח, א; משני"ב ס"ק ב.

23. ע"פ שו"ע נב, א; משני"ב ס"ק ה; ילקו"י נב, א-ג. אם אין שהות גם לזה, לדעת השו"ע והילקו"י ניתן להתחיל מברכת 'יוצר אורי'.

בתפילת שחרית ניתן לדלג על כל הפיוטים שנהגו להוסיף בראש השנה, הן בברכות קריאת שמע והן בחזרת הש"ץ²⁴.

אם הזמן דחוק ביותר אפשר לקצר כך ששליח הציבור יאמר את שלושת ברכות הראשונות בתפילת העמידה בקול כולל קדושה, ולאחר מכן יתפללו הציבור תפילת לחש²⁵.

אם הזמן לתפילת מוסף דחוק ביותר, ניתן לצאת ידי חובה גם אם מדלג על אמירת הפסוקים של מלכויות, זכרונות ושופרות, ואומר רק: "ככתוב בתורתך, וכן כתוב בדברי קדשך, וכן נאמר על ידי נביאך"²⁶. בנוגע לתקיעות השופר, עיין בשאלה 11.

שאלה 10. ברכת השופר

על מי החובה לברך את ברכות תקיעת השופר?
תשובה:

מעיקר הדין, חייל התוקע להוציא אחרים יברך עבורם והם יענו אמן. אמנם, אם התוקע כבר יצא ידי חובתו בתקיעת שופר, ומבין החיילים שעדיין לא יצאו ידי חובה יש חייל היכול לברך, עדיף שהוא יברך ולא התוקע²⁷. לגבי חיילות, אף שנשים פטורות מעיקר הדין מתקיעת שופר, ככל מצוות עשה שהזמן גרמן²⁸, מכל מקום נשים רבות נוהגות להקפיד לשמוע תקיעת שופר. לכן, כאשר חייל תוקע בשופר להוציא חיילות בלבד, לא יברך התוקע, אם יש שם חיילת אשכנזית היא תברך, ואם כל החיילות ספרדיות - יתקע בלי ברכה²⁹.

שאלה 11. מספר התקיעות

במצב של עומס בפעילות המבצעית, האם ניתן 'לוותר' על חלק מתקיעות השופר?

24. עיין שו"ע ורמ"א סח, א.
25. רמ"א קכד, ב; ילקו"י קכד, ה.
26. רמ"א תקצא, ד; משנ"ב ס"ק י-יא.
27. משנ"ב תקפה, ס"ק ה; ילקו"י מועדים, עמ' לו.
28. שו"ע תקפט, ג.
29. שו"ע ורמ"א תקפט, ו.

תשובה:

החיוב מן התורה הוא לתקוע בראש השנה שלוש פעמים 'תקיעה תרועה תקיעה': 'תר"ת, תר"ת, תר"ת', אך חז"ל תיקנו לתקוע שלושים קולות: 'תשר"ת, תר"ת, תש"ת' שלוש פעמים³⁰. בטעם הדבר נחלקו הראשונים: יש שכתבו שחז"ל הסתפקו מהי התרועה האמורה בתורה, ולכן תיקנו לתקוע בכל האופנים, אך שיטת רב האי גאון היא שמן התורה יוצאים ידי חובה בכל אחד מהאופנים, וחז"ל תיקנו שיש לתקוע כך כדי לאחד את המנהגים השונים³¹.

למעשה, אם אין זמן לתקוע שלושים קולות, יתקעו בלא ברכה: 'תר"ת תר"ת, תר"ת' או 'תש"ת, תש"ת, תש"ת', ויוצאים בכך מדאורייתא לשיטת רב האי גאון, וגם לשיטת שאר הראשונים - שמא כיון לתרועה האמיתית ויצא ידי חובה³².

שאלה 12. העדפת תפילה בציבור או תקיעת שופר

חייל שיכול להגיע לבית הכנסת רק לזמן קצר, האם עליו להעדיף להגיע בזמן להתפלל תפילת לחש במניין, או שיגיע בזמן התקיעות?

תשובה:

חובת שמיעת תקיעת שופר היא מדאורייתא, בעוד שכל חובת תפילה היא מדרבנן, וכל שכן שחובת התפילה בציבור היא פחותה יותר. לכן, אפילו מי שמסופק אם יוכל לשמוע תקיעת שופר באותו המקום אליו הוא הולך, יעדיף כך, ויתפלל ביחידות³³. דין זה תקף גם לגבי היום השני של ראש השנה, למרות שכל תוקפו הוא מדרבנן³⁴.

שאלה 13. לימוד תקיעה בשופר בראש השנה

האם מותר לחייל להתאמן בתקיעות שופר בערב ראש השנה ובראש השנה עצמו?

30. שו"ע תקצ, א-ב.

31. ב"י תקצ, ב.

32. שו"ע תקצג, ב; ביה"ל ד"ה 'ואם' וד"ה 'או שנים'; אך עיין בקשרי מלחמה ח"ד, כח.

33. רמ"א תקצה, ג; משנ"ב ס"ק ב.

34. משנ"ב תקצה ס"ק ב; כה"ח ס"ק ב.

תשובה:

באופן עקרוני אין תוקעים בשופר בערב ראש השנה (כ"ט אלול), והובאו שני טעמים לדבר³⁵: א. כדי לערבב את השטן, שיחשוב שראש השנה כבר עבר. ב. על מנת להבדיל בין תקיעות רשות, דהיינו התקיעות שתקעו בחודש אלול, לבין תקיעות חובה, דהיינו התקיעות של ראש השנה המחויבות מן התורה. עם זאת, מותר לתקוע בערב ראש השנה כדי להתלמד, שדי במה שהפסיקו לתקוע בבית הכנסת, אך מוטב לעשות זאת בחדר סגור³⁶. אמנם ביום טוב עצמו אסור לתקוע בשופר לצורך התלמודות, כמו בכל שבת, ולא הותר לתקוע אלא לצורך המצוה³⁷.

שאלה 14. יציאה מחוץ לתחום לשמיעת שופר

בהעדר שופר במחנה, האם מותר ללכת ליישוב סמוך הנמצא מחוץ לתחום שבת כדי לשמוע תקיעת שופר?

תשובה:

עשרה חיילים קרביים ומעלה המרוכזים במקום אחד, חל עליהם דין מחנה, ומותר להם לצאת מחוץ לתחום שבת לצורך מצוה כתפילה בציבור, קריאת התורה, תקיעת שופר וכיוצא בזה. אם נמצאים במוצב, פילבוקס, מגדל וכדומה לאורך הגבול, אין צורך שבכל מקום כזה יהיו עשרה חיילים, אלא כלל החיילים שלאורך הגבול מצטרפים לדין מחנה, ומותר להם לצאת מחוץ לתחום שבת לצורך מצוה כנ"ל³⁸.

שאלה 15. ניוד שופר ברכב שנוסע בהיתר

האם מותר להעביר שופר ממקום למקום באמצעות רכב הסוור, או באמצעות רכב אחר הנוסע בהיתר בטחוני?

35. משנייב תקפא, ס"ק כד; כה"ח ס"ק עו.

36. משנייב תקפא, ס"ק כד; כה"ח ס"ק עו.

37. רמ"א תקצו, א; משנייב ס"ק ד; ילקו"י מועדים, עמ' נח; אך עיין בלקט יושר (לבעל תרומת הדשן) עמ' קכה.

38. משיב מלחמה ח"א, ד. אך החזו"א (או"ח קיד אות א) החמיר בדין זה בכמה תנאים, וגם הגר"י הרצוג חלק על היתר זה (היכל יצחק או"ח, מז), ודעת הגרש"ז אורבך היא שאין היתר מעבר ל-2.7 ק"מ (ספר 'הצבא כהלכה' פי"א, ט). בקשרי מלחמה (ח"א, לה; ח"ב, כב-כג) לא התיר את הדבר אלא בתוך י"ב מיל, אך נראה שביום טוב ניתן להקל יותר (עיין שעה"צ תקפו ס"ק קכב).

תשובה:

מותר להעביר את השופר רק בתנאי שהרכב נוסע בהיתר בטחוני בלבד, ואינו עושה שום פעולת איסור לצורך העברת השופר. לכן אסור לרכב לסטות ממסלול הסיור המקורי, או אפילו לעצור או להאט את הרכב שלא לצורך. עם זאת, מותר לתכנן עצירה של הרכב לצורך מנוחה סמוך למקום אליו מעוניינים להביא את השופר³⁹. כמו כן, מותר לעצור לצורך בדיקת עירנות החיילים או תיפקודם, במקום אליו מעוניינים להביא את השופר.

בנוגע לאיסור תחומין, הרי שכשם שלא חל איסור יציאה מחוץ לתחום שבת על חיילים המשרתים במוצבים, כך לא חל איסור תחומין על חפץ שהובא אליהם מחוץ לתחום שבת, או על חפץ שהם מוציאים מחוץ לתחום שבת⁴⁰. אולם, ראוי להחמיר שאם זהו שופר פרטי של אחד החיילים - החייל שהשופר בבעלותו יפקירהו בפני שלושה חיילים לפני כניסת החג, והחפץ (השופר) יהיה של הפקר שאינו קונה שביתה⁴¹.

שאלה 16. הצטרפות לנסיעת היתר לשמיעת

תקיעות

האם מותר לחייל להצטרף לרכב שנוסע בהיתר ביטחוני, כדי להגיע למקום בו יוכל לשמוע תקיעת שופר?

תשובה:

בשבת אין היתר לחייל להצטרף לנסיעת היתר כאשר הוא איננו חלק מהצוות, כיון שהוספת נוסעים מוסיפה בתצרוכת הדלק⁴². אמנם ביום טוב אין בכך איסור, שהרי ביום טוב אין איסור הבערה, וקיים רק איסור להוליד אש, ולכן מותר להצטרף לנסיעת היתר⁴³.

כפי שראינו בשאלה הקודמת, ההיתר הוא רק במקרה שהרכב לא יעשה שום פעולה אסורה שאינה נצרכת בלאו הכי, ובכלל זה סטייה ממסלול הסיור או אפילו עצירת הרכב. אך מותר לתכנן עצירה של הרכב לצורך מנוחה סמוך למקום שבו מעוניינים

39. יכחיצים ביד גיבורי ח"ב, עמ' 42.

40. משיב מלחמה ח"א, ד; ועיין גם בשש"כ מ, הע' קלו בשם הגרשז"א.

41. שו"ע או"ח תא, א.

42. יכחיצים ביד גיבורי ח"ב עמ' 41; קשרי מלחמה ח"ב, כב.

43. ישבת ומועד בצה"ל עמ' שסה.

לשמוע תקיעות שופר⁴⁴, וכן מותר לעצור לצורך בדיקת עירנות החיילים או תיפקודם וכיוצא בזה, כאשר מגיעים למקום שבו ניתן לשמוע תקיעת שופר.

שאלה 17. נסיעה עם גוי לשמיעת תקיעות

האם מותר לחייל לנסוע עם נהג גוי למקום בו יוכל לשמוע תקיעת שופר?

תשובה:

נסיעה ברכב ביום טוב אסורה מדרבנן משום מוליד, שאילו מדאורייתא הדבר מותר, שמתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה גם שלא לצורך⁴⁵. מאחר וגם עצם אמירה לנכרי אסורה מדרבנן בלבד, הרי שבנידון דידן זהו איסור שבות דשבות שהותר במקום מצוה⁴⁶.

אלא שאם ניתן להביא את השופר אל המוצב באמצעות גוי, הדבר עדיף מאשר שחייל יהודי ייסע עימו⁴⁷.

שאלה 18. שמיעת תקיעת שופר מעמדת שמירה

האם חייל יכול לצאת ידי חובה בשמיעת התקיעות מעמדת השמירה, הממוקמת סמוך לבית הכנסת?

תשובה:

אם אלו תקיעות שנעשו באופן מיוחד עבור קבוצת חיילים מסוימת, אז יש להניח שהתוקע לא התכוון להוציא בכך ידי חובה את החייל שעומד בעמדת השמירה, והוא אינו יוצא בכך ידי חובה⁴⁸.

אך אם אלו תקיעות שנעשו עבור הציבור בבית הכנסת, אז בוודאי התוקע מתכוון להוציא את כל מי ששומע את התקיעות, ולכן ניתן לצאת בהם ידי חובה⁴⁹. זאת

44. 'כחיצים ביד גיבורי ח"ב עמ' 42.

45. 'שבת ומועד בצה"ל עמ' שסד בשם הגרש"ז אורבך והגר"ש אלישיב.

46. שו"ע ורמ"א שז, ה; שו"ע תקפו, כא; ועיין בספר 'שבת ומועד בצה"ל' בסוף הספר.

47. עיין חלקת יעקב או"ח, קמד. הדבר מותר אפילו ממקום המרוחק יותר מ"ב מיל, שלפי הרבה

פוסקים גם י"ב מיל מדרבנן ובפרט ביום טוב - שעה"צ תקפו, ס"ק קכב.

48. משנ"ב תקפט, ס"ק יז; כה"ח ס"ק מה.

49. שו"ע תקפט, ט.

הלכות ראש השנה

בתנאי שהחילל שבעמדה התכוון לצאת ידי חובתו בתקיעות אלו⁵⁰, ובתנאי שהחילל שומע את השופר באופן חד וברור⁵¹.

שאלה 19. שמיעת תקיעת שופר מהבונקר

במקרה שתקעו לחיילים במבנה תת קרקעי, והיו חיילים שעמדו בחוץ ושמעו קול תקיעה, האם יצאו ידי חובה?

תשובה:

הדבר תלוי באיכות שמיעת קול השופר. אם הם שמעו רק את קול השופר, יצאו ידי חובה. אך, אם שמעו הד יחד עם קול השופר, לא יצאו⁵². אמנם, אותם חיילים הנמצאים בתוך המבנה התת קרקעי ודאי שיצאו ידי חובה, מכיוון שברור שהם שמעו קול צלול של שופר.

שאלה 20. אכילה קודם תקיעת השופר

האם מותר לחיילים לאכול לפני התקיעות?

תשובה:

ככלל, כשמגיע הזמן שאדם מחוייב לקיים מצוה, אסור לו לאכול ולישון לפני שהוא מקיים את המצוה, כדי שלא ישכח ויתבטל מלקיימה⁵³. אמנם למעשה, דין זה נוהג בכל יום, שאסור לאכול ולישון עד שיקרא קריאת שמע ויתפלל ערבית⁵⁴. בעניין זה נהגו להקל במציאויות שלא סביר שישכח להתפלל, כגון שיש מנין קבוע או שרבים נמצאים יחד ויזכירו זה לזה להתפלל⁵⁵, ויתכן שכמו כן ניתן להקל גם לעניין תקיעת שופר באופנים שאלו⁵⁶.

50. שו"ע תקפ"ט, ח-ט.

51. שו"ע תקפ"ז, א; משנ"ב ס"ק ז; כה"ח ס"ק ו. אם כבר התחילו את התקיעות, אין לברך עד תום שלושים התקיעות - ילקו"י מועדים, עמ' לח. אף שבכה"ח (תקפה, ס"ק לט) כתב לברך בין סימן לסימן (בין תשר"ת לתש"ת), בכל זאת הרי חייל הנמצא מחוץ לבית הכנסת לא רואה מתי מתחיל התוקע לתקוע פעם נוספת, ולכן לא יברך.

52. שו"ע תקפ"ז, א; משנ"ב ס"ק ו.

53. שו"ע רלה, ב; תלא, ב; תרנב, ב; רמ"א תרצב, ד.

54. שו"ע ורמ"א רלה, ב.

55. עיין משנ"ב בפתיחה לסי' תרסט שיש ללמד זכות, דרבים מדכרי אהדדי, ועיין ערוה"ש רלב, טו-טז.

56. צ"א ח"ו, ז אות ב.

הרוצה להחמיר יותר, יכול למנות את אחד מחבריו החיילים בתורת 'שומר' שיזכירוהו לתקוע בשופר⁵⁷, או שיכוון שעון מערב החג שיצלצל ויזכיר לו לתקוע בשופר⁵⁸. באופן אחר, ניתן להחמיר לאכול רק שאר מאכלים שאינם פת, או לאכול אפילו לחם כשיעור 'כביצה' בלבד (כשתי פרוסות לחם)⁵⁹.

עם זאת, אין להקל בכל זה כי אם במקום הצורך (כגון שהשעה כבר מאוחרת ויקשה עליהם לכוון בתפילת מוסף⁶⁰), לכתחילה ראוי לחבב את המצוה ולא להקדים לה אכילה⁶¹.

שאלה 21. תקיעת שופר לחייל המתפלל ביחידות

חייל המתפלל ביחידות ויש ברשותו שופר, האם עליו לתקוע באמצע תפילת מוסף כמו שנהוג בבית הכנסת?

תשובה:

יחיד שאינו מתפלל במניין צריך לתקוע רק שלושים קולות של תקיעות דמיושב. בתפילת מוסף אין לו לתקוע על סדר הברכות, משום שדבר זה נתקן בציבור בלבד⁶².

שאלה 22. הצטרפות למניין אחרי הברכות

חייל שלא שמע את ברכות החזן, כיצד ינהג לגבי הברכות?

תשובה:

אם החייל הגיע לבית הכנסת לאחר שהתקוע ברך, אך לפני תחילת התקיעות, ימהר ויברך את הברכות. אם הספיק לברך רק את ברכת השופר ולא את ברכת 'שהחיינו', יברך 'שהחיינו' בין סדר לסדר⁶³.

אם לא הספיק לברך לפני תחילת התקיעות, יברך בין סדר לסדר⁶⁴. אם לא הספיק לברך בין סדר לסדר, יברך לפני התקיעות של חזרת הש"ץ⁶⁵. ויש הסוברים שאין

57. משנייב רלה, ס"ק יח (ועיין שם בס"ק יז שיש ללמוד מדבריו שצריך שהשומר לא יאכל בעצמו); צ"א ח"ו, ז אות ב; חזו"ע פורים עמ' צה.

58. הליכות שלמה תפילה ב, יב.

59. שו"ע רלב, ג; רפו, ג; משנייב תרנב, ס"ק ז; תרצב, ס"ק יד; יבי"א ח"ה, או"ח כב, ג.

60. הליכות שלמה פ"ב, ס"ק א; מקראי קודש (הר"י) פ"ז, כג בשם הגרש"ז אורבך, הגר"א שפירא והגר"ש אלישיב.

61. משנייב תרנב, ס"ק ז; יבי"א ח"ה, או"ח כב, ג.

62. שו"ע ורמ"א תקצב, ב; משנייב ס"ק ו.

63. פסקי תשובות תקפה, הע' 56.

64. כה"ח תקפה, ס"ק לט.

לברך כלל לאחר שלושים התקיעות הראשונות. בכל מקרה, גם אם לא בירך יצא ידי חובת מצות שמיעת שופר⁶⁶.

שאלה 23. יציאה ידי חובה בתקיעות שבמוסף

חייל שלא שמע את התקיעות שלפני מוסף, האם מספיק שישמע את התקיעות שתוקעים בתפילת מוסף?

תשובה:

חייל שהגיע לבית הכנסת לאחר שכבר תקעו את התקיעות שלפני מוסף, יכול לצאת ידי חובה בתקיעות שתוקעים במוסף, ויברך לעצמו לפני שמתחילים לתקוע⁶⁷.

שאלה 24. המסופק אם יצא ידי חובת מצות שופר

חייל שמסופק אם יצא ידי חובת התקיעות כראוי, כיצד ינהג?

תשובה:

ביום הראשון של ראש השנה ישמעם שנית אך ללא ברכה⁶⁸. ביום השני אינו חייב לחזור ולשמוע⁶⁹.

שאלה 25. הפסק בדיבור באמצע מצות שופר

חייל שנאלץ לדבר בין הברכה לתקיעה, או בין תקיעה לתקיעה, כיצד עליו לנהוג?

תשובה:

אסור לתקוע ולשומעים להפסיק בדיבור בין הברכות לתקיעות⁷⁰. אם התקוע או השומע הפסיק בדיבור שלא לצורך התקיעות, עליו לחזור ולברך⁷¹.

65. ילקו"י מועדים, עמ' לט בהערה בשם הגר"ע יוסף שהעיקר לדינא לברך. אך בכה"ח (תקפה, ס"ק לט) כתב שמשום 'ספק ברכות להקל' ירהר בלבו את הברכות. חייל המתפלל במקום בו תוקעים בתוך תפילת הלחש, והוא לא בירך את הברכות, יברך תוך כדי תפילתו בין ברכות התפילה (נטעי גבריאל הלכות ראש השנה, פרק נה סעי' יח).

66. ילקו"י מועדים, עמ' לח.

67. פסקי תשובות תקפה אות ח בשם המאירי.

68. משנ"ב תקפה, ס"ק ה; ילקו"י מועדים, לו.

69. משנ"ב תקפה, ס"ק ה; כה"ח ס"ק כד.

70. שו"ע תקצב, ג.

71. שו"ע יו"ד יט, ד; משנ"ב תקצב, ס"ק יד; ילקו"י מועדים, עמ' לט.

כמו כן אסור לדבר בין התקיעות, עד שמסיימים את כל ה'תקיעות דמעומד', אך אם דיבר אחרי שסיים לשמוע את התקיעות הראשונות, אין צריך לחזור ולברך⁷².
אם דיבר בזמן התקיעות עצמן, ולא שמע בשל כך את התקיעות, עליו לחזור ולשמוע את אותו סדר מתחילתו (או לכוון לצאת ידי חובה בתקיעות שבמוסף), אך לא יברך שוב.

שאלה 26. העדפת זמן לתקיעות

חייל שבאפשרותו לבוא לבית הכנסת ולשמוע את התקיעות שקודם תפילת מוסף ('תקיעות דמיושב'), או את התקיעות שבתוך תפילת מוסף ('תקיעות דמעומד'), איזה מהן יעדיף?

תשובה:

חיילי צה"ל העסוקים בפעילות - ישמעו את התקיעות ברגע הראשון שיזדמן להם, שמא אחר כך יפסידו את התקיעות⁷³.

שאלה 27. בעל תוקע שהוקפץ

כיצד יש לנהוג כשבעל התוקע הוקפץ באמצע התקיעות?

תשובה:

אם התוקע הוקפץ באמצע התקיעות, יחליף אותו אחד מהקהל מהנקודה שבה הוא הפסיק, והמחליף אינו צריך לברך שוב כיון שכבר יצא בברכות הראשונות⁷⁴.

שאלה 28. תקיעה לאחר השקיעה

חייל שהגיע לידו שופר רק לאחר השקיעה, האם יתקע בשופר?

תשובה:

חייל שהגיע לידו שופר רק לאחר השקיעה לפני צאת הכוכבים - לדעת המשנה ברורה יתקע בלא ברכה⁷⁵, ואילו בילקוט יוסף כתב שביום הראשון של

72. שו"ע ורמ"א תקצב, ג; כה"ח ס"ק כ.

73. אף שתקיעות דמעומד הן עיקר (משנ"ב תקצ, ס"ק לה; כה"ח תקפה, ס"ק ב וס"ק לט), לא ברור שזה נכון גם לעניין זה.

74. שו"ע תקפה, ג; משנ"ב ס"ק יא.

הלכות ראש השנה

ראש השנה יברך על תקיעה זו אם עדיין לא עברו 13 דקות מהשקיעה, אך ביום השני לא יברך.⁷⁶

כאשר היום השני של ראש השנה חל ביום שישי, ולא היה לחייל שופר ביום זה עד לאחר השקיעה, לא יתקע בשופר כלל, שכן לאחר השקיעה כבר נכנסה שבת.⁷⁷

שאלה 29. מנהגים שונים בציבור לעניין תקיעת

שופר

כיצד יש לנהוג בבית כנסת צבאי בנוגע לתקיעת השופר במנין המעורב מבני עדות שונות?

תשובה:

אף שמנהג הספרדים והחסידים לתקוע תוך כדי תפילת לחש, ראוי שימנעו מכך במניין שיש בו רבים מבני אשכנז שאינם נוהגים לתקוע אלא בחזרת הש"ץ, ויתחשבו בכך שהדבר עלול להפריע לריכוז בתפילה למי שאינו רגיל בכך.⁷⁸ כמובן, שהדבר יעשה בדרכי נועם וללא מריבות.

שאלה 30. יציאה לאמירת תשליך

האם מותר לחיילים לצאת מחוץ לבסיס לאמירת תשליך במעין סמוך?

תשובה:

כאשר ראש השנה חל ביום חול מותר לצאת מן הבסיס, עד למרחק של אלפיים אמה (1 ק"מ)⁷⁹. כמו כן, מותר לקחת מחזורים, כי אין איסור הוצאה מרשות לרשות ביום טוב.⁸⁰ גם החזרת המחזור למאהל מותרת, ולמרות שיש מחמירים שאין להוציא מרשות לרשות ביום טוב כשאין בדבר צורך אוכל נפש או צורך מצוה,

75. משנייב תקפח, ס"ק א; שעה"צ ס"ק ב.

76. ילקו"י מועדים, עמ' מז, וכמבואר ביבי"א ח"ו יו"ד, כג.

77. משנייב תר, ס"ק ז; כה"ח ס"ק יג.

78. עיין יחו"ד ח"ו, לו, שמותר לספרדים לנהוג בדבר זה כמנהג האשכנזים.

79. סידור צה"ל נוסח אחיד עמ' 758. נראה שאף שלדעת הגר"ש גורן לא חל איסור תחומין על עשרה לוחמים ומעלה, בכל זאת מכיון שאמירת תשליך מנהג ולא מצוה גמורה, הוא לא היקל לצאת מחוץ לתחום לשם כך.

80. שו"ע תקיח, א.

כאן התיירו סופן משום תחילתו, כלומר, שאם לא תותר החזרת המחזור, בני אדם ימנעו להוציאו מלכתחילה⁸¹.

אולם כאשר ראש השנה חל בשבת, אסור לטלטל את המחזור במקום שאין בו עירוב. לכן נהגו האשכנזים לדחות את אמירת התשליך במקרה זה ליום השני של ראש השנה, אפילו אם קיים עירוב במקום שבו הולכים לומר תשליך, כדי שלא יבואו להיכשל בכך במקום שאין עירוב⁸². גם לספרדים בוודאי אסור לטלטל בשבת את המחזור במקום שאין בו עירוב, אך במקום שיש עירוב הספרדים נהגו לומר תשליך אפילו בשבת⁸³.

81. משני"ב תקיח, ס"ק ו.

82. משני"ב תקפ, ס"ק ח.

83. ילקו"י מועדים, עמ' לד.

הלכות יום כיפור

ערב יום כיפור

- א. מצוה להרבות באכילה בערב יום כיפור¹.
- ב. בערב יום כיפור אין אומרים תחנון, 'אבינו מלכנו' ו'למנצח', כיון שיום זה נחשב כיום טוב². אשכנזים נוהגים גם שלא לומר 'מזמור לתודה' בפסוקי דזמרה³.
- ג. נוהגים לערוך סדר 'כפרות' על כסף לצדקה⁴.
- ד. נוהגים בערב יום כיפור לטבול במקוה⁵. חייל שאינו יכול להגיע למקוה - יסתפק במקלחת של לפחות 12.5 ליטר מים, שהוא שיעור תשעה קבים (כ-3 דקות מקלחת)⁶.
- ה. עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שימחל לו חברו. לפיכך, על כל אדם לפייס את חבריו אם פגע בהם במשך השנה⁷.

1. שו"ע תרד, א. 2. שו"ע ורמ"א תרד, ב. 3. רמ"א תרד, ב. 4. רמ"א תרה, א; משנ"ב תרה, ס"ק ב. 5. שו"ע תרו, ד. 6. רמ"א תרו, ד; חלקי יו"ד, קיח; מנח"י ח"ד, כא; ילקו"י מועדים, עמי פב. 7. שו"ע תרו, א.

- ו. בתפילת המנחה צריך לומר את סדר הוידוי המופיע בסידור או במחזור. הוידוי צריך להיאמר לפני הסעודה המפסקת, ולכן יש להתפלל תפילת מנחה מוקדמת⁸. אשכנזים נוהגים להחמיר ולהתוודות גם אחרי הסעודה באמירת 'תפילה זכה'⁹.
- ז. עורכים סעודה סמוך לצום, והיא הנקראת 'סעודה מפסקת'¹⁰.
- ח. מותר להמשיך לאכול ולשתות לאחר הסעודה המפסקת¹¹, אך לדעת המשנה ברורה ראוי שיתנה קודם ברכת המזון שהוא מתכוון להמשיך לאכול ולשתות¹². בכל מקרה, חובה לסיים לאכול ולשתות כמה דקות קודם השקיעה, כדי לקיים את דין 'תוספת יום הכיפורים' וכדי להתכוון לכניסת היום¹³.
- ט. מדליקים נר נשמה שידלק במשך יום כיפור, כדי להבדיל עליו במוצאי היום¹⁴.
- י. האשכנזים נהגו להקדים ולהגיע לבית הכנסת ולומר תפילה זכה ואת תפילת 'כל נדרי' קודם שתשקע החמה¹⁵, אך למעשה ניתן לומר 'כל נדרי' גם בלילה¹⁶.

8. שו"ע תרו, א. 9. משנ"ב תרו, סק"א, ע"פ שיטת הרמב"ן. 10. שו"ע תרח, א. 11. שו"ע תרח, ג. 12. משנ"ב תרח, ס"ק יב. 13. שו"ע תרח, א. 14. שו"ע תרכד, ד-ה. 15. רמ"א תריט, א. 16. יחו"ד ח"א, נט.

יא. נוהגים להתעטף בטלית לתפילת ליל יום כיפור¹⁷, ויתעטף מבעוד כדי שיוכל לברך. אם התעטף אחר השקיעה לא יברך על הטלית¹⁸.

איסורי יום הכיפורים

יב. אסור לאכול ולשתות ביום כיפור, והאוכל מאכל בכל כמות שהיא עובר על איסור תורה¹⁹. האוכל במזיד כמות של 'ככותבת' (יותר מ-30 סמ"ק) במשך זמן של 'כדי אכילת פרסי' (4-7 דקות) מתחייב בכרת²⁰. כמו כן, השותה במזיד כשיעור 'מלוא לוגמיו', כלומר כמות הממלאת יותר ממחצית פיו, מתחייב בכרת²¹. לפיכך, חייל שעקב פעילות בטחונית או מחלה נאלץ לאכול בצום יאכל 'לשיעורין' באופן שאין בו חיוב כרת, ועיין בפירוט בשו"ת (שאלה 3).

יג. אסור להתרחץ ביום כיפור בין במים חמים ובין במים קרים, ואף לשטוף את אצבעו במים אסור. אמנם, אם יש לכלוך על הגוף או על הידיים מותר לשטוף אותן²².

יד. נוטלים ידיים בהשכמת הבוקר, ויש להקפיד ליטול רק עד קשרי האצבעות ולא את כף היד²³.

17. משני"ב תריט, סק"ד; ילקו"יי מועדים, עמ' צט. 18. משנה ברורה שם. 19. משני"ב תריב, סק"יא; כה"ח סק"כ. 20. שו"ע תריא, א-ה.
21. שו"ע תריא, ט. 22. שו"ע תריג, א, שדווקא רחיצה של תענוג אסורה. 23. שו"ע תריג, ב.

טו. אסור לסוך את הגוף ביום כיפור, ואפילו סיכה שאינה לתענוג²⁴. לכן, אין להשתמש ביום כיפור בדאודורנט.

טז. אסור לנעול נעליים העשויות מעור ביום כיפור²⁵. על פי פקודות הצבא, כל חייל הרוצה בכך יכול לנעול נעלי גומי או כפכפים²⁶ (ועיין בשאלה 13).

תפילת מוסף

יז. יש להתחיל להתפלל מוסף קודם זמנה של מנחה גדולה, כלומר לפני שש וחצי שעות זמניות (בערך עד השעה 12:00). אך בדיעבד, גם לאחר זמן זה יתפללו מוסף ורק לאחר מכן מנחה²⁷.

יח. כשכורעים ומשתחווים בחזרת הש"ץ, אין לכרוע ישירות על הרצפה, אלא יפרוס כל אחד מגבת וכדומה, על מנת שיהיה הפסק בינו לרצפה²⁸.

יט. גם שליח הציבור כורע ומשתחוה על הרצפה. בשעת הכריעה, שליח הציבור צריך להזיז את מה שלפניו על מנת שיוכל להשתחוות בלי לזוז ממקומו, או שיתרחק קצת לפני התחלת חזרת הש"ץ, כך שיהיה לו מספיק מקום להשתחוות²⁹.

24. שו"ע תריד, א. 25. שו"ע תריד, ב. 26. פקודת מטכ"ל 34.0202. 27. משנ"ב תרכ, ס"ק טז; כה"ח סק"ח. 28. רמ"א קלא, ח; חזו"ע עמי שנג. 29. רמ"א תרכא, ד; משנ"ב תרכא, ס"ק טז; חזו"ע עמי שנד.

תפילת נעילה

כ. מתחילים תפילת נעילה כחצי שעה קודם השקיעה³⁰. אין להתחיל לפני פלג המנחה, דהיינו כשעה ורבע לפני השקיעה³¹.

כא. הכהנים נושאים את כפיהם בתפילת נעילה³², וצריך להזדרז להספיק את ברכת כהנים לפני השקיעה³³. אם לא הספיקו הכהנים לברך לפני השקיעה, ניתן לברך ברכת כהנים עד שלוש עשרה וחצי דקות לאחר השקיעה³⁴.

הבדלה

כב. מבדילים על כוס יין, אך אין מברכים על בשמים גם אם חל יום כיפור בשבת³⁵. מברכים 'בורא מאורי האש' דווקא על נר שדלק מערב יום כיפור, או שהודלק מאש שכזו, ולא על אש שעתה הדליקו מחדש³⁶.

30. שעה"צ תרכג, סק"ב; ילקו"י מועדים עמ' קיב. 31. שעה"צ תרכג, סק"ה; כה"ח תרכג, סק"ז. 32. שו"ע תרכג, ה. 33. משנ"ב תרכג, סק"ח; ילקו"י מועדים עמ' קיב. 34. שעה"צ תרכג, ס"ק יא; הליכות שלמה עמ' פי"ד, ט; ילקו"י מועדים, עמ' קיב. 35. שו"ע תרכד, ג; משנ"ב סק"ה. 36. שו"ע תרכד סעיפים ד-ה.

שאלות ותשובות

יום כיפור

שאלה 1. טבילה בערב יום כיפור לחייל בתורנות

חייל שנשאר בתורנות ביום כיפור ביחידתו, ואין בקרבתו מקווה טהרה שבו יוכל לטבול, מה עליו לעשות כדי לשמור על מנהג ישראל בטבילה בערב יום הכיפורים?

תשובה:

חייל שאין באפשרותו לטבול במקווה בערב יום כיפור, יכול לשפוך על גופו כ- 12.5 ליטר מים ברציפות¹. ניתן לעשות זאת גם על ידי רחיצה של כמה דקות במקלחת².

שאלה 2. אכילה בערב יום כיפור לאחר הסעודה המפסקת

כאשר מסיימים את הסעודה המפסקת כמחצית השעה קודם כניסת הצום, האם מותר להמשיך באכילה לאחר הסעודה המפסקת?

תשובה:

מותר להמשיך לאכול ולשתות לאחר הסעודה המפסקת³, אך לאשכנזים ראוי שיאמר בפיו או לפחות יחשוב בליבו קודם ברכת המזון שהוא מתכוון להמשיך לאכול ולשתות⁴. בכל מקרה, יש לסיים לאכול ולשתות קודם השקיעה, באופן שישאר מספיק זמן כדי להתכונן ליום כיפור⁵. חייל הנמצא בתנאי שרב רשאי להמשיך לשתות עד חמש דקות קודם השקיעה⁶.

1. רמ"א תרו ד, ילקו"י מועדים, עמ' 82.

2. ילקו"י מועדים, עמ' 82.

3. שו"ע תרח, ג.

4. משני"ב תרח, ס"ק יב. אך לספרדים אין צורך בזה - שו"ע תרח, ג; ילקו"י מועדים, עמ' 84.

5. שו"ע תרח, א, ילקו"י מועדים, עמ' 84, מקראי קודש (הררי) פ"ד הערה טז בשם הרב נבנצל.

6. מקראי קודש שם.

שאלה 3. מצות אכילה בערב יוה"כ לחייל שאוכל בצום

חייל היודע כי עקב פעילות מבצעית יהיה מותר לו לאכול ולשתות ביום כיפור, האם למרות זאת עליו להקפיד לקיים את מצות האכילה בערב יום כיפור?

תשובה:

אכן, לפי הטעם שאכילת ערב יום כיפור היא על מנת שיהיה כוח לצום בעיצומו של יום, אין עניין לאכול בערב יום כיפור לאדם היודע שהוא לא יצום. אך מכיוון שישנם טעמים נוספים למצות האכילה בערב יום כיפור⁷, יש להקפיד גם במקרה זה לקיים את מצות האכילה.

שאלה 4. אכילה מוקדמת לשיעורין

חייל שביום כיפור יצטרך בוודאות לאכול ולשתות בצהריים עקב פעילות מבצעית שנדרש אליה, ואז אכילתו ושתייתו תהיה ללא הגבלה. האם יש להעדיף לאכול ולשתות פחות מכשיעור מוקדם יותר, ואז לא יצטרך לאכול ולשתות כלל אלא לשיעורים, או שימתין עד שיזדקק, ואז יאכל וישתה ללא הגבלה כפי הנצרך?

תשובה:

חייל היודע בוודאות כי הוא יצטרך לאכול ולשתות בצהריים עקב פעילות מבצעית, עדיף שיתחיל לאכול ולשתות לשיעורים כבר מהבוקר, ועל ידי כך ימנע מלאכול ולשתות יותר מכשיעור במהלך הפעילות, ויחשב לו שהתענה ביום כיפור⁸. כמו כן, אם מספיקה שתייה בלבד, אין לאכול כלל⁹.

שאלה 5. מידות האכילה והשתייה לשיעורים

מהן מידות האכילה והשתייה לשיעורים ביום כיפור?

תשובה:

שיעור אכילה הוא 'ככותבת הגסה', ושיעור שתיה הוא 'כמלוא לוגמיו', ומידות האכילה והשתייה אינן מצטרפות¹⁰. למעשה ניתן בפעם אחת לאכול כנפח קופסת גפרורים (30 סמ"ק; אם האוכל הוא

7. שערי תשובה לרבינו יונה ד, ח-י. הטעמים שנאמרו: מצד שנחשב כיום טוב, מצד שמחה על שנמחלים עוונותיו, ועוד.

8. ששי"כ לט הערה סט.

9. ששי"כ לט, ו.

10. שו"ע תריב, א-ט.

אוורירי, יש למעוך את האוכל¹¹), ובשתיה השיעור הממוצע הוא כפקק של מימייה צבאית (40 סמ"ק; פקק בקבוק פלסטיק הוא כ-10 סמ"ק)¹².

יש להקפיד על מרווחי זמן של 'כדי אכילת פרס' בין סוף אכילה אחת לאכילה הבאה, וכך גם בין שתיה לשתיה¹³. לכתחילה שיעור זה הוא כ-9 דקות¹⁴, ובמקום צורך ניתן להקל יותר, עד כדי מרווח של 2 דקות¹⁵, ובשתיה יש מי שמקל אפילו בהפסקות של כ-5 שניות ('כדי שתיית רביעית')¹⁶. מדידת כמות האוכל, וכן מדידת כמות השתייה מותרת ביום כיפור, כיון שזהו צורך מצוה¹⁷. אמנם, טוב להקדים ולעשות זאת מבעוד יום¹⁸, בפרט אם ברצונו לסמן בצבע את הכמות על הכוס.

שאלה 6. שתיית מיץ למניעת התייבשות

כאשר נדרשת שתייה לשיעורים, האם יש לשתות דווקא מים, או שאפשר לשתות גם מיץ?

תשובה:

על תוספת איכות בלי תוספת כמות אין איסור, אף שנהנה יותר, ולכן יש להעדיף תוספת איכות כשעל ידי כך יוכל להמעיט מהכמות¹⁹. לפיכך יש להעדיף לשתות משקה מזין בעל ערך תזונתי רב, וכן לאכול מאכל מזין, אם על ידי כך יוכל להימנע מאכילה ושתייה זמן רב יותר. זה עדיף מאשר אם יאכל וישתה באותה כמות דבר בעל ערך תזונתי מועט, כאשר עקב כך יצטרך לאכול או לשתות שוב לאחר זמן.

שאלה 7. שליח ציבור ששתה ביום כיפור

חייל שנאלץ לשתות ביום כיפור, האם יכול לשמש כשליח ציבור או לעלות לתורה בתפילות הצום?

11. שש"כ לט, יח.
12. שיעורי תורה לגרא"ח נאה ג, י-יד; משיב מלחמה ח"ב, קמ; שש"כ לט, יח-כ; יחו"ד ח"ו, לט. לכתחילה רצוי למדוד לעצמו את כמות השתייה: ממלאים את הפה במים עד שהפה יתמלא. לאחר מכן, יש לרוקן את פיו לתוך כוס, ואז לשפוך מעט יותר מחצי מהמים שבכוס. יש לסמן קו בגובה המים על הכוס וזוהי הכמות המותרת (הגרא"ח נאה בספרו שיעורי מקווה' עמ' קפא, ה).
13. שו"ע תריב, ב; משיב מלחמה ח"ב, קמ.
14. משני"ב תריח, ס"ק כא; שיעורי תורה לגרא"ח נאה ג, טו; שש"כ לט, יח; יחו"ד ח"ו, לט.
15. חת"ס ח"ו, כג; שש"כ לט, יח.
16. שו"ע תריח, ח.
17. שו"ע שו, ז.
18. משני"ב תריח, ס"ק כא.
19. אור שמח ה' מאכלות אסורות פי"ד, הי"ד; נשמת אברהם תריב ס"ק א וס"ק ו.

תשובה:

לכתחילה יש למנות לשליח ציבור חייל שצם²⁰. בשעת הצורך אפשר למנות גם חייל שנאלץ לאכול ולשתות 'לשיעורין' עקב פעילות מבצעית או חולי²¹.

לגבי עלייה לתורה: יכול לעלות לתורה בתפילת שחרית, כיון שהיא באה מחמת קדושת היום והיא נוהגת בכל שבת ויום טוב²². אך במנחה (כשיום כיפור לא חל בשבת), יש מי שהסתפק שמא אין להעלות את מי שאינו מתענה, כיון שיש מקום לומר שקריאה זו לא באה מחמת קדושת היום, אלא היא באה מחמת התענית וכתחליף לקריאת 'ויחלי' בשאר התעניות²³. אם אוכל או שותה 'לשיעורין' ניתן להעלותו לתורה²⁴.

שאלה 8. איסור אכילה לחייל שהותר בשתייה

חייל שהותר לו ביום כיפור לשתות מחשש התייבשות, האם יותר לו גם לאכול?

תשובה:

לא כל מקום שהותר לשתות הותר גם כן לאכול. על כן, יש לבדוק כל מקרה לגופו, ואם השתייה מספיקה, אין היתר הלכתי לאכילה²⁵.

שאלה 9. המשך הצום לאחר הפסקתו

חיילים ששהו בפעילות מבצעית עד צהרי יום כיפור, ומחמת פעילות זו הוצרכו לאכול ולשתות, האם בשובם למאהל עליהם לצום?

תשובה:

לאחר שחלפה הסיבה שבגינה הותרה שתייה או אכילה, חובה להמשיך לצום. גם במקרה שממשיך לשתות, צריך לשקול במשך היום אם השתייה בלבד תספיק לו. כמו כן, אם הוא ממשיך לאכול, עליו לשקול אם הוא יכול להסתפק באכילה לשיעורים²⁶.

20. הגר"מ פינשטיין במקראי קודש (הררי), נספח יג, סעי' ד.
21. הגר"מ פינשטיין במקראי קודש שם; חזו"ע יום כיפור עמ' שנא סוף הערה ט. בתשובות והנהגות (ח"ג, קעו) התיר גם בלא צורך.
22. שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורה קמא, כד; שש"כ לט, לו.
23. שו"ת רבי עקיבא איגר, שם. אך בחזו"ע יום כיפור, עמ' שמט, נוטה להתיר זאת לספרדים.
24. שש"כ לט הערה קטו, בשם הגרש"ז אורבך; צי"א חט"ו, לב ט; חזו"ע שם.
25. שש"כ לט, ו.
26. שש"כ שם.

שאלה 10. קידוש, ברכת המזון ולחם משנה ביום כיפור

חייל שהותר לו לאכול ביום כיפור, האם יקדש קודם אכילתו, והאם יש לו לבצוע על לחם משנה ולברך ברכת המזון על אכילתו?

תשובה:

הנצרך לאכול ביום כיפור (אפילו כשחל בשבת) לא יקדש²⁷, וגם פטור מלחם משנה²⁸.

חייל שהורו לו לאכול 'לשיעורין', די לו לברך לפני האכילה הראשונה, ואינו צריך לברך על כל שיעור ושיעור שאוכל, אם לא הסיח דעתו. כמו כן, לא יברך ברכה אחרונה על האכילה והשתיה, כיון שאין מברכים ברכה אחרונה אלא על אכילה רצופה²⁹. אם אוכל לחם, צריך ליטול ידיו כרגיל כמו בימות חול (עד לפרק היד)³⁰, אך אם אוכל פחות מ'כביצה' לא יברך על נטילה זו³¹, ואם אוכל פחות מ'כזית' לא יטול ידיו כלל³². יש להוסיף 'יעלה ויבוא', בברכת המזון, וכן אם חל בשבת יאמר 'רצה' (אך אם שכח 'רצה' או 'יעלה ויבוא' - אינו חוזר)³³.

שאלה 11. נשיאת כפיים בנעלי גומי ביום כיפור

האם חייל כהן הנועל נעלי גומי ביום כיפור, יכול לעלות עמם לדוכן או שיש עליו חיוב לחולצם?

תשובה:

אין לכהן לעלות לדוכן עם נעליים. אמנם, האיסור מלכתחילה היה דווקא בנעליים עם שרוכים³⁴, אך גם עם נעליים בלי שרוכים אסור לעלות לדוכן. לכן יש לחלוץ את נעלי הגומי קודם העליה לדוכן³⁵.

שאלה 12. נעילת נעליים צבאיות לצורך 'נוהל קרב'

יחידה שחייליה נדרשים לצאת לפעילות מבצעית במוצאי יום כיפור, ובמהלך ניהול הקרב שמתבצע ביום כיפור, עליהם להתייצב אצל אלוף הפיקוד לצורך אישור תוכניות. האם מותר לחיילים לנעול נעליים צבאיות?

27. משניב תריח, ס"ק כט; ילקו"י מועדים, עמ' צח.

28. לפי שלא תיקנו כן ביוה"כ. מגן אברהם תריח, ס"ק י; ששי"כ פל"ט, לא.

29. שו"ע רי, א ומשניב שם, ס"ק א; יבי"א ח"ה, או"ח יח; ששי"כ לט, כא.

30. ששי"כ לט, לא, בשם הגרש"ז אוירבך; ילקו"י מועדים, עמ' צט.

31. שו"ע קנח, ב; משניב ס"ק ט; ילקו"י מועדים, עמ' צח.

32. שו"ע קנח, ג.

33. משניב תרי"ח, ס"ק כט; ילקו"י מועדים, עמ' צח-צט.

34. בטעם הדבר עיין בסוטה מ, א, וברש"י שם ד"ה "דילמא".

35. שו"ע קכח, ה; משניב קכח, ס"ק טו.

תשובה:

נוהל קרב כולל תדריכים, מסדרים ותרגילי מודל. בכל שלבי נוהל הקרב הללו אין היתר הלכתי לנעול נעליים צבאיות, חוץ מתרגיל המודל שבו הדבר מותר. לגבי 'סיוור מפקדים', הדבר תלוי במקומו ובמתכונתו, ויש להתייעץ בזה עם רב היחידה.³⁶

שאלה 13. נעילת נעלי עור לחייל בפעילות

חייל המבצע סיוור ביום כיפור, או הנמצא במקום שיש בו חשש לנחשים ועקרבים, האם הוא חייב לנעול נעלי בד או גומי?

תשובה:

מצינו שהתירו למי שהולך בדרך לנעול נעליים אם הוא איסטניס או שהוא חושש מעקרבים³⁷. לפיכך יש להתיר במקרים אלו לנעול נעלי עור, אך בסיום הפעילות חובה להחליפם לנעלי בד או גומי³⁸.

שאלה 14. רחיצה לחייל שמזיע

חיילים שעסקו בפעילות וחזרו מזיעים, האם בחזרתם למחנה מותר להם להתקלח על מנת שיוכלו להתפלל בצורה נאותה?

תשובה:

מצינו שמי שניטפו ידיו ורגליו בלכלוך, מותר לו לרחוץ אותם ביום כיפור³⁹, ואם מלוכלך בכל גופו מותר אפילו להתקלח, בתנאי שאיננו מכוון ליהנות מהרחיצה⁴⁰. האחרונים נחלקו האם הוא הדין בכל רחיצה שאינה של תענוג, כגון מי שהזיעה מציקה לו, או שכל רחצה שמטרתה להעביר את הזיעה אסורה, כפי שמצינו שביום כיפור אסור לסוך אפילו כדי להעביר את הזוהמא⁴¹. למעשה, המשנה ברורה פסק שראוי להחמיר בכך למי שאיננו איסטניס ואין הדבר מפריע לו כל כך⁴². בכל מקרה צריך להקפיד על דיני רחיצה בשבת - להתרחץ במים קרים וללא סבון מוצק, ולהיזהר מסחיטת השיער והמגבת.

36. משניב תריא, ס"ק ג; שו"ת בית דוד או"ח שלב.

37. שו"ע ורמ"א תריד, ד.

38. משניב תריד, ס"ק יג.

39. שו"ע תריג, א.

40. משניב תריג, ס"ק א; כה"ח ס"ק ה.

41. שו"ע תריד, א.

42. משניב תריג, ס"ק ב.

שאלה 15. דאודורנט ביום כיפור

האם איסור סיכה ביום הכיפורים כולל שימוש בדאודורנט ביום הכיפורים?
תשובה:

אסור לסוך את הגוף ביום כיפור, בשמן וכדומה, ואפילו כשמטרת הסיכה אינה לתענוג אלא להסרת לכלוך⁴³. אמנם, שימוש בדאודורנט אינו מעשה סיכה, הואיל ואין מטרתו בספיגת הגוף את החומר אלא למניעת ריח זיעה בלבד מן הגוף, ולכן יהיה מותר להשתמש בו ביום כיפור⁴⁴.

שאלה 16. תשלומין לתפילת הנעילה

חיילים שבזמן תפילת נעילה נמצאים בפעילות, ויחזרו לבסיס רק לאחר השקיעה, האם עליהם להתפלל ערבית פעמיים כתשלומים לתפילת נעילה?
תשובה:

יש שכתבו שיש תשלומין לתפילת נעילה, ואין היא דומה לתפילת מוסף שאין לה תשלומין, שזהו דין מיוחד בתפילת מוסף שבאה כנגד קרבן שלא שייך למחרת⁴⁵. אך למעשה, גם לתפילת נעילה אין תשלומין, כיון שהיא מיוחדת ליום כיפור, וכבר אינה שייכת במוצאי היום⁴⁶. לפיכך, אין להתפלל תפילה נוספת לתשלומי תפילת נעילה (אם לא בתורת נדבה), אך כן יתפללו תפילה נוספת לתשלומי תפילת מנחה.

43. שו"ע תריד, א.

44. הליכות שלמה בין המצרים עמי' תכב-תכג הערה 56.

45. פרי מגדים קח, משבצות זהב ס"ק ה' וס"ק יא; אשי ישראל פ"ל, כג (וכתבו להתפלל ערבית, ואז תשלומי מנחה ואז תשלומי נעילה).

46. כה"ח קח, ס"ק יב; יבי"א ח"ז, נד; שבט הלוי ח"ה, סז; ח"ו, פ.

הלכות סוכה

בניית הסוכה

- א. יש להקדים ולדאוג שחלקי הסוכה יהיו זמינים, וכן להקדים ולבנות את הסוכה, מפני שיזריזים מקדימים למצוותי ו'מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה'¹, וכדי שלא ייתקעו ברגע האחרון ללא סוכה.
- ב. רבים נוהגים להתחיל בבניית הסוכה במוצאי יום כיפור, כדי לצאת ממצוה אל מצוה².
- ג. מיקום הסוכה - תחת כיפת השמיים³, במקום ללא ריח רע, רוחות, זבובים ויתושים או כל הפרעה מיוחדת⁴.
- ד. אורך ורוחב הסוכה לא יפחת משבעה על שבעה טפחים (56 על 56 ס"מ)⁵, וגובהה לא יפחת מעשרה טפחים (80 ס"מ)⁶.
-

דפנות הסוכה

- ה. צריך שיהיו לסוכה לפחות שלוש דפנות. שתיים מהדפנות צריכות להיות שלמות לאורך או רוחב הסוכה. הדופן השלישית די לה באורך

1. רמ"א תרכה, א; כה"ח סק"ה. 2. רמ"א תרכד, ה; ילקו"י מועדים, עמי קיח. 3. שו"ע תרכו, א; משני"ב סק"א. 4. שו"ע ורמ"א תרמ, ד. 5. שו"ע תרלד, א. 6. שו"ע תרלג, ח; ילקו"י מועדים, עמי קכ.

שבעה טפחים (56 ס"מ)⁷, ובלבד שלא ישאר בצד זה פתח רחב יותר מעשר אמות (4.8 מטר)⁸.

ו. אפשר לעשות את דפנות הסוכה מכל חומר שהוא, ואף מאלו הפסולים לסכך⁹.

ז. לכתחילה אין להשתמש בדופן המתנדנדת ברוח מצויה, ועיין בשו"ת בשאלה 2 בדין עשיית דופן מבד.

ח. הדופן צריכה להיות לפחות בגובה עשרה טפחים (80 ס"מ)¹⁰. רווחים הפחותים משלושה טפחים (24 ס"מ) נחשבים כמלאים ('דין לבודי')¹¹.

סכך הסוכה

ט. הסכך צריך להיות מן הצומח, תלוש מן הקרקע, ומדבר שאינו מקבל טומאה¹². דברים המקבלים טומאה הם מיני אוכלים ומיני כלים (כגון: סולם, כסא, ספסל וכדומה).

י. אסרו חכמים לסכך בדברים הבאים, אף שיש בהם את התנאים לעיל:

• קרשים (לייסטים) שרוחבם 24 ס"מ ומעלה, אפילו הניחם על צידם שאז אין בהם 24 ס"מ¹³.

7. משני"ב תרל, ס"ק יח. 8. משני"ב תרל, ס"ק יח. 9. שו"ע תרל, א. 10. שו"ע תרל, ט. 11. שו"ע תרל, ט. 12. שו"ע תרכט, א. 13. שו"ע תרכט, יח.

• אגודת קש או עצים הקשורים יחד, שדרך להניחם על הגג לייבשם¹⁴.

• חפץ שבעבר היה ראוי לקבל טומאה, אף שעכשיו כבר לא, כגון כלים שבורים¹⁵.

• סכך שריחו רע, או שהעלים נושרים לתוך הסוכה ומפריעים ליושבים בה¹⁶.

יא. סוכה ש'צילתה מרובה מחמתה' פסולה. לכן, הסכך צריך להיות צפוף במידה כזו ששטח הסכך הוא יותר משטח הרווחים הריקים¹⁷.

יב. אם יש בסכך חור גדול שיש בו כדי לעמוד בו ראשו או רובו, צריך להקפיד שכשאוכל וישן בסוכה, יהיה ראשו ורובו תחת הסכך ולא תחת החור¹⁸.

יג. אם יש חריץ בסכך שיוצר מרווח דק שהולך על פני כל הסוכה ומפולש מצד לצד - אין לאכול ולישון תחת החריץ¹⁹. אם החריץ ברוחב שלושה טפחים (24 ס"מ) הסוכה עלולה להיפסל לחלוטין, שכן במידה ולסוכה לא נותרו שלוש דפנות כשרות מעבר לחריץ - הסוכה פסולה²⁰.

14. שו"ע תרכט, טו. 15. שו"ע תרכט, ב. 16. שו"ע תרכט, יד. 17. שו"ע תרלא, א. 18. שו"ע ורמ"א תרלב, ב; חזו"א או"ח קמד, ה; יבי"א ח"ד, או"ח מט. 19. שו"ע ורמ"א תרלב, ב. 20. שו"ע ורמ"א תרלב, ב.

יד. אם יש מקום שבו הסכך דליל, כך שיש שבעה טפחים על שבעה טפחים שבהם חמתה של הסוכה מרובה מצילתה אין לשבת תחת מקום זה²¹. כמו כן, הסוכה כולה יכולה להיפסל בכך, אם החלק הדליל מפסיק לכל אורך הסוכה²².

טו. 'דופן עקומה' - אם הסוכה עומדת ליד קיר שיוצא ממנו גגון, אין הגגון פוסל את הדופן הזו, אלא אם כן הוא ברוחב ארבע אמות (1.9 מ') ומעלה, לפי שבפחות מכך דנים את הגגון כאילו הוא המשך הדופן²³. אמנם אין לאכול ולישון בחלק שתחת הגגון אלא אם כן הגגון רחב פחות משלושה טפחים²⁴.

טז. **יש להניח את הסכך רק לאחר הקמת הדפנות**²⁵. (אם הניח קודם את הסכך עיין בשו"ת בשאלה 1).

ימעמיד'

יז. הראשונים נחלקו אם מותר להעמיד את הסכך על גבי דברים המקבלים טומאה ובכל דבר הפסול לסיכוך, ולכן יש להחמיר בדבר לכתחילה²⁶, כדלהלן.

21. רמ"א תרלא, ב. 22. משני"ב תרלא, סק"ד. 23. שו"ע תרלב, א. 24. שו"ע תרלב, א; משני"ב סק"ג; כה"ח סק"ד. 25. רמ"א תרלה, א; ילקו"י מועדים, עמ' קלב. 26. שו"ע ורמ"א תרכט, ז; משני"ב ס"ק כב; משני"ב תרל, ס"ק נט; ילקו"י מועדים, עמ' קל.

- יח. לכתחילה אין להניח את הסכך ישירות על מסגרת מתכתית או על כל דבר שפסול לסיכוך, אלא יש להניח קורות עץ לאורך ולרוחב הסוכה, ועל גביהם יונח הסכך²⁷.
- יט. במקום שהסכך יכול לעוף ברוח מצויה, לכתחילה אין לייצב אותו על ידי דברים הפסולים לסיכוך: אין לחברו בחוטי ניילון, באזיקונים או במסמרים²⁸, וכן אין להניח מעליו רשת ברזל, צינורות מתכת או כלים שונים²⁹, אלא יניחו ענפים או קורות עץ כבדים שאינם מקבלים טומאה.
- כ. אם הסכך הכשר יציב ועלול לעוף רק ברוח חזקה במיוחד, מותר להשתמש בכל הדברים הללו הפסולים לסיכוך, למרות שכוונתו לייצב את הסכך שלא יעוף אם תהיה רוח שאינה מצויה³⁰.
- כא. את הקרשים שמתחת לסכך או כל דבר אחר שהסכך נשען עליו, מותר להעמיד על גבי דבר המקבל טומאה, כיון שהוא רק 'מעמיד דמעמיד'³¹.
- כב. כאשר אין לו מעמיד אחר אלא מדברים הפסולים לסיכוך, ניתן לסמוך על דעת המקילים בדין 'מעמיד'³².

27. ילקוויי מועדים, עמי קל בשם הגר"ע יוסף; באהלה של תורה ח"ב, פח. 28. משנייב תרכט, ס"ק כו; כה"ח ס"ק נו. 29. רמ"א תרכט, ז. אמנם מותר לקשור את הסכך בחוט כותנה שגידולו מן הקרקע ואינו מקבל טומאה, שפסולו לסכך עצמו הוא רק מדרבנן. 30. ש"ת בצל החכמה ח"ה, מד (וכתב שמכל מקום באותה שעה שמנשבת רוח סערה - הסוכה פסולה). 31. שו"ע תרכא, ח; משנייב ס"ק כו; מנח"ש ח"ב, נה; ילקוויי מועדים, עמי קל. אך לדעת החזו"א (או"ח קמג, ב) גם 'מעמיד דמעמיד' אסור. 32. שו"ע תרל, יג; משנייב ס"ק נט; ילקוויי מועדים, עמי קל.

מצות הישיבה בסוכה

כג. אמרו חכמים: כל שבעת ימי החג עושה אדם את ביתו עראי ואת סוכתו קבע³³, דהיינו שאוכל, ישן, ומתגורר בסוכה כדרך שהוא מתגורר בביתו כל השנה³⁴.

כד. מן הדין אין חיוב לאכול בסוכה אלא כשאוכל פת בשיעור גדול מביצה (54 סמ"ק), או תבשיל מחמשת מיני דגן, אף שראוי לאכול כל ארוחת קבע בסוכה³⁵. אך המחמיר שלא לאכול ולשתות שום דבר מחוץ לסוכה הרי זה משובח³⁶.

כה. מברך 'לישב בסוכה' כשאוכל לחם יותר מכביצה (54 סמ"ק), או מיני מזונות בשיעור קביעות סעודה (216 סמ"ק)³⁷. אמנם רבים נוהגים לברך 'לישב בסוכה' כשאוכלים 'כביצה' מזונות ושוהים מעט בסוכה³⁸.

כו. אסור לישון חוץ לסוכה אפילו שינת עראי³⁹. אם נרדם בטעות מחוץ לסוכה, והתעורר ורוצה להמשיך לישון - חייב ללכת לסוכה⁴⁰.

33. סוכה פ"ב, ט. 34. שו"ע תרל"ט, א. 35. משנ"ב תרל"ט, ס"ק טו; כה"ח ס"ק מא. 36. שו"ע תרל"ט, ב; משנ"ב ס"ק טו; יחו"ד ח"א, סה. 37. שו"ע תרל"ט, ב; משנ"ב ס"ק טו-טז; ביה"ל ד"ה 'אם'; שעה"צ ס"ק לה; יחו"ד ח"א, סה. 38. משנ"ב תרל"ט, ס"ק טז; כה"ח ס"ק לג. 39. שו"ע תרל"ט, ב. 40. משנ"ב תרל"ט, ס"ק יא; כה"ח ס"ק כח.

הפטורים מהסוכה

כז. נשים פטורות ממצות סוכה, ככל מצוות עשה שהזמן גרמן⁴¹. לכן נשים ספרדיות אינן מברכות 'לישב בסוכה'⁴², אך נשים אשכנזיות נוהגות לברך⁴³.

כח. המצטער פטור מן הסוכה. לכן, כאשר השהייה בסוכה קשה עליו מפני דברים המפריעים לו כגון זבובים ויתושים, רוח חזקה, קור גדול וכיוצא בזה - פטור מן הסוכה⁴⁴, ואין להחמיר בדבר⁴⁵.

כט. במידה וירדו גשמים שחודרים לתוך הסוכה ומצערים את היושבים בסוכה, יש להיכנס לבית, שכן במצב זה פטורים מאכילה ושינה בסוכה⁴⁶.

ל. חולה, אף שאין בו סכנה, אולם חש כאב ראש או עיניים וקשה לו להיות בסוכה, פטור⁴⁷.

לא. העוסקים בדבר מצוה ונמצאים במקום שאין להם סוכה - פטורים מן הסוכה⁴⁸. לכן חיילים העוסקים באבטחה או בפעילות מבצעית,

41. שו"ע תרמ, א. 42. ילקו"י מועדים, עמ' קלה. 43. משנ"ב תרמ, ס"ק א. 44. שו"ע תרמ, ד. 45. רמ"א תרלט, ז; ילקו"י מועדים, עמ' קמד. 46. שו"ע תרלט, ה. 47. שו"ע תרמ, ג. 48. שו"ע תרמ, ז; משנ"ב ס"ק לח; כה"ח ס"ק סד.

ונמצאים במקום שאין בו סוכה, יכולים לאכול ולישון מחוץ לסוכה⁴⁹.

לב. הולכי דרכים שאין להם סוכה, כגון מי שנוסע לדרך ארוכה, פטור מהסוכה בזמן הנסיעה⁵⁰.

לג. העוסקים במצווה והולכי דרכים, אם בזמן שרוצים לאכול או לישון מזדמנת להם סוכה ללא כל טורח, חייבים לאכול ולישון בה⁵¹.

ליל החג

לד. בלילה הראשון של החג מברכים בקידוש ארבע ברכות: 'הגפן', 'מקדש ישראל והזמנים', 'לישב בסוכה' ו'שהחיינו'⁵². מי שבירך 'שהחיינו' בשעת הדלקת נרות, לא יחזור על ברכה זו בקידוש, וכן לא יענה אמן על ברכת המקדש.

לה. בלילה הראשון של החג יש חיוב מדאורייתא לאכול 'כזית' (27 סמ"ק) לחם בסוכה ב'כדי אכילת פרס' (4 דקות)⁵³. לכן יש לכוון באכילה שמקיים מצוות עשה של אכילת פת בסוכה, וכן שציונו לישב בסוכה כדי שנזכור שביציאת מצרים הושיבנו בסוכות במדבר. האכילה תהיה אחרי צאת הכוכבים ולפני חצות הלילה⁵⁴.

49. שו"ע תרמ, ט; משנ"ב ס"ק מו. 50. שו"ע תרמ, ח; משנ"ב ס"ק מו. 51. משנ"ב תרמ, ס"ק לח וס"ק מ; כה"ח ס"ק סד וס"ק סז.
52. שו"ע תרמ, א. 53. שו"ע תרלט, ג; משנ"ב ס"ק כג; ילקו"י מועדים, עמ' קלט (וכתב שאם אינו יכול - יאכל תוך 7.5 דקות). 54. רמ"א תרלט, ג; ילקו"י עמ' קלח.

לו. אם יורדים גשמים בלילה הראשון, ימתין אף שעה או שעתיים שיפסקו הגשמים ויאכל 'כזית' לחם בסוכה⁵⁵. אם הגשם אינו פוסק, יקדש ויאכל 'כזית' לחם בסוכה בלא ברכת 'לישב בסוכה'⁵⁶, ו'השולחן ערוך' לא החמיר בזה⁵⁷.

55. משנ"ב תרלט, ס"ק לה; ילקו"י עמ' קמ. 56. רמ"א תרלט, ה; כה"ח תרלט, ס"ק עג. 57. בילקו"י עמ' קמ כתב בשם הגר"ע יוסף שאין לנו אלא את דברי השר"ע שלא כתב כן.

הלכות ארבעת המינים

מצות נטילת ארבעת המינים

- א. על כל איש מישראל מוטלת המצוה ליטול את ארבעת המינים בברכה, בכל יום ויום משבעת ימי החג¹.
- ב. נשים פטורות מנטילת ארבעת המינים, ככל מצוות עשה שהזמן גרמן, אך למעשה נשים רבות נוהגות להקפיד ליטול. בנות אשכנז נהגו לברך אם נוטלות², אך למנהג הספרדים, נשים נמנעות מלברך³.
- ג. החיוב מן התורה בנטילת ארבעת המינים הוא ביום הראשון של החג בלבד, וחכמים תיקנו זכר למקדש, שבכל שבעת ימי החג ייטלו את ארבעת המינים⁴.
- ד. בשבת אין נוטלים את ארבעת המינים, גם כאשר היום הראשון חל בשבת⁵, שכן חששו חכמים שמא יבוא אדם לטלטל את הלולב ארבע אמות ברשות הרבים, שהוא איסור תורה.

1. שו"ע תרנא, א. 2. משנייב תרנד, סק"א. 3. יבי"א ח"א, או"ח מב. 4. שו"ע תרנח, א. ביום הראשון החובה היא ליטול ארבע מינים שבבעלות נוטלם (שו"ע סי"ג). אמנם הצבא מאפשר לכל חייל לזכות בהם על מנת לצאת ידי חובת המצווה ולהחזיר, אך במקום שישארו לחג הראשון מספר חיילים שיטלו לולב ואין וודאות שיודעים להקנותו, ראוי לכל חייל לרכוש סט לעצמו (רמ"א תרנח, ט ומשנייב לט). 5. שו"ע תרנח, ב.

- ה. מצות נטילת ארבעת המינים היא ביום ולא בלילה, וכל היום כשר לכך.⁶
- ו. עיקר מצות נטילת ארבעת המינים היא בעת אמירת ההלל.⁷ יש שנהגו להדר ולברך קודם לכן על ארבעת המינים בסוכה ולנענעם, ואחר כך לחזור ולנענע בעת אמירת ההלל.⁸
- ז. אסור לאכול לפני נטילת ארבעת המינים, אך במקום הצורך ניתן להקל לטעום מעט.⁹

אגדת הלולב

- ח. מצווה לאגוד יחד את ההדסים והערבות עם הלולב. צריך לעשות זאת מערב החג, כדי שלא יצטרך לקשור ביום טוב.¹⁰
- ט. אגידת לולב למנהג האשכנזים: מסירים כמה עלים מתחתית הלולב כדי להשתמש בהם לקשירה. כאשר שדרת הלולב כלפי פניו, מניח את ההדסים בימין הלולב ואת הערבות בשמאלו, וקושר (רבים משתמשים באוגדן 'קוישקלד', וקושרים סביבו)¹¹. מוסיפים שלוש

6. שו"ע תרנב, א. 7. משנ"ב תרנב, סק"ד; ילקו"י מועדים, עמ' קסט. 8. משנ"ב תרנב, סק"ד; חזו"ע עמ' שעו. 9. שו"ע תרנב, ב; משנ"ב סק"ז; ילקו"י מועדים, עמ' קסה. 10. שו"ע תרנא, א. 11. משנ"ב תרנא, ס"ק יב. 12. רמ"א תרנא, א. 13. משנ"ב תרנא, יד.

טבעות מעלי לולב על שדרת הלולב עצמו¹², ומניחים לפחות טפח פנוי של עלים החופשיים להתנועע¹³.

י. אגידת לולב למנהג הספרדים: כאשר שדרת הלולב כלפי פניו, מניח הדס אחד מימין, אחד משמאל ואחד באמצע נוטה לימין, ושתי ערבות אחת מימין ואחת משמאל, וקושרים את הכל יחד¹⁴. נוהגים ללפף חוט או סרט סביב הלולב עד ראשו.

יא. צריך לאגוד את ההדסים והערבות עם הלולב באופן ששדרתו תבלוט בגובה טפח (10 ס"מ) מעליהם¹⁵. את ההדסים מניחים מעט גבוה יותר מן הערבות¹⁶.

נטילת ארבעת המינים

יב. יש ליטול את ארבעת המינים כדרך גדילתם: שעיקרם (דהיינו, החלק המחובר לעץ) - כלפי מטה, וראשם - כלפי מעלה (באתרוג - פיטמתו כלפי מעלה ועוקצו כלפי מטה)¹⁷. אם נטל הפוך, לא יצא ידי חובתו, ויחזור ויטול בברכה¹⁸.

14. חזו"ע עמי שמג. 15. שו"ע תרנ"ב; חזו"ע עמי שנט. 16. רמ"א תרנ"א, א; חזו"ע עמי שמג. 17. שו"ע תרנ"א, ב. 18. משנ"ב תרנ"א, ס"ק טו; חזו"ע עמי שמ. 19. משנ"ב תרנ"א, ק"ז; חזו"ע עמי שנח. 20. שו"ע תרנ"א, ב. 21. משנ"ב תרנ"א, טו; חזו"ע עמי שמ.

יג. נוטלים את הלולב באופן ששדרתו כלפי פני הנוטל¹⁹. נוטלים את הלולב ביד ימין ואת האתרוג ביד שמאל²⁰. אם טעה והיפך, יצא ידי חובה, אך טוב לחזור וליטול כראוי בלא ברכה²¹.

ברכות המצוה

יד. הברכה צריכה להיאמר לפני עשיית המצוה, כמו בכל המצוות. על כן יש לברך לפני שיטול את האתרוג בידו, או שבשעת הברכה יחזיק את האתרוג הפוך (כשהפיטם למטה) ואחרי הברכה יהפוך את האתרוג כשפיטמתו למעלה וינענע²².

טו. מברך 'על נטילת לולב'. ביום הראשון שנוטל בו לולב, מברך גם 'שהחיינו'²³. לכן כשחל היום ראשון של החג בשבת (שאז אין נוטלים לולב), מברכים 'שהחיינו' למחרת.

הלולב

טז. לולב שהוא עקום לאחוריו, לצד השדרה - כשר. אך לולב שהוא עקום לצד הקדמי שבו העלים, או לאחד הצדדים מימין ומשמאל - פסול²⁴.

22. שוי"ע תרנא, ה. 23. שוי"ע תרנא, ו. 24. שוי"ע תרמה, ח. 25. רמ"א תרמה, ג. 26. שוי"ע תרמה, ג; הלכות חגים לגר"מ אליהו פני"ד עמ' מ. אך עיין בחזו"ע עמ' רצח שהחמיר בזה. 27. רמ"א תרמה, ד; חזו"ע עמ' רצח-ש; הלכות חגים לגר"מ אליהו פני"ב עמ' מ.

- יז. אם העלה האמצעי של הלולב (ה'תיומת') נחלק לשנים לרוב אורכו - לאשכנזים הלולב פסול (ביום הראשון של החג)²⁵, אך לספרדים אין הלולב נפסל אלא כשנחלקו רוב העלים של הלולב²⁶. בכל מקרה, משתדלים לקחת לולב שה'תיומת' שלו כמה שיותר סגורה²⁷.
- יח. אם נפתח ראש הלולב באופן בולט לעין - פסול ביום הראשון ('הימנקי')²⁸.

האתרוג

- יט. אתרוג הקטן משיעור כביצה (54 סמ"ק), פסול²⁹.
- כ. אתרוג שיש בו נקודה שחורה הניכרת לעין (בראיה שטחית), שנמצאת בחלקו העליון המשופע של האתרוג - פסול³⁰. אם יש יותר מנקודה אחת כזו, האתרוג עלול להיפסל אפילו אם אינן בחלקו העליון³¹.
- כא. אתרוג שנחסר אפילו כלשהו באופן שניכר לעין - פסול ביום הראשון של החג³². אך בשאר ימי החג - כשר³³.

28. שוי"ע תרמה, ז. 29. שוי"ע תרמח, כב. 30. שוי"ע תרמח ט-י; משנ"ב ס"ק מב. 31. עיין שוי"ע תרמח ט-י; משנ"ב ס"ק מב (שפסול רק ברוב היקף); כה"ח ס"ק עד (שפסול אפילו במיעוט האתרוג). 32. שוי"ע תרמח, ב; חזו"ע עמ' רע. 33. שוי"ע ורמ"א תרמט, ה. 34. שוי"ע תרמח, ז. 35. שבת קלג, ע"ב; שוי"ע תרנו, א.

כב. אתרוג שהיה לו פיטם ונפל - פסול³⁴.

כג. מהדרים לקחת אתרוג נקי ויפה שצורתו נאה כדי לקיים "זה א-לי ואנווהו - התנאה לפניו במצוות"³⁵.

ההדס

כד. נאמר בתורה "ולקחתם לכם... ענף עץ עבות", ולמדו חכמים ממה שכתבה התורה שלוש מילים, שיש צורך בשלושה גבעולי הדס לקיום המצוה³⁶ (ויש שנהגו להוסיף יותר).

כה. אורך גבעול ההדס צריך להיות לפחות שלושה טפחים (24 ס"מ)³⁷.

כו. ההדס צריך להיות 'משולש' - כלומר שכל שלושה עלים יוצאים ממקום אחד. לכתחילה צריך שההדס יהיה משולש לכל אורך שלושת הטפחים, אף גם אם רוב השיעור משולש - כשר³⁸.

36. שו"ע תרנא, א. 37. שו"ע תרכ, א; משני"ב סק"א; כה"ח סק"א. 38. שו"ע תרמו, ג וסעיף ה. 39. שו"ע תרנא, א. 40. שו"ע תרכ, א; משני"ב סק"א; כה"ח סק"א. 41. שו"ע תרמו, ב.

הערבה

כז. נאמר בתורה: "ולקחתם לכם... וערבי נחלי", ולמדו חכמים שיש לקחת שני גבעולי ערבה למצוה זו³⁹.

כח. אורך גבעול הערבה צריך להיות שלושה טפחים (24 ס"מ)⁴⁰.

כט. ערבה שנשרו רוב עליה או שנקטם ראשה פסולה⁴¹, ולכן יש מהדרים לקחת ערבה שמראשה יוצא עלה טרי ('לבלובי'), כדי לוודא שאינה קטומה.

שאלות ותשובות

סוכות

מצות הסוכה

שאלה 1. סכך שקדם לדפנות

במקרה שהרכיבו מסגרת מתכת (סוכה לנצח), הניחו עליה סכך, ורק אחר כך פרסו את הבד סביב המסגרת – האם הסוכה כשרה?

תשובה:

כאשר מקימים סוכה, צריך להקפיד להקים את הדפנות ורק אחר כך להניח את הסכך¹. זאת משום שהסכך צריך להיות עשוי לצל כמו אהל, ולכן אם לא היו דפנות, הנחת הסכך אינה עושה אותו כאהל, וכאשר בונה אחר כך את הדפנות, נמצא שעיקר המצוה של הנחת הסכך נעשה מאליו, ופסול משום 'תעשה ולא מן העשוי'. לכן, הניחו את הסכך לפני הדפנות, יש להגביה את כל ענפי הסכך ולהניחם שוב לאחר בניית הדפנות. אמנם, אם הבעיה התגלתה ביום טוב ואין סוכה אחרת, ניתן לקיים את המצוה בסוכה זו, שכן בשעת הדחק ניתן לסמוך על השיטות המקילות בדין זה². אך נראה שאין לברך 'לישב בסוכה'.

שאלה 2. דפנות מבד

האם דפנות מיריעות בד כשרות לשמש כדופן לסוכה?

1. רמ"א תרלה, א; ילקו"י מועדים, עמ' קלב (אמנם אם המסגרת שעליה הניחו את הסכך היתה בעובי של טפח (8 ס"מ), היא נחשבת כתחילת מחיצה, ודי בכך על מנת שיהיה אפשר להניח על גביה סכך, והסוכה כשרה).

2. עיין משנ"ב תרלה, ס"ק י; ילקו"י מועדים, עמ' קלב. לגבי ברכת 'לישב בסוכה' – לנוהגים כשיטת הרמ"א אין לברך על סוכה כזו, אך לנוהגים כשיטת השו"ע, כתב החיד"א בברכ"י (תרלה) שלשו"ע סוכה כזו כשרה לכתחילה ולכן יכול לברך עליה. ועיין במקראי קודש (הררי) הלכות סוכות ג, מא.

תשובה:

הדין הוא שדופן המתנדנדת ברוח מצויה, פסולה³. אמנם נחלקו הפוסקים אם דין זה הוא בכל אופן שהדופן מתנדנדת, ואפילו היא מתנדנדת מעט⁴, או שהפסול הוא רק כאשר הדפנות מתנדנדות הרבה, כך שהן יוצאות ממקומן שלושה טפחים⁵, ועוד יש אומרים שדין זה שייך רק כשהדפנות יוצאות לפעמים ממקומן על ידי הרוח באופן שלא נשארת דופן כשרה כלל⁶.

לכן, כיון שבמציאות גם כשדופן כזו מהודקת ביותר היא עלולה לנוע מעט ברוח מצויה, צריך לכתחילה למתוח חבלים לאורך הדפנות במרווחים של פחות מ-24 ס"מ זה מזה, עד לגובה של 80 ס"מ (ולחזו"א 96 ס"מ), ובזה הסוכה כשרה⁷.

שאלה 3. הנחת ברזל על גבי הסכך

האם מותר להניח צינור ברזל על גבי הסכך כדי שהסכך לא יעוף ברוח?

תשובה:

מן הדין אסור להעמיד את הסכך בדבר המקבל טומאה. אם ללא הצינור הסכך יעוף, נחשב הצינור כמעמיד את הסכך⁸, ומכיוון שברזל הוא דבר המקבל טומאה, אי אפשר להשתמש בו כמעמיד. אבל אם הסכך יציב ועלול לעוף רק ברוח חזקה, הצינור אינו נחשב כמעמיד ומותר להניחו⁹.

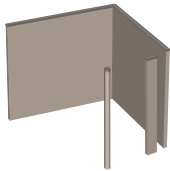
כלי עץ שנשברו (כגון מיטה או ארון מעץ) אינם ראויים לקבל טומאה, וניתן להעמיד על ידם את הסכך¹⁰. בשעת הדחק, כאשר אין אפשרות להעמיד את הסכך ללא דבר המקבל טומאה, מותר בכל מקרה¹¹.

3. שו"ע תרל, י.
4. הליכות שלמה מועדים פ"ז, א; יחו"ד ג, מו.
5. אג"מ ח"ה, מ, ב; וכן כתב בשו"ת באהלה של תורה (ח"ב, פח) להכשיר כשמחוברות מכל צדיהן.
6. חזו"א או"ח עז, אות ו; משנה הלכות ח"ה, עז.
7. שו"ע תרל, י.
8. גם אם בדרך כלל המעמיד נמצא מתחת לסכך, בכל זאת התוצאה כאן זהה - הסכך מוחזק באמצעותו.
9. שו"ע תרכט, ז; משנ"ב ס"ק כד.
10. ילקוט יוסף מועדים עמי קכד וקלא; שו"ת מנחת שלמה ח"ב, כב.
11. שו"ע תרל, יג; משנ"ב ס"ק כב.

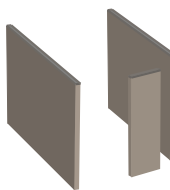
שאלה 4. 'דופן שלישית טפח'

האם מותר לבנות סוכה שיש לה שתי דפנות, ושהדופן השלישית היא ברוחב טפח בלבד?

תשובה:

כאשר שתי הדפנות השלמות צמודות, ניתן לעשות את הדופן השלישית ברוחב טפח (8 ס"מ). אך זאת בתנאי שמעמיד את הדופן השלישית במרחק של 20-23 ס"מ מהדופן, כך שעל ידי דין 'לבוד' יש כאן דופן ברוחב של רוב שבעה טפחים. בנוסף, יש להעמיד בהמשך הדופן עמוד שמגיע עד הסכך, כדי שעל ידי 'צורת הפתח' ישלים לשבעה טפחים לפחות.¹²

אם שתי הדפנות השלמות הן נגדיות - אין די בדופן שלישית ברוחב טפח, אלא יש להעמיד דופן שלישית של מעט יותר מארבעה טפחים (36 ס"מ), במרחק של 20-23 ס"מ מאחת הדפנות, כך שעל ידי דין 'לבוד' תהיה כאן דופן של שבעה טפחים שלמים, ועל ידי 'צורת הפתח' הנעשית על ידי הסכך, תהיה מושלמת כל הדופן.¹³

שאלה 5. תעלות קשר

האם מותר להשתמש בקירות של תעלות קשר כדפנות לסוכה?

תשובה:

תעלות הקשר במוצב יכולות לשמש כדפנות לסוכה, בתנאי שגובה התעלה הוא למעלה מעשרה טפחים (80 ס"מ)¹⁴ ורוחבה יותר משבעה טפחים (56 ס"מ)¹⁵. אם יש בתעלת הקשר עמדה בעלת שלוש דפנות, אפשר להקים בה סוכה כמו שהיא. אמנם, בתעלת קשר רגילה ומתמשכת, יש רק שני קירות משני הצדדים, ולכן יש להעמיד דופן שלישית כדי להכשיר אותה לסוכה¹⁶ (ועיין בשאלה 4). באשר לסכך, אין בעיה בהעמדת הסכך על קירות התעלה, כיוון שאין איסור מעמיד על קיר אבנים, שלא שכיח שיבואו לטעות ולעשות מהם את הסכך עצמו.¹⁷

12. שו"ע ורמ"א תרל, ב.

13. שו"ע תרל, ג.

14. שו"ע תרלג, ח.

15. שו"ע תרלד, א.

16. שו"ע תרל, ג.

שאלה 6. פרגולה

האם ניתן בחג הסוכות להשתמש בפרגולה שמצויה במשך כל השנה, ולנצל אותה כסוכה?

תשובה:

ראשית, יש לבדוק אם לאותן קורות יש את התנאים העיקריים לסכך, והם:

- רוחב כל קורה קטן מ-32 ס"מ¹⁸.
 - ישנם יותר קורות ממרווחי אויר, כדי שלא תהיה 'חמתה מרובה מצילתה'¹⁹.
 - הקורות אינן צמודות לגמרי זו לזו כך שהגשם לא יכול להיכנס (אמנם בזה ניתן להקל כשאין אפשרות אחרת)²⁰.
 - הקורות הונחו אחרי שנבנו דפנות הסוכה, או שהמסגרת עליה הונחו הקורות היא ברוחב טפח כלפי הקרקע (ובכך נחשבת לתחילת דופן, ועיין עוד בשאלה 1)²¹.
 - לכתחילה צריך שהקורות יהיו יציבות מספיק כך שלא יעופו ברוח מצויה גם אם יסירו את הברגים המחזיקים אותם במקומם²².
- אמנם גם אם כל התנאים הללו מתקיימים, עדיין יש על הפרגולה דין 'סוכה ישנה', כיון שלא נעשתה לשם החג אלא לצל בעלמא, ולכן צריך להניח עליה מעט סכך נוסף (ברוחב טפח על טפח) לשם החג²³.
- אמנם יש הפוסלים בכל מקרה שהסכך מחובר במקומו בברגים, מסמרים או דבק, כיון שאין זה נחשב כדירת עראי²⁴.

שאלה 7. סיכוך על גבי פרגולה

האם ניתן להניח את הסכך על גבי פרגולה, ולהשתמש בה כסוכה?

- 17. משנייב תרכט, ס"ק כב.
- 18. שו"ע תרכט, יח.
- 19. שו"ע תרלא, א.
- 20. משנייב תרלא, ס"ק ו; יבי"א ח"ד, או"ח מט.
- 21. רמ"א תרלה, א; ילקו"י מועדים, עמ' קלב.
- 22. משנייב תרכט, ס"ק כו; כה"ח ס"ק נו.
- 23. שו"ע תרלו, א.
- 24. עיין שעה"צ תרלג, ו; ילקו"י מועדים, עמ' קכו; שו"ת 'באהלה של תורה' או"ח, פה; תחומין כרך יט עמ' 373.

תשובה:

אם קורות הפרגולה צפופות, כך שיצילתן מרובה מחמתן (בהתאם לכללים שהובאו בשאלה 6) – הרי שהן מהוות סכך בפני עצמן, והסיכוך על גביהם אינו מעלה ואינו מוריד, והדין הוא כמבואר בשאלה הקודמת בדין הפרגולה עצמה.²⁵

אך אם קורות הפרגולה מרווחות כך שיחמתן מרובה מצילתן, ורוחב כל קורה קטן מארבעה טפחים (32 ס"מ) - אז ניתן ללא כל חשש לבנות דפנות לפרגולה ולהניח סכך כשר מעליה,²⁶ ואפילו אם המרווחים בין קורות הפרגולה הם פחות משלושה טפחים.²⁷

שאלה 8. סוכה תחת רשת

האם בכלא צבאי ניתן להקים סוכה מתחת לרשת המתכתית הסוככת בגובה על פני החצר הפנימית?

תשובה:

הרשת בבתי הכלא אינה אוטמת את קרני השמש, וחמתה מרובה מצילתה, ולכן ניתן להקים מתחתיה סוכה. אמנם כל חלק מהסכך שמונח ישירות מתחת לחוטי הרשת - נחשב כפסול, ולכן צריך שיהיה מספיק סכך כך שיצילתה של הסוכה תהיה מרובה מחמתה גם אילו ניטלו כל חלקי הסכך הללו.²⁸

שאלה 9. סוכה תחת רשת הסוואה

האם מותר להקים סוכה בעמדת תצפית מתחת לרשת ההסוואה?

תשובה:

הסכך צריך להיות תחת אוויר השמיים ולא תחת כיסוי אחר. בדרך כלל צפיפות רשת ההסוואה גדולה ביותר כך שיצילתה מרובה מחמתה, והיא עצמה אינה כשרה לסכך - ולכן סוכה המוקמת תחתיה פסולה.²⁹

25. שו"ע תרכו, א.

26. שו"ע תרלא, ט; שו"ת באהלה של תורה או"ח, פה.

27. משני"ב תרכו, ס"ק יז; כה"ח ס"ק לא.

28. שו"ע תרכו, א.

29. שו"ע תרכו, א; משני"ב ס"ק א.

שאלה 10. דפנות מרק"מ

האם ניתן להקים סוכה על ידי הצמדת 3 טנקים כדפנות לסוכה?

תשובה:

הדפנות יכולות להיעשות מכל חומר יציב³⁰, ובודאי שגם דפנות עשויות פלדה כשרות. אמנם יש לוודא שבחלק התחתון של הטנקים, תהיה סגירה ראויה עד גובה עשרה טפחים (80 ס"מ). אף אם הדפנות יהיו מדורגות באזור זחלי הטנק אין הדבר פוסל את דפנות הסוכה.

לגבי הסכך, אין להניח את הסכך על הטנק ישירות, שהרי לכתחילה אין להעמיד את הסכך בפלדה הפסולה לסיכוך³¹, אלא יש להניח קורות עץ לאורך ולרוחב, ועליהם להניח את הסכך³².

אמנם כשמשמשים בטנקים כדפנות לסוכה מתעוררת בעיה, שלכאורה באופן זה יהיה אסור במשך כל החג להניע את הטנקים ולפרק בכך את הסוכה, שדין תורה הוא שדפנות הסוכה מתקדשים למשך כל ימי החג ואסור לפרק אותם ולהנות מהם, ואפילו התנה על כך מראש³³. אמנם למעשה אין לחשוש לכך, שכיון שהטנקים הם רכוש הצבא, הרי 'אין אדם אוסר דבר שאינו שלו'³⁴.

שאלה 11. סכך מדולדל

במקרה שהסכך התייבש מהחום והצטמצם, וחלק ניכר ממנו נהיה דליל, האם הסוכה כשרה?

תשובה:

הסכך צריך שיגרום לצל מרובה. הסוכה כשרה במידה ומתקיימים שני תנאים: א. אין חלל אויר במקום אחד ברוחב של 24 ס"מ, ב. בסך הכל בגג הסוכה הסכך מרובה

30. שו"ע תרל, א.

31. שו"ע ורמ"א תרכט, ז; משנ"ב ס"ק כב; משנ"ב תרל, ס"ק נט; ילקו"י מועדים, עמ' קל.

32. ילקו"י מועדים, עמ' קל בשם הגר"ע יוסף; באהלה של תורה ח"ב, פח.

33. שו"ע ורמ"א תרלח, א; אך עיין בצי"א (חי"ג, סא) המגביל דין זה רק לבונה את הסוכה לפני החג, אך אם בונה את הסוכה בחול המועד, יכול להתנות שלא תחול קדושה על הדפנות. עיין גם במנחת שלמה (ח"ב, נד) שניתן להתנות לפני החג שאינו בונה את הסוכה לשם מצוה כלל אלא לשם צל, וכל פעם שיושב בו יתנה שמקיים את המצוה באופן עראי.

34. באהלה של תורה או"ח, פט.

על החלל הריק, כיוון שהדרישה ההלכתית להכשרת הסוכה היא שרוב קרקעית הסוכה תהיה מוצלת.³⁵

אמנם, אם קיים חלל אוויר ברוחב של שלושה טפחים (24 ס"מ), אין לשבת מתחת לחלל זה. אם חלל זה מתמשך לאורך כל הסוכה, הסוכה עלולה להיפסל לחלוטין, שכן יש לבחון את כשרות הסוכה במצבה הנוכחי ובמידה ולסוכה לא נותרו שלוש דפנות כשרות מעבר לחלל האוויר - הסוכה פסולה.³⁶

שאלה 12. סוכה על גבי רכב

האם ניתן להקים סוכה כשרה על גבי רכב בט"ש? האם מותר לעלות על הרכב בשבת וביום טוב כדי לשבת בסוכה?

תשובה:

מותר להקים סוכה על גבי רכב, בתנאי שתישאר יציבה ולא תזוז או תעוף ברוח רגילה הנושבת כשהרכב עומד, וכך גם הסכך לא יעוף ברוח מצויה.³⁷ סוכה זו כשרה גם כשהרכב נוסע.³⁸ כל זאת כמובן בתנאי שהסוכה היא במידות הנדרשות (שבעה על שבעה טפחים - 56X56 ס"מ רוחב, ועשרה טפחים - 80 ס"מ גובה). מותר לעלות על רכב זה ולשבת בו בשבת ובחג גם אם הדבר גורם לתנודתו,³⁹ ובלבד שלא תדלק נורה ולא יופעל מנגנון כלשהו בעת פתיחת דלת הרכב או בעת הישיבה בו. כמו כן, יש להקפיד על דיני הכנסה והוצאה בשבת, במידה ולא קיים עירוב.

שאלה 13. סכך שעף ביום טוב

במקרה שהרוח העיפה את הסכך ממקומו, האם מותר להחזירו ביום טוב?

תשובה:

ביום טוב או בשבת אסור להניח או להחזיר אפילו רק חלק מן הסכך, משום שבהנחת הסכך עובר על מלאכת 'בונה'.⁴⁰

35. שו"ע תרלא, א.

36. שו"ע ורמ"א תרלב, ב; חזו"א או"ח קמד אות ה; יבי"א ח"ד, או"ח מט.

37. שו"ע תרכח, ב.

38. שעה"צ תרכח, ס"ק יא; ילקו"י מועדים, עמ' קכא.

39. כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, שו"ע שח, ג.

40. משני"ב תרלו, ס"ק א; כה"ח תרלו, ס"ק ה. המשני"ב התיר על ידי גוי, אך כה"ח אסר.

שאלה 14. בניית סוכה בחול המועד

חיילים שהחליפו קן בימי חול המועד, ולא הושארה סוכה – האם מותר להם להקים סוכה בימי חול המועד?

תשובה:

אם לא נבנתה סוכה לפני החג, בין אם הדבר קרה בטעות ובין אם קרה בכוונה - יש לבנותה בחול המועד⁴¹. אם קיימת סוכה קטנה, ועקב ריבוי החיילים נוצרת צפיפות בסוכה, מותר להגדילה בחול המועד⁴². אך צריך להמעיט כמה שיותר בפעולות ניסור, תפירה וכיוצא בזה מפאת קדושת החג⁴³.

שאלה 15. פירוק סוכה בחול המועד

יחידה שמתפנה ממקומה במהלך חול המועד – האם מותר לחיילים לפרק את הסוכה ולהחזיר אותה לאפסנאות?

תשובה:

קיימות שתי בעיות בפירוק הסוכה במהלך ימי חול המועד: יש מי שכתב שפירוק הסוכה אסור משום בזיון המצוה⁴⁴. אך למעשה הדבר מותר כאשר היחידה מתפנה מן המקום וכבר אין להם צורך בסוכה במקום זה⁴⁵. המפרק סוכה עובר על איסור מלאכה בחול המועד, כיון שאינו זקוק לכך לצורך החג⁴⁶. אך במקום שיש חשש שאם ישאירו את הסוכה היא עלולה להיגנב או להיהרס, מותר⁴⁷.

לכן, כשיחידה מתפנה על כל ציודה, והשארת הסוכה יגרום לאובדנה או שתינוק, מותר לפרקה, בתנאי שבציוד ששימש לסוכה לא יעשה כל שימוש אחר עד תום החג. כמו כן, מותר להחזיר את הסוכה לאפסנאות ולהזדכות עליה במהלך ימי חול המועד, ואין הדבר אסור מצד איסור ההנאה מעצי הסוכה⁴⁸.

41. שו"ע תרלז, א.

42. ביה"ל תרמ, ד"ה 'וסעודת'; כה"ח ס"ק נח.

43. כה"ח תרלז, ס"ק ד.

44. כה"ח תרלח, ס"ק ט.

45. באהלה של תורה ח"ב, פט; הלכות צבא, עג, ו-ז.

46. משום טרחה (שו"ע תקלה, א), ומשום מלאכת סתירה (שש"כ סז, הע' קעז).

47. שו"ע תקלח, א-ב.

48. באהלה של תורה ח"ב, פט.

שאלה 16. שינה בסוכה במקום צער

האם מי שקשה לו מאוד להירדם בסוכה חייב לישון בה?

תשובה:

מן הדין, אין ישנים מחוץ לסוכה אפילו שינת עראי⁴⁹. אבל מי שמתקשה לישון בסוכה, כגון שיש רוחות חזקות, זבובים, חום או שיש טורח להביא בכל לילה מזרונים וכדומה - פטור⁵⁰. עם זאת, אם יש אפשרות לבנות סוכה במקום אחר שבו הקושי אינו קיים - חייבים לבנות שם את הסוכה⁵¹.

שאלה 17. שינה תחת שולחן

האם מותר לישון בסוכה מתחת לשולחן, כאשר יש בסוכה צפיפות גדולה?

תשובה:

הישן תחת המיטה בסוכה, אם המיטה גבוהה מעשרה טפחים (80 ס"מ) - לא יצא ידי חובתו, משום שאינו תחת הסכך⁵². לכן מותר לישון תחת השולחנות רק אם גובהם פחות מ-80 ס"מ. לצורך כך, מודדים את גובה החלל מן הרצפה עד לתחתית השולחן⁵³.

שאלה 18. סוכה בפעילות מבצעית

חיילים הנמצאים בפעילות מבצעית, הכוללת העמדת מחסומים בכבישים וכדומה, כיצד עליהם לקיים את מצות ישיבה בסוכה?

תשובה:

העוסק במצוה פטור מן הסוכה, ואף בשעה שהוא חונה ונח פטור⁵⁴. לכן, חיילים הנמצאים בפעילות כזאת, פטורים מן הדין. אך אם ישנה סוכה במקום, והישיבה בה לא תפריע למהלך הפעילות, ראוי לשבת בתוכה. על המפקדים להשתדל לדאוג שיבנו סוכה באתרים אלו, אם אין הדבר מהווה סיכון ביטחוני.

49. שו"ע תרלט, ב.

50. שו"ע ורמ"א תרמ, ד; ביה"ל 'מפני הרוח'.

51. כן משמע שו"ע ורמ"א תרמ, ד.

52. שו"ע תרכז, א.

53. משני"ב תרכז, ס"ק ג; כה"ח ס"ק ה.

54. שו"ע תרמ, ז; משני"ב ס"ק לו ו-לח; כה"ח ס"ק סד.

שאלה 19. טרחה בהליכה לסוכה

חייל השומר במחסום שבו לא קיימת סוכה, אבל ביישוב הסמוך ישנם סוכות – האם מחובתו לטרוח ולהגיע לשם על מנת לאכול?

תשובה:

מכיוון שהחייל עוסק במצווה, והליכתו ליישוב כרוכה בטורח, ואף תמעט משעות המנוחה, הרי הוא פטור ממצוות סוכה.

שאלה 20. חובת אכילה בסוכה

עד כמה חייל חייב להתאמץ על מנת לאכול ולשתות בסוכה?

תשובה:

חיילי צה"ל חייבים לקיים את מצות סוכה כדין, למעט בעלי תפקידים חיוניים ביותר, שההליכה לסוכה תפגע בחובתם הצבאית.

אכילת ארעי, כגון: אכילת פירות, דברי מתיקה וכדומה מותרת מחוץ לסוכה, וכן גם שתיית ארעי⁵⁵.

שאלה 21. אכילה בדרכים

חיילים המשרתים בבסיס מרוחק, שהשתחררו לחג ראשון, וחוזרים ליחידה בחול המועד – האם הם מחויבים להימנע מאכילה במשך הנסיעה הארוכה?

תשובה:

הולכי דרכים פטורים מן הסוכה, כיוון שהסוכה צריכה להידמות לביתו הקבוע, וכמו שבכל השנה כשיוצא לדרך אינו אוכל בביתו, כך גם כאן פטור מאכילה בסוכה.

אבל אם ידוע שקיימת סוכה בחניון דרכים בדרך, עדיף להמתין ולאכול שם, או להימנע מלאכול פת בשיעור המחייב ישיבה בסוכה⁵⁶.

55. שו"ע תרלט, ב; ילקו"י מועדים, עמ' 142-143.

56. שו"ע תרמ, ח; מ"ב ס"ק לט-מ; כמו כן לא יאכל פת הבאה בכיסנין, כה"ח ס"ק סו-סז.

שאלה 22. טיול בחול המועד

חייל שיחידתו יוצאת במהלך חול המועד לטיול במסלול שאין בו סוכה, האם מותר לו להצטרף לטיול?

תשובה:

למרות שהולכי דרכים פטורים מן הסוכה, זה דווקא ההולכים לדברים הנחוצים כצורכי פרנסה, אך לדבר שאין בו צורך ממשי כטיול וכדומה, אינם פטורים בכך ממצות סוכה⁵⁷. כמו כן כתבו הפוסקים שמצות סוכה דומה בזה למצות ציצית, שאף אם לעיתים אין חיוב בקיום המצוה זו, אין לוותר עליה כשבקלות ניתן לקיימה. לכן, לא ראוי שחייל יפקיע את עצמו ממצות סוכה, בגלל עינוג וטיול בלתי נחוץ. אך יש שפסקו להתיר זאת, ובפרט שיש לומר שטיול למען המנוחה הגופנית או הנפשית אינו בגדר טיול שלא לצורך⁵⁸, וכן יש לומר גם בטיול לצורך גיבוש היחידה וכדומה.

שאלה 23. נסיעה ביום טוב לסוכה

חייל שנקלע בחג למוצב שאין בו סוכה, האם מותר לו להגיע ברכב ביום טוב לבסיס סמוך שבו ישנה סוכה?

תשובה:

אין לבצע כל נסיעה ביום טוב (וכל שכן בשבת) לצורך קיום מצות סוכה, כיוון שאסור לעבור על איסור דרבנן גם כדי לקיים מצוה דאורייתא⁵⁹.

שאלה 24. נסיעה לקיום ישיבה בסוכה

חייל שיששה סמוך לכניסת החג במפקדת החטיבה שבה קיימת סוכה, ובחג עצמו אמור להיות במאחז שבו אין אפשרות להקים סוכה – האם מותר לו להישאר בליל החג לאכול בסוכה במפקדה, אף על פי שאחר כך הוא יאלץ לצאת עם רכב למאחז, או שעליו לנסוע לפני החג ולותר על הסוכה?

57. אג"מ ח"ג, צג; הליכות שלמה פ"ט, כא; שש"כ סו, נט; יחו"ד ג מז; באהלה של תורה ח"ב, צג.

58. עיין מאמרו של הרב יהודה שביב בתחומין כג, עמ' 316, וכתב שהגר"ש אלישיב מתיר. כך מובא גם בשם הגר"ד אורבך (בשאלת שלמה ח"א עמ' 148), ועיין גם בשו"ת באהלה של תורה (ח"ב, צג) שלימד זכות על המקילים.

59. משני"ב תרלט, ס"ק א; כה"ח ס"ק א.

תשובה :

מותר להישאר בערב יום טוב במפקדה ולצאת ביום טוב למאחז, כיוון שנסיעתו למאחז תהיה לצורך פיקוח נפש⁶⁰, ובפרט שנהיגה ברכב ביום טוב אסורה מדרבנן בלבד משום מוליד, וגם אין איסור תחומין כיון שזה מחנה⁶¹.

שאלה 25. הרצאות בסוכה

האם בקורס צבאי המתקיים במהלך חג הסוכות, יש עדיפות להעביר את שיעורי הקורס בתוך סוכה?

תשובה :

פסק השולחן ערוך⁶² "כיצד מצות ישיבה בסוכה, שיהיה אוכל ושותה (וישן ומטייל) ודר בסוכה כל שבעת הימים, בין ביום בין בלילה, כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה" כלומר, גם שימושי חול שרגילים בשאר ימות השנה לעשות בבית, יש לעשות בסוכה, לכן, ראוי שישבו וילמדו בסוכה, אפילו שיעורי חול⁶³.

שאלה 26. קידוש ללא סוכה בפעילות מבצעית או

באונס

חייל השוהה בלילה החג בשטח בפעילות מבצעית כל הלילה – האם עליו לקדש בשטח גם ללא סוכה?

תשובה :

כיוון שהחייל נמצא בפעילות מבצעית, הוא פטור ממצות סוכה. אמנם, יש לערוך קידוש היום וסעודת החג, גם ללא סוכה. לכן, יש לקדש ולהוסיף בסיום הקידוש ברכת 'שהחינו' על המועד, כמובן בלי לברך 'לישב בסוכה', ולסעוד במקום שהוא מקדש בו כפי האפשרויות העומדות לפניו⁶⁴. (כשיברך פעם ראשונה 'לישב בסוכה' יש להוסיף שוב את ברכת 'שהחינו', כמפורט בתשובה הבאה).

60. בנידון דידן הוא אינו גורם בקום ועשה למצב של פיקוח נפש - ראה ש"כ לב הערה קד ופרק מ הערה סד.

61. משיב מלחמה ח"א, נח.

62. תרלט, א, ע"פ הגמרא סוכה כח, ב.

63. עיין שעה"צ תרלט ס"ק ד; ואינו גרוע שיעור צבאי מענייני עסק.

64. ראה שו"ע תרמא.

שאלה 27. ברכת שהחיינו על הסוכה ביום השני

חייל שעקב הפעילות התאפשר לו להיות בסוכה רק ביום השני של חול המועד, האם עליו לברך בימי חול המועד ברכת 'שהחיינו' על הסוכה? (יש לציין שהחייל כבר בירך 'שהחיינו' בקידוש ליל החג, כאשר סעד בשטח).

תשובה:

מן הדין צריך לברך 'שהחיינו' גם על הישיבה הראשונה בסוכה וגם על קידוש ליל החג, אלא שנהגו לברך 'שהחיינו' אחד על שניהם, כדי שלא להרבות בברכות⁶⁵. לכן במקרה זה, יש לברך 'שהחיינו' על הסוכה אפילו בחול המועד, כיוון שזאת הפעם הראשונה שהחייל יושב בסוכה בחג.

שאלה 28. קידוש מחוץ לסוכה

חייל שנתבקש בליל חג הסוכות לקדש לחיילי הבסיס האוכלים בחדר האוכל – האם מותר לו לקדש בחדר האוכל, או שזה נחשב שהוא מכשילם באכילה מחוץ לסוכה?

תשובה:

מסתבר שהחיילים יאכלו בחדר אוכל גם אם לא יקדשו להם, ולכן אין זה נקרא שהמקדש מכשילם, ולפיכך טוב שיקדש להם. אפשר להציע שבנוסף לקידוש, המקדש יסביר על החשיבות של אכילה בסוכה.

אם המקדש אינו יושב בסוכה, עליו להקפיד שלא לשתות מהיין כשיעור רביעית. לכן ישתה מהיין רק כדי מלוא לוגמיו, שבכך יוצא ידי חובת שתיית רוב רביעית מיין הקידוש, ואינו שותה רביעית שלימה. עצה אחרת היא שלא ישתה בעצמו, אלא יחלק לחיילים האחרים לשתות, באופן שכל אחד ישתה פחות מרביעית. החיילים היושבים בסוכה - אם שומעים את הקידוש יוצאים ידי חובה. אך המקדש עצמו יתכוון שלא לצאת ידי חובת קידוש בחדר האוכל, ויקדש בנפרד בסוכה, כדי לצאת ידי חובת קידוש במקום סעודה.

65. משני"ב תרלט, ס"ק לו.

שאלה 29. תורנות חדר אוכל בסוכות

האם מותר לחייל להיות תורן בחדר האוכל בחג סוכות, כאשר יש חשש שהוא יגיש אוכל לחיילים שיאכלו מחוץ לסוכה?

תשובה:

נראה שמותר לחייל להיות תורן בחג הסוכות, משתי סיבות:

א. מי שאינו מקפיד לאכול בסוכה יעשה זאת גם ללא החייל הזה. לכן, אין זה נחשב שהתורן מכשילו באכילה מחוץ לסוכה.⁶⁶

ב. היות ותפקיד התורן הוא רק להוציא את האוכל מהמטבח, אפשר לתלות בכך שהחיילים לוקחים את האוכל מחדר האוכל לסוכה, ואוכלים שם.⁶⁷

ארבעת המינים

שאלה 30. אכילה קודם נטילת לולב

חייל היוצא לפעילות ועדיין לא נטל לולב, האם מותר לו לאכול לפני קיום המצוה?

תשובה:

אסור לאכול קודם נטילת לולב. אולם טעימה בעלמא מותרת מעיקר הדין, ובמקום הצורך ניתן להקל בדבר.⁶⁸ לכן, מי שיצא לפעילות ועדיין לא נטל לולב, אם הוא יכול להסתפק בארוחת בוקר בלא מיני מאפה, יעשה כן. אך אם הדבר יפגע בתפקודו המבצעי, פשוט שרשאי הוא לאכול.

שאלה 31. לולב שאול

האם במחלקה שבה קיים רק סט אחד של ארבעת המינים ששייך לאחד מהחיילים, מותר לשאול מבעל הלולב את ארבעת המינים ביום טוב הראשון?

66. ודבר זה נחשב כחד עברא דנהרא, עיין שו"ע יו"ד קנא, א, ברמ"א.

67. עיין שו"ע שם סעי' ד ובטור.

68. שו"ע תרנב, ב; משני"ב ס"ק ז; ילקו"י מועדים, עמ' קסה.

תשובה:

ביום הראשון של החג אין יוצאים ידי חובה בארבעת המינים שאולים, שכן דרשו חכמים: "ולקחתם לכם ביום הראשון - משלכם". לכן בעל הלולב צריך להקנותו לחבירו במתנה, כדי שהלולב יחשב שלו בעת הנטילה. עם זאת, ניתן להתנות בשעת נתינת הלולב, שהמתנה היא רק בתנאי שיחזיר לו אחר כך, ואז יוצא ידי חובה בתנאי שאכן מקיים את התנאי ומחזיר את הלולב⁶⁹. (גם אם כשניתן, לא נאמר בפירוש שנותן לו במתנה, יוצא ידי חובה מפני שברור שלכך התכוון)⁷⁰.
מה שנדרש שהלולב יהיה שייך למקיים המצוה הוא רק ביום טוב ראשון, אך בשאר ימות חול המועד, יוצאים ידי חובה גם בלולב השאול מחבירו.

שאלה 32. לולב ציבורי

האם בארבעת המינים שהרבנות הצבאית מספקת, קיימת בעיה בכך שארבעת המינים אינם שלו, שאין יוצאים בו ביום הראשון של החג?

תשובה:

מבואר בפוסקים שניתן לסמוך על כך שכאשר קונים אתרוג לכל הקהל, הרי זה כאילו התנו מראש, שכל אחד מהקהל נותן את חלקו לכל מי שנוטל על מנת שיחזירו לו בגמר השימוש⁷¹, וכך הדין לגבי כל ארבעת המינים.

שאלה 33. קניית ארבעת המינים

האם כל חייל צריך לקנות ארבעה מינים מכספו, או שניתן לכתחילה לסמוך על הסטים שיקבלו מהרבנות הצבאית?

תשובה:

למרות שניתן לצאת ידי חובה בארבעת המינים של חבירו, ואפילו ביום טוב הראשון כשנותנם לו במתנה, מכל מקום הרוצה לקיים מצוה מן המובחר עדיף שיקנה לעצמו סט, וזאת משתי סיבות: א. כדי שיוכל לנענע את ארבעת המינים בהלל. ב. משום שיש לחשוש שלא יקנו לו אותם במתנה כראוי ולא יצא ידי חובה ביום

69. שו"ע תרנח, ג-ד.

70. שו"ע תרנח ה.

71. שו"ע תרנח, ט; משנ"ב ס"ק לט; ילקו"י מועדים, עמ' 179.

הראשון⁷², זאת מכיוון שישנה שאלה כללית לגבי בעלות הרבנות על ארבעת המינים בצבא.

שאלה 34. נטילת ארבעת המינים בשעה מאוחרת

חייל שהגיעו אליו ארבעת המינים רק בשעה מאוחרת – האם מותר לו עדיין ליטול?

תשובה:

כל היום כשר לנטילת ארבעת המינים, המצוה היא רק ביום ולא בלילה⁷³. אם הם הגיעו אחרי השקיעה לפני צאת הכוכבים, יטול מספק בלא ברכה⁷⁴. לפי הילקוט יוסף - ביום טוב ראשון של סוכות יכול לברך על הנטילה עד 13 דקות אחרי השקיעה⁷⁵.

שאלה 35. יד חבושה

חייל אשר כף ידו חבושה בתחבושת, האם יכול ליטול לולב ולברך?

תשובה:

נטילת הלולב צריכה להיעשות ללא חציצה, ולפיכך כתבו הפוסקים שלכתחילה יש להסיר אפילו את הטבעות שעל אצבעותיו. אמנם אם ידו מכוסה בתחבושת שיש קושי מסויים להסירה, ניתן להקל ולסמוך על השיטות המתירות במקום שהחציצה אינה מוחלטת, כגון שקצות אצבעותיו מגולות, ולכן עליו ליטול בברכה ולהחזיק את הלולב באצבעותיו המגולות.

אם החציצה מוחלטת, יש להסיר את התחבושת לצורך נטילת הלולב, גם אם הדבר כרוך בקושי. אך אם מבחינה רפואית לא ניתן להסיר את התחבושת, הרי היא בטילה כלפי היד, ויכול ליטול בברכה⁷⁶.

72. רמ"א תרנח, ט; משני"ב ס"ק מב; ילקו"י מועדים, עמ' קעט.

73. שו"ע תרנב, א.

74. משני"ב תרנב ס"ק ב.

75. ילקו"י מועדים, עמ' קסט, וכמבואר שם בעמ' מז וביבי"א (ח"ו, יו"ד כג).

76. נשמת אברהם תרנא, ה.

שאלה 36. הושענות בערבה אחת

חיילים שיש ברשותם רק סט אחד של חמש ערבות מאוגדות כדי לקיים את מנהג חביטת הערבה בהושענא רבה – האם ראוי שיפרקו את האגד, על מנת שכל חייל יחבוט בערבה אחת?

תשובה:

אין בעיה לחבוט בערבות שחבט בהן כבר חברו, בתנאי שרוב העלים לא נשרו בעת החבטה⁷⁷. לפיכך, עדיף שכל חייל יחבוט בכל חמש הערבות כאשר הן אגודות כפי המנהג ויעבירן אחר כך לחבריו. אמנם, כאשר החיילים מעוניינים להעביר את הערבות, יש להקפיד לא להוריד את עלי הערבה בחבטה⁷⁸.

שאלה 37. הושענות מערבות הלולב

חיילים, שאין ברשותם ערבות לקיום מנהג חביטת הערבות, האם יכולים לקחת ערבות מסט ארבעת המינים?

תשובה:

כאשר אין ערבות אחרות לחבטת הערבה, ניתן לקחת ערבה מערבות ארבעת המינים לקיום מנהג זה. אך כאשר יש ערבה לחבטה, אין לקחת מן ארבעת המינים⁷⁹.

שאלה 38. ארבעת המינים יבשים

סט ארבעת המינים שהתייבש – איך ניתן לדעת אם הסט פסול או לא?

תשובה:

ערבה פסולה - בזמן שרוב עליה יבשו או נשרו. גדר היבשות הוא, כשכלה הצבע הירוק הטבעי בעלה⁸⁰.

הדס פסול - בזמן שלא נשאר בכל אחד משלושת הענפים שלישיית עלים אחת טריה. אבל אם כן נשאר כך, אפילו אם כל שאר העלים יבשים - כשר. גדר היבשות הוא כשכלה הצבע הירוק מהעלים והם נפרכים בציפורן⁸¹. בעניין נשירת העלים, אם לא

77. שו"ת שבט הלוי ח"ב, נח; יחו"ד ח"ג, מח. ילקו"י מועדים, עמ' 183.

78. כיוון שבלאו הכי ישנם פוסקים הסוברים שאין להוריד את עלי הערבה, עיין כה"ח תרסד סקל"ז; קישו"ע קלח, ג. ועי"מ לזכות את כלל החיילים בחבטת הערבה יש לסמוך על דעות אלו.

79. ילקו"י מועדים, עמ' 183. ובמשני"ב תרסד, ס"ק כא משמע שמותר אף לכתחילה.

80. שו"ע תרמז, ב.

81. שו"ע תרמו, ו-ח.

נפל מכל שלישיה אלא עלה אחד בלבד - כשר. מי שמחמיר אפילו בעלה אחד שנשר, תבא עליו ברכה⁸².

לולב פסול - בזמן שיבשו רוב עליו או רוב שדרתו. גדר היבשות הוא כדין הערבה דלעיל⁸³.

אתרוג פסול - בזמן שיבש רובו. גדר היבשות הוא, כשלא נשאר בו שום לחות⁸⁴.

שאלה 39. ארבעת המינים לאחר החג

כיצד יש לנהוג בארבעת המינים שנשארו לאחר חג הסוכות?

תשובה:

כתב השו"ע⁸⁵: "יש מי שאומר שהושענא שבלולב אע"פ שנזרקת אין לפסוע עליה", וכוונתו לערבה שהיו מוסיפים ללולב ביום הושענא רבה⁸⁶. אמנם כתב הרמ"א שנהגו להצניע ערבות של הושענא לאפיית מצות כדי לעשות בה מצוה. המ"ב⁸⁷ הוסיף שה"ה בערבה שחובטים בה ביום הושענא רבה. ולכאורה הוא הדין בשאר ארבעת המינים לאחר החג, וכן כתב הגר"ע יוסף שליט"א⁸⁸ שעל אף שמעיקר הדין מותר לזרוק את ארבעת המינים לאחר החג כדין תשמישי מצוה⁸⁹, ראוי שיניחם במקום פתוח ולא ינהג בהם מנהג ביזיון לזרוקם במקום שבני אדם ידרכו עליהם.

אולם, רבים נוהגים להניח את הערבות של הושענא רבה על גבי ארון הקודש⁹⁰, או לקחתם לביתו כסגולה לשמירה⁹¹.

כמו כן האחרונים הביאו מנהגים שונים ביחס לאתרוג לאחר החג⁹².

82. ילקו"י מועדים, עמ' 153.
 83. שו"ע תרמה, ב. הרמ"א שם מיקל יותר וסובר שכשר כל עוד אינו נפרד בציפורן, וראה בכף החיים ס"ק לה.
 84. שו"ע תרמח, א.
 85. או"ח תרסד, ח.
 86. ואין אנו נוהגים כן היום. ראה רמ"א שם.
 87. שם ס"ק כב.
 88. חזו"ע סוכות עמ' תמט.
 89. ראה מגילה כו, ב.
 90. ראה שו"ת מהרש"ם ח"ד סי' נג; מועדים וזמנים ח"ב סי' קלא. ראה גם פסקי תשובות סי' תרסד אות ז.
 91. מנורת המאור נר ג כלל ד; יפה ללב ח"ב סי' תרסד אות טו.
 92. ראה כה"ח סי' תרמד ס"ק ס; מטה אפרים אלף המגן סי' תרס קונטרס אחרון אות ו.

שאלה 40. הושענות ללא מנין

האם וכיצד יש לערוך הושענות של הושענא רבה ללא מניין?
תשובה:

כשיש מניין דין ההקפות הוא להעלות ספר תורה על הבימה ולהקיף אותה⁹³. לגבי אדם אשר אין ביכולתו ללכת לבית הכנסת, נחלקו האחרונים האם עליו לעשות הקפות בבית. יש שכתבו⁹⁴ שאין עניין ההקפות שייך ביחיד אלא אך ורק בציבור, ולכן המתפלל ביחיד, שלא בבית הכנסת, יאמר את ההושענות בלי לערוך הקפות, ויש שכתבו שאדם כזה יכול להקיף כיסא שעליו מונח תנ"ך או שולחן אפילו אם לא מונח עליו תנ"ך⁹⁵.

אך מכל מקום כולם מודים שחייל המתפלל בבית הכנסת, אפילו ביחידות ללא מנין, יכול להוציא את ספר התורה ולהקיף אותו, ובלבד שינהג בו בכבוד הראוי⁹⁶.

הקפות בשמחת תורה

שאלה 41. הקפות ביחידות

האם וכיצד יש לערוך הקפות בשמחת תורה ללא מניין?
תשובה:

בשו"ת בצל החכמה⁹⁷ כתב שמותר לערוך הקפות בשמחת תורה אף כשאין עשרה אנשים בבית הכנסת. ויש להביא ראיה לדבריו ממה שכתבו האחרונים⁹⁸ שכאשר מכניסים ספר תורה חדש לבית הכנסת מותר להוציא לקראתו ספרי תורה כדי לקבלו בשמחה וריקודים על אף שאין עשרה שמלווים את ספר התורה, מטעם

93. שו"ע או"ח תרס, א.

94. אשל אברהם מבוטשאטש סוף סי' תרנא.

95. בבא"ח (שנה ראשונה פרשת האזינו אות טו) כתב שניתן להניח כיסא ועליו תנ"ך, ואילו בכה"ח (תרס, ב) הוכיח שמדובר דווקא בכסא, אבל אדם המקיף שולחן אינו צריך להניח עליו ספר תנ"ך אלא מקיף את השולחן כמות שהוא.

96. עיין שו"ת בצל החכמה ח"ד סי' קיב שהתיר לערוך הקפות ביחיד עם ספר תורה, וכאן יהיה אותו הדין.

97. ח"ד סי' קיב; פסקי תשובות תרסט, אות א.

98. ראה ילקו"י כרך קס"ת וביכנ"ס קלה, יט-כ ובהעי' שם.

שגדולה השמחה הנעשית לכבודה של תורה. וכל שכן בנידון שלנו שאין מוציאים את ספר התורה מבית הכנסת אלא עורכים עימו הקפות בתוך בית הכנסת שמותר לעשות כן אף כשאין מנין.

לגבי **יחיד הרוצה להוציא ספר תורה ולקוד עמו**, נראה לדמות זאת למה שכתבו האחרונים שמותר ליחיד להוציא ספר תורה בשביל לקרוא מתוכו שנים מקרא ואחד תרגום⁹⁹, ונראה שאף לצורך שמחת התורה **יש להתיר לעשות כן, ובלבד שיזהר בכבוד התורה** שלא להשאירה לבד וכדומה.

99. ראה שער הכוונות סב, ב שכך היה נוהג האר"י. וראה ב"י סי' ער שכתב שזוהי עיקר המצוה לקרות מתוך הספר תורה. וראה ש"ך יו"ד סי' ער ס"ק ה שכתב שבזה"ז שיש לנו ספרים רבים וכו' אין ללמוד מספר תורה שלא לצורך וכו'. אך הברכ"י שם ס"ק ט חלק על הש"ך וראה אריכות בדברי האחרונים בחזו"ע פסח הלכות חודש ניסן סעי' ג הע' ח.

הלכות חול המועד

מצוות חול המועד

- א. כשם שמצוה לכבד את השבת ולענגה - כך מצוה לכבד את מועדי ישראל ולענגם, שהרי נצטוינו בהם: "מקרא קודש", ופירשו חז"ל שהכוונה לכבד את המועד בלבוש הולם, ולענגו באכילה ושתייה¹.
- ב. במהלך ימי חול המועד יש להקפיד ללבוש מדים נקיים, ולכתחילה יש ללבוש מדי א' כמו בשבת, אם אין מניעה לכך בשל אופי הפעילות².
- ג. 'ושמחת בחגך' - מצוה מן התורה להיות שמח וטוב לב בימי החג. לפיכך, מצוה לאכול בשר, יין ושאר דברים שמתענגים באכילתם³.
- ד. מצוה לקבוע סעודה על הפת גם בחול המועד בכל יום בבוקר ובערב, אך אין בכך חובה⁴.

1. מכילתא בא פרשה פט, ספרא פרשת אמור פסקא יב, ספרי פרשת פינחס קמו, משנה ברורה סימן תקל סק"א, שער הציון תקל אות ד. מכל מקום מבואר שאין קדושתו חמורה כחג עצמו, שהרי מותר הוא במקצת מלאכות, וגם אין חובה גמורה לכבדו באכילת פת כבשבת ובחג, אלא צריך לקדשו ולכבדו שלא יהיה כימי החול. 2. משנה ברורה סימן תקל סק"א, ילקוט יוסף מועדים עמוד תקב. 3. רמב"ם הלכות יום טוב פרק ו הלכות יז-יח, משנה ברורה סימן תקכט ס"ק טו. 4. משנה ברורה סימן תקל סק"א, ילקוט יוסף מועדים עמוד תקב. מלבד מצות כבוד המועד שמקיימים בסעודה זו, מקיימים בה גם מצוות עשה של ישיבת סוכה בחג הסוכות, ואכילת מצה בחג הפסח (לדעה שנוהגת מצוה זו כל שבעת הימים - ראה משנה ברורה סימן תעה ס"ק מה).

- ה. בברכת המזון מוסיפים 'יעלה ויבוא'. אם שכח והתחיל כבר את הברכה הבאה, אינו חוזר.⁵
- ו. בשחרית, מנחה וערבית מוסיפים 'יעלה ויבוא'. אם שכח לפני שפסע בסוף תפילת העמידה - חוזר לברכת 'רצה'. אם נזכר לאחר שפסע - חוזר לראש התפילה.⁶
- ז. בשחרית, לאחר חזרת הש"ץ, אומרים הלל, ואילו בחג הסוכות גומרים את ההלל.⁷

איסורי מלאכה

- ח. כדי שלא יהיו ימי חול המועד כשאר ימות החול, נאסרה בהם עשיית חלק מהמלאכות.⁸ חכמים החמירו באיסור זה מאוד ואמרו: "כל המבזה את המועדות כאילו עובד עבודה זרה"⁹.
- ט. פעולות שגרתיות שאין טורח בעשייתן, כמו דיבור בטלפון, מותרות, אפילו אם אינן לצורך החג.¹⁰

5. שולחן ערוך סימן קפח סעיף ז. אבל אם נזכר לאחר שסיים את ברכת 'בונה ירושלים' אך קודם שהתחיל את ברכת 'הטוב והמטיב', אומר: "ברוך אתה ה' א-לוהינו מלך העולם, שנתן מועדים לעמו ישראל לששון ולשמחה" (שולחן ערוך שם). אם נזכר לפני שהזכיר את השם בחתימת ברכת 'בונה ירושלים' - יחזור ליעלה ויבוא. כמו כן, אם עומד אחרי הזכרת השם, ימשיך: "למדני חוקיך", ויחזור ליעלה ויבוא (משנה ברורה שם ס"ק כב, ילקוט יוסף מועדים עמוד תמט). 6. שולחן ערוך סימן תצ סעיף ב. 7. שולחן ערוך סימן תרמד סעיף א. 8. משנה ברורה סימן תקל סק"א (ועיין שם שנחלקו הראשונים אם איסור זה הוא מדאורייתא או מדרבנן), ילקוט יוסף מועדים עמוד תקב. 9. מסכת פסחים דף קיח ע"א. 10. ראה משנה ברורה סימן תקמ סק"ז.

י. כתיבה, מסחר, ושאר המלאכות שיש בהן אפילו טורח מועט - אסור לעשותן שלא לצורך החג. אבל אם יש בהן תועלת או הנאה כלשהי בחג עצמו (כגון: פתרון תשבצים), או שקיימת סבירות גבוהה שיהיה לו צורך בדבר - מותר לעשותן¹¹.

יא. עשיית מלאכה (שאינה לצורך אוכל נפש¹²) לצורך המועד מותרת רק כאשר לא התאפשר לו לעשותה קודם, אבל אם התכוון לדחות את ביצוע המלאכה לחג - אסור לו לעשותה¹³.

יב. לצורך רבים מותר לעשות מלאכה שאינה דורשת מיומנות, גם כשאינן בכך תועלת או הנאה כלשהי בחג עצמו¹⁴, כגון לרשום תקלות על מנת לתקן לאחר המועד.

יג. לצרכי רבים נחשבים - כל מלאכה הנצרכת לרווחתם של חיילי הבסיס או קבוצת חיילים גדולה, או לניהול התקין של הבסיס או של המערכת הצבאית, וכל שכן מלאכה המיועדת לצורך מימוש היעדים הביטחוניים של הצבא, או למימוש מטרות אחרות של הצבא הנצרכות לרווחתם הפיזית של אזרחי המדינה¹⁵.

יד. אסור למפקדים לדחות בכוונה לחול המועד ביצוע מלאכות הנצרכות בצבא, ואפילו צרכי רבים¹⁶.

11. שולחן ערוך סימן תקמ"א סעיף ה', משנה ברורה סימן תקל"ז סק"א, שמירת שבת כהלכתה פרק ס"ז סעיף לד. 12. שולחן ערוך סימן תקל"ג סעיף א. 13. משנה ברורה סימן תקמ"ט סק"ט. 14. שולחן ערוך סימן תקמ"ד סעיף ב', משנה ברורה סק"א. 15. שולחן שלמה תקמ"ד סעיף ב' אות ג: "משרדי העיריה וכדומה משרדים ממשלתיים מותרים לעבוד בחול המועד מפני שהם צרכי רבים", מלומדי מלחמה סימן פה. 16. משנה ברורה סימן תקמ"ד סק"א, ועיין ילקוט יוסף מועדים עמודים תקו-תקז.

טו. עבודה הדורשת הכשרה או מיומנות (כמו עבודות בינוי¹⁷) - אסור לעשותה אפילו לצורך החג, אלא במקרים הבאים:

- הכנת הארוחות לימי החג, וכן תיקון כלי המטבח המשמשים למטרה זו¹⁸. כמו כן, מותר לעשות את כל הנדרש לשאר צורכי הגוף, כגון: תיקון המקלחת שישתמשו בה בימי החג¹⁹.

- 'דבר האבד' - מניעת נזק כספי או בריאותי, וכן הפסד כספי, או אפילו חשש (סביר) להפסד²⁰.

- לשימוש הרבים, כאשר הדבר נחוץ בחג עצמו²¹.

טז. תספורת וגילוח אסרום חכמים אף על פי שהם צורך המועד, כדי שיזדרזו לעשות זאת לפני החג - לכבוד החג²². האיסור הוא אפילו למי שרגיל להתגלח בכל יום²³.

יז. על פי פקודות הצבא, חייל המקיים אורח חיים דתי רשאי לגדל זקן בימי חול המועד. היתר זה הוא בכפוף לאישור מפקד יחידה בדרגת רס"ן לפחות, והחייל יצטייד באישור לגדל זקן²⁴.

17. שולחן ערוך סימן תקמ סעיף א. 18. שולחן ערוך סימן תקלג סעיף א, תקמ סעיף ז-ח, משנה ברורה סימן תקמ ס"ק יח וס"ק כו. 19. שולחן ערוך סימן תקמו סעיף ה, ביאור הלכה ד"ה "כל", שמירת שבת כהלכתה פרק סו סעיף כ. 20. שולחן ערוך סימן תקלו סעיף א. עיין שמירת שבת כהלכתה פרק סז סעיף טז, שבמקום הפסד מרובה מותר לטרוח אפילו טרחה רבה, אך אם יש רק חשש להפסד מותר לבצע רק פעולות שאין בהן טרחה רבה, וכתב שם שבהגדרת 'טורח גדול', ובהגדרת 'הפסד גדול במיוחד', אין לדיין אלא מה שענינו רואות. 21. שולחן ערוך סימן תקמד סעיפים א-ב, משנה ברורה ס"ק א-ב. 22. שולחן ערוך סימן תקלא סעיפים ב, משנה ברורה ס"ק ג. 23. שמירת שבת כהלכתה סו ס"ק קז, ילקוט יוסף מועדים עמוד תקטו. 24. הק"א 33-05-01, על פי דברי ההסבר באיגרת ראש ענף המשטר והמשמעת אדר תשס"ט.

- יח. כמו כן אסרו חכמים לכבס בחול המועד, כדי שיזדרזו לכבס לפני החג²⁵. אולם לגהץ - מותר²⁶.
- יט. ניקוי מקומי של כתם - מותר, אם הבגד התלכלך במהלך החג²⁷.
- כ. גרביים ושאר בגדים הרגילים להתלכלך בתדירות גבוהה - מותר לכבסם, אם התלכלכו במהלך החג ואין לו אחרים במקומם²⁸. במקרה זה, מותר להכניס למכונת הכביסה גם בגדים נוספים שיזדקק להם במשך החג²⁹.
- כא. אסור לקנות או למכור בחול המועד, אלא דברים שיש בהם צורך במהלך החג, או שנזדמנה לו עסקה משתלמת וקשה להשיג כמוה לאחר החג³⁰.
- כב. מלאכות האסורות בחול המועד אסור לעשותן אף על ידי נכרי³¹.

25. שולחן ערוך סימן תקלד סעיף א. 26. רמ"א סימן תקמא סעיף ג. 27. שמירת שבת כהלכתה פרק סו סעיף עב. 28. שולחן ערוך ורמ"א סימן תקלד סעיף א. 29. שמירת שבת כהלכתה פרק סו הערה רנא. אמנם מבואר שם שהגר"מ פיינשטיין אוסר. 30. שולחן ערוך סימן תקלט סעיפים א, ה, ט ויא. 31. שולחן ערוך סימן תקמג סעיף א.

שאלות ותשובות חול המועד

שאלה 1. תספורת וגילוח

האם יהיה מותר לחייל שלא היה יכול להסתפר או להתגלח בערב החג להסתפר ולהתגלח בחול המועד?

תשובה:

איסור תספורת וגילוח בחול המועד נאסר גם על מי שלא הסתפר בערב החג בגלל אילוצים שונים, כדי שלא יבואו להתיר את הדבר גם בלא כל אילוץ¹. לכן, **אסור לו להסתפר ולהתגלח.**

אמנם במקרה של 'אונס המפורסם לרבים', כגון מי שיצא מבית האסורים או שבא ממדינת הים - התירו לו להסתפר בחול המועד בצנעה².

שאלה 2. גילוח לצורך טקס

מפקד או רס"ר שעליו לקיים מסדר של סוף קורס בנוכחות הורים ואורחים רבים במהלך ימי חול המועד, האם יוכל להתגלח לקראת המסדר?

תשובה:

בשוי"ת אגרות משה התיר במקום הצורך לגלח את הזקן בחול המועד כיון שבמציאות זמננו רגילים להתגלח כל יום, וממילא כולם יבינו שלא פשע והתגלח גם לפני המועד, וגם איסור מלאכה אין כאן כיוון שכוונתו ליפות עצמו והוא צורך מועד גמור³.

1. שו"ע תקלא, ג; משני"ב ס"ק ה.

2. שו"ע תקלא, ד.

3. אג"מ או"ח ח"א קסג.

אמנם למעשה רבים נחלקו על היתרו של האגרות משה⁴. לפיכך, לכתחילה יש להחמיר גם בגילוח הזקן כדעת רוב הפוסקים, אבל לצורך גדול נראה שרשאי לסמוך על המתירים ולהתגלח לצורך הטקס.

שאלה 3. תור לרופא

האם מותר לקבוע תור לטיפול רפואי או לבדיקה רפואית בחול המועד?

תשובה:

טיפול רפואי נחשב לימעשה אומן, ובתור שכזה הוא יהיה מותר רק כדי למנוע צער בחג עצמו (כדין 'צורכי הגוף'), או אפילו נזק ארוך טווח העלול להיגרם כתוצאה מהשהיית הטיפול ('דבר האבד').⁵

גם אם ניתן להשהות את הטיפול - מותר לקיימו בחול המועד אם אין מועד פנוי אחר, והשהיית הטיפול זמן רב עלולה להחריף את המצב. כמו כן, אם התור נקבע מראש לפני זמן רב והחייל לא שם לב שהתאריך העברי של התור נופל במועד, הדבר לא נחשב כ'מכוון מלאכתו במועד' ומותר לו להתקבל לטיפול במקרה שיגרם לו הפסד אם ידחה את התור.

שאלה 4. כיבוס בחול המועד

חייל שנמצא בחופשה בביתו בחול המועד, האם מותר לו לכבס את בגדיו?

תשובה:

בפשטות חייל המשרת בבסיס סגור נחשב ל'אונס המפורסם לרבים'. לכן מותר לו לכבס את הבגדים שיש לו צורך בהם לימי המועד⁶. כמו כן מותר לצרף למכונה את שאר הכביסה שיהיה לו צורך בה אחר חול המועד, ובפרט אם לא יהיה לו אפשרות לכבסה, שאז ניתן להחשיב זאת כ'דבר האבד'.

4. ששי"כ סו הערה קז; ילקויי מועדים, עמי תקטז.

5. אג"מ או"ח ח"ג, עח.

6. שו"ע תקלד, א.

שאלה 5. תיקונים קלים במדים

האם מותר לתפור כפתור שנפל מהמדים, או לעשות תיקונים קלים במדים שנקרעו?

תשובה:

במקרה שיש לחייל צורך בבגד הזה, ניתן לתפור בו כפתור ביד ולבצע בו תיקונים קלים בחוט ומחט. זאת בתנאי שמדובר בחייל רגיל שאינו מומחה בתפירה והוא תופר לאט ובחוסר דיוק.⁷

שאלה 6. גיהוץ

האם מותר לגהץ מדים בחול המועד?

תשובה:

מותר לגהץ מדים בחול המועד לצורך המועד, כיון שזהו מעשה הדיוט⁸. נראה שחייל המגיע לביתו בחול המועד, ולא תהיה לו הזדמנות נוספת לאחר המועד לגהץ את מדיו, יכול לגהץ גם מדים שאינם נצרכים לו במועד, כיון שזהו 'דבר האבדי'⁹.

שאלה 7. צחצוח נעליים

האם מותר לצחצוח נעליים בחול המועד?

תשובה:

יש שכתבו שאין לצחצוח נעליים בחול המועד, כיון שהדבר דומה לכיבוס, שאסרו חז"ל לכבס בגדים במועד כדי שיכבס אותם לפני המועד, והוא הדין שצריך לצחצוח נעליים מלפני המועד. יש המחמירים כך ונוהגים שלא לצחצוח¹⁰, אמנם מן הדין ניתן

7. שו"ע תקמ"א, ה; שש"כ סו, נא. אמנם הרמ"א כתב שראוי להחמיר לתפור בשינוי, אך במשני"ב ס"ק טו ביאר שטעם הרמ"א הוא משום שיש לחשוש שהוא אומן, ונראה שחשש זה לא קיים בסתם חיילים.

8. רמ"א תקמ"א, ג; משני"ב ס"ק ט; שש"כ סו, נו.

9. כפי שמצינו שמותר לקנות סחורה משיירה שבאה במועד – שו"ע תקל"ט, ה.

10. המנהג להחמיר הובא בשש"כ סו, מח בשם החזון איש, בצי"א ח"ח פי"ד (במפתחות) ובפסקי תשובות תקמ"ב אות ד בשם הגר"מ פיינשטיין והגר"ש ואזנר.

להקל בדבר, ומותר לצחצח נעליים כדי לנעול אותן בחול המועד¹¹. אולם אין לחייב בצחצוח את מי שנמנע מכך בגלל מניעים הלכתיים.

שאלה 8. בגדי חול המועד

האם יש להקפיד על לבישת בגדי חג בחול המועד?

תשובה:

היות ובצבא אין אפשרות ללכת עם בגדי חג, יש להקפיד במהלך ימי חול המועד ללבוש מדים נקיים, ולכתחילה יש ללבוש מדי א' כמו בשבת, אם אין מניעה לכך בשל אופי הפעילות¹².

שאלה 9. סיכום הרצאה

האם מותר לסכם הרצאות במהלך קורס הנערך בחול המועד?

תשובה:

סיכום חומר לימודי הנחוץ לעבודת החייל בעתיד או שהוא עשוי להיבחן עליו, ויש חשש שישכח אותו - הריהו בגדר 'דבר האבד' ומותר בחול המועד¹³.

שאלה 10. כתיבה

חייל הנדרש לכתוב במסגרת תפקידו, האם הדבר מותר בחול המועד?

תשובה:

דברים שההימנעות מכתבתם תגרום נזק לצבא או לחיילים - כגון ימי מילואים שיישכחו, משימות נצרכות שיש לבצע וכדומה מוגדרים כדבר האבד ומותרים במועד¹⁴. כמו כן, כל כתיבה שהיא לצורך המועד מותרת, כיון שהיא מעשה הדיוט¹⁵. אמנם במידה ומדובר בעבודות כתיבה שיכולות להיזכות לאחר המועד, אין לעשותם במועד¹⁶, אלא אם יש בהם משום 'צרכי רבים'¹⁷ (כגון מפקד הכותב קובץ

11. שו"ת מלמד להועיל או"ח קיג, אות י; יבי"א ח"א או"ח לב; שש"כ סו, מח; פסקי תשובות תקמב הערה 16 בשם הגר"ש אלישיב.

12. גם במידה והדבר לא ניתן, יקפיד על לבישת מדי ב' נקיים, ועל כיפת שבת וכד', ועיין עוד בהלכ"ס ב, פרק א, כז.

13. שו"ע תקלו, א; תקמה, ד.

14. שו"ע תקמה, ד.

15. משנ"ב תקמה, ס"ק יח; ילקו"י מועדים, עמ' תקכא.

16. משנ"ב תקמה, ס"ק ד; ילקו"י מועדים, עמ' תקכא.

פקודות שוטפות, מדריך בקורס הכותב מבחן, וחייל המגיה חומר צבאי שצריך לצאת לאור).

שאלה 11. שימוש במחשב

האם מותר להקליד ולהדפיס במחשב בחול המועד?

תשובה:

מותר לכתוב בחול המועד כתב שאינו מתקיים¹⁸, ולכן כל כתב שלא מיועד להשאר לאורך זמן אלא להימחק - מותר אפילו שלא לצורך המועד, כגון: גיר או טוש מחיק על גבי לוח, מחשב, טלפון סלולרי וכדומה¹⁹.

אמנם, **דעת הגרש"ז אורבך** היא ששמירת נתונים על גבי הדיסק נחשבת למלאכת 'בונה'²⁰, ולפי זה **אין להתיר זאת אלא לצורך המועד או לצורך רבים, אך הגר"ע יוסף הקל בזה**²¹.

הדפסה במדפסת נחשבת מעשה הדיוט, ומותרת לצורך המועד או לצרכי רבים²², והוא הדין צילום מסמכים וחתימה בחותמת²³.

שאלה 12. העמסת ציוד

האם מותר בחול המועד להעמיס ריהוט או ציוד כבד ולהעבירו ממקום למקום?

תשובה:

מלאכות הכרוכות בטרחה רבה, כגון פינוי חפצים ממקום למקום, **אסורות** גם אם אינן מן המלאכות האסורות בשבת²⁴. אמנם אם ההעברה היא **לצורך המועד הדבר מותר**²⁵, **וכן אם קיים חשש סביר שיש בכך 'דבר האבד'**²⁶.

17. שו"ע תקמה, ה; משנ"ב תקמד, ס"ק ז; מלומדי מלחמה סי' פה.

18. רמ"א תקמה, ז.

19. שש"כ סו, נה.

20. שש"כ סו הערה ריא; ראה בהרחבה ב'הלכה כסדרה בצה"ל ח"ג עמ' 44-50.

21. כן נראה משו"ת יבי"א ח"ד אור"ח סי' מו וח"ח אור"ח מח, וכן שמענו מהגר"י אריאל, ועיין בהלכה כסדרה בצה"ל ח"ג פ"ג הערה 7.

22. יבי"א ח"ח אור"ח מח; שש"כ סו הערה ריא, וכן הביא שם בהערה רט בשם הגרש"ז אורבך והגר"מ פיינשטיין להתיר במכונת כתיבה; אך עיין בפסקי תשובות תקמה אות ב שהביא שיש מחמירים בכל זה כיון שהתוצאה היא מעשה אומנות.

23. שש"כ סו, נה.

24. שו"ע תקלה, א, ונראה שבסיס צבאי שמשרתים בו חיילים רבים אינו נחשב כימבית לבית באותה חצרי.

לכן, אם יחידה אמורה להתחיל לתפקד באופן מיידי במקומה החדש, או שלאחר מכן יהיה מחסור ברכבים להעברה או בכח אדם והדבר יגרום הפרעה לפעילות היחידה, מותר להעביר את הציוד כרגיל וללא שינוי. כמו כן, מותר להכניס ציוד למחסנים כאשר קיים חשש סביר שהציוד יירטב מגשם ויתקלקל.

שאלה 13. החלפת ציוד בלאי באפסנאות

האם מותר לדחות לחול המועד החלפת חולצת בלאי באפסנאות?

תשובה:

אסור לכוון מלאכה למועד, ולכן אם החלפת הציוד כרוכה בכתיבה (רישום וחתומות), הרי שאסור לדחותה לחול המועד כאשר יש אפשרות לעשותה לפני כן²⁷.

שאלה 14. קציצת ציפורניים

האם מותר לקצוץ ציפורניים בחול המועד?

תשובה:

השולחן ערוך כתב שמותר לקצוץ צפורניים בחול המועד²⁸. אמנם **האשכנזים נוהגים להחמיר בדבר** וחוששים לשיטה שדין קציצת צפרניים הוא כדין גילוח, ולכן אינם קוצצים צפרניים בחול המועד²⁹ אלא במקרים הבאים:

- כאשר נטלן כבר בערב החג (ורוצה ליטול שוב לכבוד שבת)³⁰.
- כאשר לא הספיק לעשות זאת לפני החג בגלל עיסוקים דחופים אחרים³¹.
- חיתוך הצפרניים בשיניים או בידיים - מותרת³².

שאלה 15. עבודות רס"ר בחול המועד

אלו מעבודות הרס"ר מותר לבצע בחול המועד?

25. משני"ב תקלה, ס"ק ד.
26. שו"ע תקלה, ב; רמ"א סי' תקלה, א; משני"ב תקלוז, ס"ק א.
27. משני"ב תקמה, ס"ק לא.
28. שו"ע ורמ"א סי' תקלב, א; משני"ב ס"ק ב; ערוה"ש סעי' ב.
29. רמ"א תקלב, א, אך מותר לקצוץ צפרניים לצורך טבילת מצוה.
30. משני"ב תקלב, ס"ק ב.
31. ערוה"ש תקלב, ב.
32. משני"ב תקלב, ס"ק ג.

תשובה:

סדר וניקיון - מותר לבצע ניקיון כרגיל, כולל שטיפה רגילה של הרצפה³³.
עבודות מיוחדות בבסיס הנעשות לטווח רחוק אינן בכלל 'צרכי המועד'³⁴. עם זאת, פעולות הנובעות מצורך אמיתי של חיילי הבסיס, כגון הכשרת שבילים, שיפוץ שירותים ציבוריים, פינוי אבנים ומכשולים מהדרכים וכדומה - הרי הן בכלל 'צרכי רבים', ומותרות בחול המועד בתנאי שאינן דורשות מיומנות מיוחדת³⁵. אמנם אסור למפקד לדחותם בכוונה לחול המועד.
פעולות המיועדות לאסתטיקה בלבד כסיווד, צביעה, הברקה וקרצוף וכדומה - אסורות במועד³⁶.

שאלה 16. גינון בחול המועד

האם מותר לבצע עבודות גינון בחול המועד?

תשובה:

מותר להשקות צמחים שדורשים השקיה יומיומית ואם לא - יתייבשו, כיון שזה בגדר 'דבר האבד'³⁷. אך אין להשקות צמחים או עצים שרגילים להשקותם רק מדי שבוע או פחות מכך³⁸, ואפילו רק לפתוח את הברז כך שהמטרות ישקו ממילא - אסור³⁹.

עבודות גינון אחרות, כמו ניכוש, עדירה, גיזום, כיסוח דשא וכדומה - אין לבצע במועד⁴⁰.

שאלה 17. עבודות תחזוקה וטיפול שוטף

האם מותר לבצע עבודות תחזוקה בבסיסי הצבא? האם מותר לבצע טיפולים שוטפים שונים הנעשים באופן שבועי או חודשי וכדומה בצידוד וברק"ם לצורך שמירת כשירותם?

33. יבי"א ח"ג או"ח סי' לא אות ד; שש"כ סו, מז.
34. שש"כ סו, מז והערה קפב.
35. שו"ע תקמד, א.
36. עיין רמ"א תקסד, א שלא התירו אלא צרכי רבים הנצרכים לגוף האדם. כן הובא בשם הגרא"ד אורבך שנוי אינו נחשב צורך רבים (תחומין ח"ג עמ' 89 הערה 39).
37. שו"ע תקלו, א.
38. פסקי תשובות תקלח אות ג בשם שו"ת באר משה ח"ז, קז.
39. פסקי תשובות תקלח אות ג על פי המשנ"ב תקלו, ס"ק טז.
40. שו"ע תקמד, א-ב.

תשובה:

העבודות והטיפולים הללו הם בגדר 'צרכי רבים' שהותרו בחול המועד, בתנאי שמתקיים אחד משני תנאים הבאים⁴¹:

- העבודה אינה מחייבת הכשרה מיוחדת ואיננה 'מעשה אומן'. (כגון תיקוני טיח קלים, חיזוק במסמרים, החזרת דברים שיצאו ממקומם ואינסטלציה פשוטה).
 - הטיפול נצרך ומועיל בטווח המידי, כך שיש בכך תועלת בחג עצמו.
- אך עבודות וטיפולים מקצועיים הדורשים מיומנות מיוחדת, שהתועלת שלהם היא רק לאחר המועד - אין לבצע אותם בחול המועד כאשר אין בהם צורך על בסיס יומיומי (שאז זה בגדר 'דבר האבד').

שאלה 18. ניצול ימי החג לטיפול שוטף

ביחידה ששגרת פעילותה אינטנסיבית, וצריך לדאוג בה לזמינות מרבית של כלי הרכב - האם מותר לנצל את ימי החג, בהם הפעילות מצומצמת, לצורך טיפול שוטף ברכבי היחידה ושליחתם למוסד?

תשובה:

בדרך כלל מחייב הטיפול בכלי רכב הכשרה מיוחדת ונחשב ל'מעשה אומן', ולפיכך אין היתר לבצע טיפולים שתועלתם ארוכת טווח, ולא לצורך החג עצמו⁴². הדברים נכונים גם למוסד המעסיק פועלים שאינם יהודים⁴³. עם זאת, **בנסיבות המתוארות - שביצוע הטיפול במהלך ימי החג יחסוך ימי עבודה 'יקרים' לאחריו - ניתן להחשיב אותו כ'דבר האבד', ולהתיר לבצע את הטיפול**⁴⁴.

שאלה 19. תיקון רכב יחידה

האם מותר למכונאי לתקן תקלה ברכב של היחידה בחול המועד?

תשובה:

תיקון תקלה ברכב הוא מעשה אומן, ואסור במועד (אלא אם נתקע בדרך וכדומה)⁴⁵. אמנם תיקון רכב יחידה בצבא נחשב בדרך כלל כ'צרכי רבים', ולכן **אם הרכב נצרך**

41. שו"ע תקמד, א ומשני"ב ס"ק א.

42. שו"ע תקמד, ב.

43. שו"ע תקמג, א. לפועל יהודי, שהיעדרות מהעבודה תפגע בפרנסתו, יש היתר עבודה במקרים מסוימים - ראה בהרחבה בש"כ סז, יא.

44. על פי כה"ח תקמד, י; חול המועד כהלכתו פ"ב, צח.

ביחידה בחול המועד - התיקון מותר. אך אסור לדחות בכוונה את התיקון לימי חול המועד.⁴⁶

שאלה 20. שילוט טקטי

האם מותר לצבוע שילוט טקטי לרק"מ/רכב?

תשובה:

כל מלאכה שהיא לצורך רבים מותרת בחול המועד, אפילו אם אין בה צורך המועד, אם אינה מלאכת אומן⁴⁷. למרות שכאן הכתיבה צריכה להיות ישרה ומדוייקת, בכל זאת נחשבת מעשה הדיוט כיוון שהדרך היא לקחת שבלונה ולמלאה בצבע, ודבר זה אינו דורש מומחיות כלל⁴⁸, ולכן מותר לצבוע שילוט טקטי על הרכב.

שאלה 21. שטיפת רכב

האם מותר לשטוף כלי רכב בחול המועד?

תשובה:

שטיפת כלי רכב כרוכה בטרחה משמעותית ונעשית במקום פתוח, ולכן אסורה משום זלזול המועד⁴⁹.

שאלה 22. תיקון ספר תורה

האם מותר לתקן ספר תורה כדי לאפשר את קריאת התורה במהלך חול המועד? מה הדין כאשר יש ספר נוסף - האם מותר לתקן את הספר לצורך 'רביעי' (בחול המועד סוכות) או 'מפטיר'?

45. שש"כ סו, נט.
46. משנ"ב תקמד, ס"ק א; עיין ילקו"י מועדים, עמ' תקו-תקז.
47. שו"ע תקמד, א.
48. עיין בשו"ת בצל החכמה ח"ד, נ ובשו"ת שבט הלוי ח"ג, צו, שהתירו לסיים כתיבת ספר תורה על ידי מילוי אותיות מפני שלא נחשב מעשה אומן, ונראה שהוא הדין בנידון דידן.
49. שש"כ סו הערה רכה; עיין פסקי תשובות תקלז אות ג.

תשובה:

בבסיס בו ישנו ספר תורה אחד, מותר לתקנו בין בתפירת היריעות ובין בתיקון אותיות או השלמתן, משום שהדבר נחוץ במועד עצמו, והוא גם דבר האבד שלא יקראו בתורה⁵⁰.

אך כאשר יש ספר תורה נוסף - אין לעשות בספר הפסול כל תיקון הכרוך בכתיבה, כי הרי אפשר לקרוא בספר הכשר (אף על פי שיצטרכו לגלול אותו במהלך הקריאה)⁵¹.

שאלה 23. מכירה בשק"ל

האם מותר למכור בשק"ל בחול המועד?

תשובה:

בשק"ל קונים בדרך כלל מצרכים הנחוצים לימי המועד עצמם, כיון שהדבר ניכר לכל שהקניות הן לצורך המועד, ולכן מותר למכור בה בחול המועד בפרהסיא כפי שרגילים בחול⁵². המוכר אינו חייב לוודא שהמצרכים נקנים לצורך המועד⁵³.

שאלה 24. קניית מצרכים שימשו לאחר החג

חייל המשרת בבסיס 'סגור' שיצא בחול המועד לביתו, האם מותר לו לנצל את החופשה לצורך קניות, כאשר המצרכים שהוא קונה אינם לצורך המועד?

תשובה:

השולחן ערוך כתב שבמקרה שבאה שיירה לעיר המוכרת סחורה בזול, מותר לקנות מהם גם אם אינו צורך המועד, שזה נחשב כדבר האבד⁵⁴.

על פי זה יש להתיר את הקניה גם בנידון דידן, במקרה שיש לחייל צורך בקניות מסויימות, ואין לו הזדמנות לעשות אותם אלא בחופשתו שבחול המועד. כמו כן יש להתיר לו לקנות מצרכי מזון וכדומה, שאם יקנה כמותם בבסיס הוא יצטרך לשלם עבורם מחיר יקר יותר.

50. שו"ע תקמה, ב; משני"ב ס"ק ו-ז.

51. ערוה"ש תקמה, ב; ששי"כ סח, י; וראה כה"ח תקמה, ס"ק יד שהתיר לתקן ספרים נוספים לצורך שמחת תורה.

52. שו"ע תקלט, י; ששי"כ סז, כז.

53. ששי"כ סז, כז.

54. שו"ע תקלט, ה.

שאלה 25. מילוי טפסים רפואיים

רופא הנוהג להכין לפני שבת טפסים שונים ממולאים וחתומים, כדי שלא יצטרך לכתוב ולחתום בשבת - האם עליו לנהוג כך גם ביחס לחול המועד, ולהכין טפסים ממולאים לפני החג?

תשובה:

כתיבת הטפסים הרפואיים נצרכת להמשך הטיפול שלפעמים יהיה במועד עצמו, ואז יש בה צורך המועד. גם אם אין הדבר כן, יש בכך משום דבר האבד, שכן אם ימתינו עם הרישום עד לאחר המועד פרטי הטיפול יישכחו והדבר עלול לפגוע בבריאותו של החייל בעתיד. לכן **הכתיבה מותרת ללא שום פקפוק ואין צורך לבצעה לפני החג**⁵⁵. דחיית הכתיבה לימי חול המועד אינה נחשבת לימכוון מלאכתו במועד' כיון שגם בימי חול ממלאים את הטפסים רק כשרוצים למוסרם לידי החייל⁵⁶.

שאלה 26. ברירת אורז לצורך אחר החג

משגיח כשרות, הבורר מידי שבוע כמות מסוימת של אורז שתספיק לשבוע הקרוב - האם מותר לו לעשות כך גם בחול המועד, ולברור כמות גדולה, כאשר חלק ממנה ישמש לאחר החג?

תשובה:

כתב השולחן ערוך: "מותר לטחון קמח לצורך המועד... ושלא לצורך המועד, אסור. ומיהו אין צריך לצמצם, אלא עושה בהרוחה, ואם יותיר יותיר. אבל לא יערים לטחון או לעשות יותר בכוונה"⁵⁷. לפי זה, הוא הדין שמותר למשגיח לברור לכל ימי החג ברווח, ואינו צריך לצמצם, אך מעבר לכך - אסור. בכל זאת, **בצבא יש מקום להיתיר ברירה גם לצורך אחר המועד, מטעם שהדבר נחשב כ'צורך רבים'**⁵⁸. זאת בפרט במקרה שהמשגיח יודע שהוא לא יהיה כאן בשבוע הבא, ואם הוא לא יברור יאכלו את האורז כפי שהוא, שאז יש להחשיב זאת כ'דבר האבד'.

55. על פי אשל אברהם בוטשאטש תקלט סוף סעי' א שכתב שאף שהיה יכול למעט המלאכה אם היה מכין מראש - מותר, ולא חשיב מכוון מלאכתו במועד.

56. על פי אשל אברהם בוטשאטש שם.

57. שו"ע תקלג, א.

58. שו"ע תקמד, א.

שאלה 27. שטיפת סירים וטיפול שבועי

האם מותר לשטוף סירים ולבצע טיפול שבועי במכונות מטבח, כאשר לא מתוכנן שימוש בהם במהלך החג?

תשובה:

שטיפת הסירים עם תום הארוחה מותרת אף שלא לצורך המועד עצמו, כיוון שאחר כך יידבקו שאריות המזון לדפנות הכלים ויהיה קשה לנקותם⁵⁹. במטבח צבאי יש טעם נוסף להתיר שהרי המלאכה נעשית לצורך רבים. מותר גם לבצע את הטיפול הנדרש במכונות, כיון שהוא צרכי רבים. אך אסור לדחות בכוונה את התיקון לימי חול המועד⁶⁰.

שאלה 28. צילום במועד

האם מותר לצלם צבאי לצלם אירועים בחול המועד? האם מותר לו להדפיס את התמונות שהוא צילם לפני ובמהלך חול המועד?

תשובה:

צילום אירועים מותר, שהרי אין אפשרות לעשות זאת אלא בזמן התרחשות האירוע, וממילא נחשב הצילום ל'דבר האבד'. אמנם פיתוח התמונות אסור, משום שהפיתוח הוא מלאכה גמורה והיא 'מעשה אומן'⁶¹.

שאלה 29. אימונים

האם ניתן לקיים אימונים בצבא בחול המועד?

תשובה:

לכאורה, יש מקום להתיר את הדבר משום שהשבתת אימון והפסקתו לשבוע עולה לצה"ל כסף רב ועל כן נחשבת 'דבר האבד'. אך נראה שאין בכך די, כיון שניתן למנוע את ההפסד על ידי תכנון שנתי שישאיר את המועדים מחוץ לתכנית האימונים השנתית, ואם לא נעשה כן - נחשב כמכוון מלאכתו במועד שאסור⁶².

59. טעם נוסף להתיר זאת הובא בש"כ (סו, יח) בשם הגרש"ז אורבך, שאין זה נחשב למלאכה גמורה, וגם מי יאמר לנו שלא יצטרך אותם עוד בחג. אפשר עוד להוסיף שהיום אנשים הם אניני דעת ונחשב צורך הגוף שלא יישארו סירים מלוכלכים במטבח, וכמו פינני זבל.

60. משנ"ב תקמ"ד, ס"ק א; ועיין ערוה"ש תקמ"ד, ו, וילקו"י מועדים, עמי תקו-תקז.

61. שש"כ סז, יט; וילקו"י מועדים, עמי תקכג.

62. שו"ע תקלח, א; סי' תקמ"ד, א ובמשנ"ב ס"ק א בשם המגן אברהם, אך ראה גם ערוה"ש תקמ"ד, ו.

אכן, במידה וקיים חוסר בזמן אימונים בצבא, אין כאן תכנון מראש אלא אילוץ להשתמש בכל משבצת זמן אפשרית. בנוסף - אם חסרים ימי אימונים הרי שישנו צורך מבצעי בהתאמנות בחול המועד, והדבר מותר.

שאלה 30. חיוב יציאה לחופשה

האם אנשי הקבע בצבא חייבים לצאת לחופשה בחול המועד?

תשובה:

חלק מן המלאכות שהותרו בחול המועד לא הותרו אלא למי שעושה אותם לצורך עצמו או שעושה אותם לצורך אחרים בחינם, ולא למי שמועסק בשכר⁶³. אמנם כל זה רק כאשר השכר משולם תמורת עבודה ספציפית הנעשית בחול המועד, אך אין איסור לקבל משכורת חודשית הכוללת בתוכה שכר על עבודה בחול המועד⁶⁴. לפיכך, אין חיוב על אנשי הקבע לצאת לחופשה בחול המועד, אלא אם כן יאלצו בעבודתם בחול המועד לבצע מלאכות אסורות. אמנם במקום שהדבר אפשרי, אכן ראוי שהחיילים ואנשי הקבע יצאו לחופשה בחול המועד, כדי שיוכלו לשמוח כראוי עם משפחתם בחג⁶⁵.

שאלה 31. טיפול בכלבים

האם מותר לחיילים לבצע טיפולים שוטפים בכלבים?

תשובה:

מותר לדאוג לכל צרכיהם השוטפים של הכלבים, משום שיש בכך משום 'דבר האבד'⁶⁶.

לגבי רחיצת הכלבים, כתב השולחן ערוך: "מותר לסרוק הסוס כדי ליפותו"⁶⁷. אך המשנה ברורה ביאר שטעם ההיתר הזה הוא משום שיש בכך משום צורכי הרכיבה

63. שו"ע תקמב, א.

64. שש"כ סו, מ.

65. מקור חיים לגר"ד הלוי פ"ר סעי' יא.

66. שו"ע תקלו, ג, שש"כ סח הערה צד.

67. שו"ע תקלו, ב.

בחול המועד⁶⁸. לפי זה, אין היתר לרחוץ את הכלבים אלא במקרה שהם מלוכלכים באופן כזה שמפריע להתעסקות עימהם, או כשיש חשש לפגיעה בריאותית. **לגבי אימונים**, כל אימון והפעלה של הכלבים שיש בהם דחיפות מקצועית או מבצעית (כגון אם קיים חשש שאם לא יתאמנו שבוע שלם יאבדו מהיכולות שלהם) מותרים משום 'דבר האבד'. אך **אין להכשירם ולאמנם לדברים חדשים כשאין בדבר צורך מבצעי** - משום שמעשה אומן שלא לצורך המועד לא הותר אפילו לצרכי הרבים⁶⁹.

שאלה 32. מלאכה על ידי נכרי

חייל שבמסגרת תפקידו נצרך לעשות מלאכות בחול המועד, האם יש עדיפות להטיל את המלאכות על חייל לא יהודי המשרת עימו?

תשובה:

במקרה שהמלאכה אסורה, אסור גם לבקש מחייל אחר לעשותה, ואסור אפילו להטילה על נכרי⁷⁰. אך אם המלאכה מותרת, הרי היא מותרת לחלוטין, ואין שום חובה לעשותה על ידי גוי⁷¹.

שאלה 33. הלוויה

אלו שינויים נוקטים כאשר עורכים הלוויה בחול המועד?

תשובה:

הספד - אין מספידים במועד, ולכן מי שנושא דברים צריך לומר 'דברי פרידה' בלבד שאין בהם הספדים⁷².

קריעה - רוב האשכנזים נוהגים שאין הקרובים קורעים על המת בחול המועד, אלא רק מברכים 'ברוך דין האמת'⁷³ ואת הקריעה דוחים למוצאי המועד⁷⁴, מלבד ילדיו של המת (אם יש כאלו), שקורעים במועד בשעת ההלוויה⁷⁵. הספרדים בירושלים

68. משני"ב תקלו, ס"ק ה.

69. שו"ע תקמד, ב.

70. שו"ע תקמג, א.

71. ראה משני"ב תקלז, ס"ק נה וראה גם ביאור הלכה שם ד"ה לבצרו.

72. שו"ע תקמו, א, ועיין באג"מ (או"ח ח"א, קסה) שנוטה להתיר לאבל עצמו שיספיד.

73. גשר החיים ד, כו, ילקו"י אבלות, מב, טו.

74. ששי"כ סד, ג.

75. רמ"א תקמו, ו; ששי"כ סד, ג; עיין משני"ב תקמו, ס"ק יא שמשמע בדבריו שאם הקבורה אינה מתקיימת ביום המיתה עצמו אין לקרוע כלל בחול המועד, אך הפוסקים כתבו שאין זו כוונת דבריו (אג"מ או"ח ח"א, קסד; שו"ת חלקת יעקב יו"ד קצג; פני ברוך כח, הערה ה).

נוהגים גם כן כמנהג האשכנזים בזה, אך בשאר הארץ הספרדים נוהגים שכל הקרובים קורעים על המת בחול המועד⁷⁶.

'צידוק הדין' - לדעת השולחן ערוך יש לומר 'צידוק הדין'⁷⁷, אך מנהג האשכנזים הוא שאין אומרים 'צידוק הדין' בכל יום שאין אומרים תחנון⁷⁸. לכן, על חייל ספרדי יש לומר 'צידוק הדין' בחול המועד, ואילו על חייל אשכנזי אין לאמרו. עמידה בשורה - אחרי הקבורה עומדים בשורה לנחם את האבלים, אבל אין האבל חולץ את מנעליו, כיון שכל ענייני אבלות אינם נוהגים במועד⁷⁹.

שאלה 34. אזכרה

האם מותר בחול המועד לערוך אזכרה לחיילי צה"ל שנפלו במהלך חול המועד, וכן לעלות לקבר כאשר יום השנה הוא בחול המועד?

תשובה:

אסור להספיד בחול המועד אפילו בשעת ההלויה⁸⁰, ובוודאי שביום השנה שחל בחול המועד אין להספיד. כמו כן, נוהגים שלא לעלות לקבר בחול המועד, כדי שלא יבואו לידי בכי וצער, אלא יקדימו לעלות קודם המועד או יאחרו לעלות אחריו⁸¹. אמנם, אין מניעה להתכנס ביום השנה שחל בחול המועד וללמוד לעילוי הנשמה, וכן לומר משניות וקדיש.

76. ילקו"י אבלות, מב, טו.

77. שו"ע ורמ"א יו"ד תא, ו.

78. יו"ד תא, ו.

79. פני ברוך כח, י.

80. שו"ע תקמוז, א.

81. גשר החיים לב, ה; ילקו"י אבלות, מ, כה.

לוחות זמנים

ראש השנה תשע"ג (17 בספטמבר)

שכס	מצפה רמון	ירושלים 40 זק	קצרין	באר שבע	אילת	
18:22	18:24	18:22	18:21	18:24	18:23	הדלקת נרות
06:24	06:26	06:24	06:22	06:26	06:26	הנץ
18:42	18:44	18:42	18:41	18:44	18:43	שקיעה
19:18	19:19	19:18	19:17	19:20	19:18	צאת החג

צום גדליה תשע"ג (19 בספטמבר)

שכס	מצפה רמון	ירושלים	קצרין	באר שבע	אילת	
04:54	04:58	04:55	04:52	04:57	04:59	התחלה
19:01	19:03	19:02	18:58	19:01	18:58	סוף

יום כפור תשע"ג (26 בספטמבר)

שכס	מצפה רמון	ירושלים 40 דק	קצרין	באר שבע	אילת	
17:10	17:12	17:10	17:08	17:12	17:12	הדלקת נרות
18:06	18:08	18:06	18:05	18:08	18:07	צאת הצום

סוכות תשע"ג (1 באוקטובר)

שכס	מצפה רמון	ירושלים	קצרין	באר שבע	אילת	
17:04	17:06	17:04	17:02	17:05	17:06	הדלקת נרות
18:00	18:01	18:00	17:58	18:01	18:01	צאת החג

שמחת תורה תשע"ג (8 באוקטובר)

שכס	מצפה רמון	ירושלים	קצרין	באר שבע	אילת	
16:55	16:57	16:55	16:52	16:56	16:57	הדלקת נרות
17:51	17:53	17:51	17:49	17:53	17:53	צאת החג